

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΜΩΑΜΕΘ Β΄ ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΤΗΤΟΥ
(ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΑΡΒΕΡΙΝΟΝ ΚΩΔΙΚΑ 111
ΤΗΣ ΒΑΤΙΚΑΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ)

Ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς νεωτέρας ἱστορίας, αἱ δὲ συνέπειαι αὐτῆς εἶχον ἀπήχησιν εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Αἱ πηγαί, αἱ ὁποῖαι μᾶς διέσωσαν τὰς σχετικὰς περιγραφάς, εἶναι πολυάριθμοι καὶ πλούσιοι εἰς πληροφορίας, ἀφθονώτερας δὲ εἰδήσεις μᾶς ἀφῆκαν αὐτόπται μάρτυρες καὶ σύγχρονοι ἢ μεταγενέστεροι χρονογράφοι. Εἶναι οὗτοι ὄχι μόνον Ἑλληνες ἀλλὰ καὶ Λυτικοὶ καὶ Σλάβοι καὶ Τοῦρκοι ἀκόμη, αἱ δὲ ἀφηγήσεις τῶν εἶναι τόσον λεπτομερεῖς, ὥστε νὰ δύναται τις μετὰ σχετικῆς ἀκριβείας νὰ ἀναπαραστήσῃ, εἰς τὰς γενικὰς τοῦλάχιστον γραμμάς, τὴν ἱστορίαν τῶν δύο περιπυμνῶν τῆς πολιορκίας.

Παραλλήλως πρὸς τὰς πηγὰς ταύτας πρέπει νὰ μνημονευθῶσι καὶ τὰ λογοτεχνικὰ καὶ τὰ λαϊκὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ἰδίᾳ δὲ οἱ διάφοροι «θρηνοί», οἱ ὁποῖοι παρέχουν ἐπίσης πολυτίμους καὶ πλουσίας εἰδήσεις περὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἐγένετο ἡ ἄλωση, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν πόνων τῶν ὑποδούλων ὡς καὶ περὶ τῶν ἐλπίδων αὐτῶν διὰ τὴν μέλλουσαν τοῦ Ἑθνους ἀνάστασιν¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πηγῶν αἱ παρουσιάζουσαι τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον εἶναι ἀναμφιβόλως οἱ τέσσαρες ἱστορικοὶ τῆς ἀλώσεως, ἦτοι οἱ Δοῦκας, Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριος, Σφραντζῆς καὶ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, τῶν ὁποίων αἱ ἀφηγήσεις, συμπληροῦσαι ἀλλήλας, ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ παρακολουθήσῃ μετὰ συγκινήσεως ὥραν πρὸς ὥραν, ἂν μὴ στιγμὴν πρὸς στιγμὴν, τὴν τραγικὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων².

¹ Σπ. Λάμπρου, Μονοψάλια καὶ θρηνοὶ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Νέος Ἑλληνομνήμων, Ε' (1908), 190 - 269. Γ. Ζώρα, Ἀνέκδοτος θρηνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιθεώρησις, Β' (1939), τοῦ αὐτοῦ, Πόννοι καὶ ἐλπίδες τῶν ὑποδούλων, Ἑλληνικὴ Δημιουργία, Β' (1949), 415 ἐπ., τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ μετ' αὐτὴν διαμορφωθείσαι ἔθνικαὶ καὶ πολιτικαὶ κατευθύνσεις, Ἑλληνικὴ Δημιουργία, Ἔνθ' ἄν., 865 ἐπ.

² Βλ. Δοῦκα - Κριτόβουλου - Σφραντζῆ - Χαλκοκονδύλη, Περὶ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453). Συναγωγὴ κειμένων μετὰ προλόγου καὶ

Εἰς τὰς πολυτίμους ταύτας πηγὰς δεόν νὰ προστεθῆ καὶ ἄλλη αξιόλογος, μέχρι τοῦδε δὲ ἀνέκδοτος καὶ ἀχρησιμοποίητος παραμείνασα ἀφήγησις, ἣτις περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Τούρκων σουλτάνων, ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ τουρκικοῦ Ἔθνους μέχρι τοῦ ἔτους 1512. Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ κώδιξ ὁ περιέχων αὐτὴν εἶναι καὶ ἀκέφαλος καὶ κολοβός, καθίσταται ἀδύνατον νὰ καθορισθῶσι μετ' ἀκριβείας τὰ χρονικὰ ὄρια τῆς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας ταύτης· πάντως τὸ χειρόγραφον ἐγράφη τὸν 15^{ον} αἰῶνα.

Τὸν κώδικα ἀνέγραψε πρῶτος εἰς τὸ σύντομον εὐρετήριο τῶν Βαρβερῶν κωδίκων τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης ὁ Seymour Ricci ¹, ὁ δὲ Λάμπρος, συμπληρῶν τὰς πληροφορίας ἐκείνου, γράφει τὰ κάτωθι: «Ὁ κώδιξ 111 περιγράφεται ὡς ἐξῆς ὑπὸ τοῦ κ. Ricci: Imperatorum Turcorum Historia (1373 – 1513) 86 ff. Εἶναι δὲ κώδιξ φύλλων 97, γεγραμμένος τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, ἀκέφαλος καὶ κολοβός. Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ λίαν ἀνορθογράφου τούτου κώδικος ἔχει ὧδε: (ἄνωθεν ἐν τῇ ὄψι: μουράτ) ἐξεύνης ἐδιάβη ὁποῦ δὲν τὸ ἀπλήζαναι καὶ δὲν εἶχαν τί κάμι καὶ ἐπαραδώθησαν καὶ ἐκὶ ἤβρε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Σαοῦς καὶ τὸν ἐπηάσε ζοντανὸ καὶ ἐπηάσε τα παληκαρόπουλα ὅπου εἴταναι σιντροφά του... Τελευτᾷ δὲ ὁ κώδιξ κολοβός ἐν φ. 97β διὰ τῶν ἐξῆς: ἀμι ὁ Σαυλήμις ἐγρήμισαι τὴν ἐπήβουλήαν τον πασαδον τὸν ἐδικό του καὶ ἐγυρε(φαι)... Ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι οὔτε πρὸς τὴν Ἐκθεσιν χρονικὴν οὔτε πρὸς τὸν Ψευδοωρόθεον ἀνταποκρίνεται ὁ κώδιξ οὗτος, καὶ κατὰ ταῦτα εἶναι ἄξιος ἰδίας μελέτης;» ².

Βραδύτερον μὲ τὸν κώδικα ἠσχολήθη ὁ γνωστός ἑλληνιστὴς Gy. Moravcsik, ὅστις προσέβη εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσιν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ³, μνειάν ποιησάμενος αὐτοῦ καὶ εἰς ἄλλας μελέτας του ⁴. Παραλλήλως τὸ ἐν λόγῳ χρονικὸν ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἐρεῦνης καὶ τοῦ γράφοντος, ὅστις παλαιότερον ἐδημοσίευσεν ἀποσπάσματα, τελευταίως δὲ καὶ σχετικὰς μὲ εἰδικὰ τμήματα αὐτοῦ μελέτας ⁵.

βιογραφικῶν μελετημάτων περὶ τῶν τεσσάρων ἱστοριογράφων ὑπὸ Νικολάου Β. Τομαδάκη, Ἀθῆναι 1953 καὶ τὴν ἐκεῖ ἀναφερομένην βιβλιογραφίαν.

¹ S. Ricci, Liste sommaire des mss. grecs de la Bibliotheca Barberina, Revue des Bibliothèques (1907), σ. 81 - 125 (καὶ ἐν χωριστῷ τεύχει).

² Σπ. Λάμπρου, Περί τινων βαρβερῶν κωδίκων, Νέος Ἑλληνομνήμων, Ε' (1908), 454 - 467.

³ Gy. Moravcsik, Ἄγνωστον Ἑλληνικὸν χρονικὸν περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων, Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 5 (1930), 447 - 450.

⁴ Gy. Moravcsik, Bericht des Leonardus Chiensis über den Fall von Konstantinopel in einer vulgärgriechischen Quelle, Byzantinische Zeitschrift, 44 (1951), 428 - 436.

⁵ Γ. Ζώρα, Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Φραγκοκρατίας καὶ ἡ ἄλωσις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων (κατὰ τὸν ἀνέκδοτον βαρβερῶν ἑλληνικὸν κώδικα 111), Ἑλ-

Ὁ κώδιξ παρουσιάζει μεγάλην σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς. Καὶ ἀπὸ φιλολογικῆς μὲν πρέπει νὰ ἐξαρθῇ τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως, τὸ ὁποῖον διακρίνει ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ζωηρότης τῆς ἀφηγήσεως, ὡς καὶ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα, χαρακτηριστικὸν τῆς ὀμιλουμένης τῆς τότε ἐποχῆς. Ἀπὸ ἀπόψεως δὲ περιεχομένου εἶναι ἄξια ἰδιαίτερας προσοχῆς καὶ μελέτης αἱ παρεχόμεναι ἱστορικαὶ πληροφορίες, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸ πρόβλημα τῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησεν ὁ συγγραφεὺς. Τὰ προβλήματα ὅμως αὐτὰ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν εἰδικώτερον ἐν καιρῶ, ὅταν θὰ προβῶμεν εἰς κριτικὴν τοῦ ὅλου χειρογράφου ἔκδοσιν¹.

Τὸ ὑπὸ μελέτην χρονικὸν ἱστορεῖ τὰ γεγονότα μὲ κέντρον τοὺς Τούρκους σουλτάνους. Ἦδη ὁ Ἀθηναῖος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς τῆς ἀλώσεως Λαόνικος Χαλκοκονδύλης εἶχεν ἐγκαινιάσει ἀνάλογον τρόπον ἀφηγήσεως εἰς τὴν ἱστορίαν του, περιέχουσαν τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα ἀπὸ τοῦ 1298 - 1463, μὲ τὴν «θεμελιώδη διαφορὰν—ὡς λέγει ὁ Κρουμπάχερ²—ὅτι εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πάντα τὰ προγενέστερα προϊόντα τῆς Βυζαντινῆς ἱστοριογραφίας, οὐχὶ πλέον τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ τὸ τουρκικὸν Κράτος ἀποτελεῖ τὸ κέντρον, περὶ ὃ συνείρεται ἡ διήγησις».

Τὸ παράδειγμα τοῦ Χαλκοκονδύλη ἀκολουθεῖ, ὡς εἴπομεν, καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης ἱστορίας, ἐκθέτων τὰ γεγονότα μὲ κέντρον τὸ τουρκικὸν Ἔθνος καὶ διαιρῶν αὐτὴν εἰς κεφάλαια χωριστὰ δι' ἓνα ἕκαστον σουλτάνον.

Ἐκ τῶν κεφαλαίων τούτων δημοσιεύομεν κατωτέρω τὸ εἰς τὴν βασιλείαν Μωάμεθ Β΄ τοῦ Κατακτητοῦ ἀναφερόμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθενται διὰ μακρῶν τὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον μέχρι τοῦ θανάτου του, καὶ δὴ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν παρ' αὐτοῦ ἀναληφθέντων πολέμων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαίτερον θέσιν κατέχει ἡ ἔκστρατεία κατὰ τῆς βυζαντινῆς πρωτεύουσας καὶ ἡ ἄλωσις αὐτῆς³.

ληνικὴ Δημιουργία, Β΄ (1949), 679 - 691, τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (κατὰ τὸν ἀνέκδοτον βαρβερινὸν ἑλληνικὸν κώδικα 111 τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης), Ἑλληνικὴ Δημιουργία, Γ΄ (1950), 851 - 862, τοῦ αὐτοῦ, Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (κατὰ τὸν ἀνέκδοτον βαρβερινὸν ἑλληνικὸν κώδικα 111), Ἑλληνικὴ Δημιουργία, Δ (1951), 202 - 204. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου εἰργάσθη, τῇ ὑποδείξει μου καὶ ὁ Φ. Βίκκιω, δημοσιεύσας ἀποσπάσματα ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει Ρώμης (1939).

¹ Μὲ τὸ ζήτημα τῶν πηγῶν τοῦ χρονικοῦ ἠσχολήθη τελευταίως ὁ G. Moravcsik, Bericht des Leonardus Chiensis über den Fall von Konstantinopel in einer vulgärgriechischen Quelle, Ἔνθ' ἄν.

² Κ. Κρουμπάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, Ἀθήναι 1900, Α΄, σ. 610.

³ Γ. Ζώρα, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἔνθ' ἄν.

Ἡ ἔκδοσις δ' αὕτη ἔστω μικρὰ καὶ εὐλαβῆς συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς τρομερᾶς ἐκείνης ἐθνικῆς περιπετείας, τῆς ὁποίας κατὰ τὸ παρὸν ἔτος συμπληροῦται ἡ πεντακοσιοστὴ θλιβερὰ ἐπέτειος¹.

Ἡ τραγωδία τοῦ 1453 ὑπῆρξε σκληρὰ δοκιμασία διὰ τὸ Ἔθνος, τετρακόσια δὲ ὅλα ἔτη ἀπητήθησαν, ἵνα ὁ ἑλληνισμὸς κατορθώσῃ νὰ ἐπανεύρῃ καὶ πάλιν τὰς δυνάμεις του καὶ διεξαγάγῃ τὸν ἔσχατον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ἀγῶνα. Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον τὸ παράδειγμα καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς τελευταίας νυκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς θυσίας τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος ἀπετέλεσαν τὸν φωτεινὸν φάρον, ὅστις ἐνέπνεε καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς ὑποδούλους, θὰ ἀποτελῶσι δὲ καὶ εἰς τὸ μέλλον καθ' ὅλας τὰς κρίσιμους στιγμὰς πηγὴν ἐθνικῆς πίστεως καὶ ὑπερηφανείας: «Ὁσαιδήποτε—γράφει σχετικῶς ὁ Ἄδαμαντίου²—νέαι θεωρίαι καὶ νέα διδάγματα κατακλύσουν τοὺς νεαροὺς Ἑλληνας, ὅποιοσδήποτε φθοροποιὸς κάματος καὶ ἂν καταλαμβάνῃ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ ἐνθιμηθῶμεν τὴν ὑπερόχως μεγαλοπρεπῆ ἐν τῇ θλίψει καὶ ἐν τῇ ὀδύνῃ νύκτα ἐκείνην διὰ ν' ἀνανήψωμεν καὶ νὰ λάβωμεν νέας δυνάμεις καὶ νέας ἐλπίδας. Ἡ ἀνάμνησις σκηνῶν, αἱ ὁποῖαι οὔτε συνέβησαν ἄλλοτε εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' οὔτε θὰ συμβοῦν πλέον, εἶναι ἐν Ἐθνικὸν λουτρόν, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἔθνους, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ ἡγέται αὐτοῦ, ὅσάκις ὁμιλοῦν ἢ πράττουν τι σχετικὸν μὲ τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν. Εἶναι βαρεῖα, εἶναι καταθλιπτικὴ ἡ κληρονομία, ἀλλ' οἱ ἀπόγονοι ὀφείλουν νὰ εἶναι ὑπερήφανοι ὅτι τοιοῦτος ἱστορικὸς κληρὸς ἔλαχεν εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ ἀρῶνται ἐξ αὐτοῦ ἀκαταβλήτους δυνάμεις».

**

Ὁ κῶδιξ σφίζεται ἐν καλῇ καταστάσει, καίτοι ἔχουν ἀπολεσθῆ τὰ πρῶτα καὶ τὰ τελευταῖα φύλλα αὐτοῦ, ἡ δὲ γραφὴ του εἶναι, κατὰ κανόνα, καθαρὰ καὶ εὐανάγνωστος, μὲ σπανίας μόνον διαγραφὰς ἢ διορθώσεις, γενομένας διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοῦ γραφέως. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἀπλῆ δημοτικὴ, μὲ τινὰς ἰδιωτισμοὺς καὶ πολλοὺς σολοικισμοὺς, καὶ μὲ συχνὴν χρῆσιν ξενικῶν λέξεων καὶ

¹ Ἡ σχετικὴ μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος βιβλιογραφία εἶναι πλουσιωτάτη. Ἀναφέρω ἐδῶ μόνον τὴν ὄραιοτάτην καὶ συγκινητικὴν περιγραφὴν τοῦ Γ. Σλουμπερζέ, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος καὶ ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (μετάφρ. Σπ. Λάμπρου, ἐν Ἀθήναις 1914), ἣτις παραμένει πάντοτε βασικὴ ἐπὶ τοῦ θέματος.

² Ἄ. Ἄδαμαντίου, Ἡ τελευταία νύξ τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔκδ. Πρωίας, Ἀθῆναι 1935, μέρος Β', σ. 32.

ἰταλικῶν ὄρων καὶ ὀνομάτων, γεγονός ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ἐπίδρασιν καὶ δυτικῶν πηγῶν¹. Ἐν τῇ ὧρα ἄνω σημειοῦται τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος, περὶ οὗ γίνεται λόγος, προκειμένου δὲ περὶ τοῦ Μωάμεθ προστίθεται ἐνίοτε καὶ ἡ φράσις «Μεχμέτης, ὅπου ἐπῆρε τὴν πόλι»².

Ἐν τῇ κατωτέρῳ ἐκδόσει ἐμείναμεν πιστοὶ εἰς τὸ χειρόγραφον, διωρθώσαμεν ὁμῶς τὰ πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα καὶ ἀποκατεστήσαμεν τὴν στίξιν, ἣτις ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἔχει τεθῆ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν³.

¹ Παρατηρήσεις περὶ τῆς γλώσσης θέλομεν προτάξει ἐν τῇ κριτικῇ τοῦ ὅλου κώδικος ἐκδόσει.

² Ἡ εἰς τὸν σουλτάνον Μωάμεθ τὸν Β' ἀναφερομένη ἀφήγησις καταλαμβάνει τὰ φ. 50ν - 81r τοῦ βαρβερينوῦ κώδικος, ἥτοι τὸ τρίτον περίπου τοῦ ὅλου κειμένου.

³ Ἀταξία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν τονισμόν τῶν λέξεων, πολλοὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἄτονοι, ἐνθ' ἄλλαι φέρουσι δύο ἢ τρεῖς τόνους.

50r **Ἐδῶ ἀρχίζει ἡ βασιλεία τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη,
 υἱοῦ τοῦ Μουράτη : ὁ δέκατος — 10—**

Λοιπὸν ὡσὰν ἐκάθησε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης εἰς τὴν βασιλεία εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι καὶ εἶχε τότε ἀγάπη μὲ τὴν Οὐγγαρία, μὲ τὶς Βουλγάρους 5 καὶ μὲ ὄλους τοὺς ἀφεντάδες τῶν χριστιανῶν καὶ μὲ τοὺς Ρωμαίους καὶ μὲ τοὺς Βενετζάνους.

Καὶ περάσοντας ὀλίγους χρόνους, ἐμάζωξε τετρακόσες χιλιάδες φουσοῦα¹, ἀπεζοὺς καὶ καβελλάρους, καὶ ἔβγαλε λόγους πὼς θέλει νὰ πάγη καταπάνω τῆς Οὐγγαρίας². Ἀμμὴ ὡσὰν ἐβγήκε ὄξω ἀπὸ τὴν Ἀνδριανού- 10 πολι, ἐξάφνου ἐδιάβη καταπάνω εἰς τὴν δυστυχησμένη βασιλείαν τῶν Ρω- 51r μαίων, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ἦτονε τότε βασιλέας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, καὶ τὸν ἐπαρομοιάζανε Δράκο³, ὅτι ἦτονε δυνατός, ἀνδρειωμένος. Καὶ πηγαίοντας ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, ἐδιαγούμιζε καὶ ἐσκλάβωνε τοὺς χριστιανούς 15 ὅπου ἦτανε ὄξω εἰς τὰ χωρία τῆς Πόλης.

Καὶ ὡσὰν ἔσωσε εἰς τὴν Πόλι, ἔβαλε τὰ φουσοῦα καὶ ἐπερικυκλώσατε

2 primum ἐνδέκατος scripsit post in δέκατος mutavit 4 ἀνδρηνάπολη
 11 in margine superiori: πόλεμος τῆς Κωνσταντινπόλης

¹ Τὰς δυνάμεις τοῦ Μωάμεθ ἐκοτρατεύοντος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἄγνωστος χρονογράφος ἀναβιβάζει εἰς τετρακοσίας χιλιάδας. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τῶν πηγῶν—ἰδίᾳ δὲ τῶν «θρήνων»—εἰδήσεις ποικίλλουσιν, ἀναλόγως τῶν προθέσεων τῶν συγγραφέων, τῶν μὲν ζητούντων νὰ παρουσιάσωσι τὰ ἐχθρικά στρατεύματα πολυάριθμα, ἵνα δικαιολογήσωσιν οὕτω τὴν ἀδυναμίαν ἀντιστάσεως τῶν πολιορκημένων, τῶν δὲ προσπαθούντων νὰ παραστήσωσι ταῦτα οὐχὶ πολυπληθῆ, ἵνα εὐκολώτερον ἐνθαρρύνωσι τοὺς Εὐρωπαίους νὰ ἀναλάβωσι σταυροφορίαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Βλ., σὺν τοῖς ἄλλοις Γ. Ζώρα, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἐνθ' ἄν., τοῦ ἀπὸ τοῦ Πόνοι καὶ ἐλπίδες τῶν ὑποδούλων, Ἐνθ' ἄν.

² Ὁ συγγραφεὺς τῆς χρονογραφίας ὑπογραμμίζει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸν δόλιον χαρακτήρα τοῦ Μωάμεθ, ὅστις, προτιθέμενος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προσεποιεῖτο ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας. Εἰς τὸν αὐτὸν χαρακτηρισμὸν ἐπανέρχεται καὶ κατωτέρω, στιγματίζων τὴν ἀνειλικρινῆ συμπεριφορὰν τοῦ σουλτάνου.

³ Ὁ συγγραφεὺς καὶ κατωτέρω ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἐπωνομάζετο «Δράκος», ὡς ἐκ τῆς ἐπιβλητικῆς ἐμφανίσεως καὶ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ.

τὸ γῦρο ὅλην τὴν Πόλιν, τὰ φουσοῦτα ὅλα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, καὶ ἀρχίσανε καὶ ἐπολεμοῦσαν ἡμέρα καὶ νύκτα μὲ πᾶσα λογῆς ἄρματα. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ μέσα ἐπολεμοῦσαν καὶ ἀντιστέκανε καὶ ἐρρίχρασι ἀπάνω εἰς 20 τὸ πλῆθος τῶν Τουρκῶν φωτίες ἀριφυτιζιάλους μὲ βοτάνι καὶ τειάφι, τὰ ὁποῖα τὰ ἐρρίχρασι ἀπάνω ἀπὸ τὰ τειχία. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπόξω ἐκάμνασι κάποιους πύργους ξύλινους καὶ τοὺς ἐντύσανε μὲ πετζία, διὰ νὰ μὴν τοὺς ἐκάψη ἢ φωτιά· καὶ τὶς ἐγεμίσανε χῶμας καὶ τὶς ἐσύρανε κοντὰ εἰς τὸν τειχο, ἔς τὰ χαντάκια, διὰ νὰ τὰ γεμίζουνε νὰ ἐμποῦνε μέσα. Καὶ ἐκάμανε 25 καὶ πλέκτες μὲ τὰ κλαδία καὶ κοφίνες μεγάλες καὶ ἄλλα πράματα πολλῶν λογίων διὰ νὰ τὰ γεμίσουνε, νὰ ἀνεβοῦνε, νὰ ἐμποῦνε μέσα. Ἐκάμανε καὶ ἀμάξα ὡσὰν καστέλλια καὶ ἄλλα ἰντζένια, καὶ ἔλεγε ὅτι : «Καὶ δὲν πιστεύω ὅτι οἱ Ρωμαῖοι νὰ ἐκάμανε τόσα πράματα ὅταν ἐπολεμοῦσαν τὴν Καρταγένα, ὅπου εἶναι σήμερο τὸ Τούνεζι, εἰς τοὺς Μώρους».

30 Καὶ τὸ περισσότερο, ὅπου ὄρισε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης καὶ ἐκάμανε μία μεγάλη λουμπάρδα, ὅπου ἦτονε τὸ βόλι τῆς ἑνδεκα πιθαμὲς τὸ γῦρο, καὶ ἔδεργε εἰς τὸν πύργο λεγόμενον Βατανίneo, κοντὰ εἰς τὴν πόρτα τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ. Καὶ τόσο ἔδεργε τὸν τειχο, ὅτι ἔπεφτε καὶ ἐγέμιζε τὸ χαντάκι καὶ ἴασε ἴσια μὲ τὴ γῆ, καὶ ἐκάμασι στρατὰ δρόμου διὰ νὰ ἐμποῦσι 35 μέσα οἱ Τοῦρκοι. Καὶ ἐμπαίνασι, ἐὰν δὲν ἠθέλανε προῦδεῖ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ μέσα, ὅπου ἐκίσανε ἄλλον τειχο ἀπὸ μέσα. Καὶ ὡσὰν εἶδε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης τὸν τειχο κλισμένο, ἐθάμαξε καὶ λέγει : «Ἐτιοῦτες τὶς τέχνες δὲν τὶς κάμουσι οἱ Ρωμαῖοι, μόνε οἱ Φράγκοι, ὅπου κάμουσι τόσες τέχνες καὶ ἀντιστέκονται εἰσὲ τόσον πόλεμον καὶ δὲν φοβοῦνται μηδὲ σαίττες, μηδὲ 40 ἄλλα μάγγανα, ὅπου τοὺς πολεμῶ».

Καὶ οἱ Γαλατιανοί, ὅπου εἶναι ἔς τὸ Γαλατᾶ, ἐδείχρασι πὼς ἔχουνε ἀγάπη μὲ τὸν σουλτὰν Μεχεμέτη, καὶ ἀφήσανε καὶ ἔκτισε ὁ Τοῦρκος ἕναν πύργο εἰς τὴν χώρα τους δυνατόν, ὁ ὁποῖος ἐναι ἕως τὴν σήμερον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠπορούσανε νὰ βοηθήσουνε τῆς Πόλης. Δοιπὸν αὐτὴ ἦ πονηρὰ 45 ἀγάπη, ὅπου εἶχανε μὲ τὸν Μεχεμέτη, ἀπεράσανε καμπόσες ἡμέρες· ἀμμή κάλλιο τους ἦτονε νὰ ἔχουσι μάχη καθάρια παρὰ τὴν ἀγάπη τὴν ψεύτικη, διατὶ δὲν ἤθελε κάμει ὁ Τοῦρκος τὸν πύργον, ὡς εἴπαμε, ὅπου ἐκεῖνος ἦτονε ὁ χαλασμός τοῦ Γαλατᾶ. Διατὶ ἂν δὲν ἦτονε αὐτός, ἠθέλανε ἀντισταθῆ τοῦ Τοῦρκου, καὶ δὲν ἐπαραδιδόντησαν ὡσὰν γυναῖκες. Καὶ οἱ ἔλεινοὶ Πολῖται 50 εἶδανε πὼς οἱ Γαλατιανοὶ δὲν τοὺς δίδουνε καμμίαν βοήθειαν, ἀλλὰ μηδὲ ἄλλες ἀφεντίες τῶν χριστιανῶν, ἐπολεμοῦσαν μοναχοὶ καὶ ἀντιστέκανε εἰς τὸν πόλεμον ἡμέρα καὶ νύκτα, ὅσο ἐδυνόντησαν, διατὶ δὲν ἀκατερούσανε

27 καὶ ελεγε οτι supra lineam add. cod. 45 μὲ τὸν iteratum in cod. delevi 47 διατὶ iteratum in cod. delevi

βοήθειαν, ὡς εἶπαμε, μηδὲ ἀπὸ τὴν Βενετίαν, μηδὲ ἀπὸ τῆ Γένοβα, μηδὲ ἀπὸ κανέναν τόπον, μόνε ἀπὸ τὸν Θεόν¹. Ἄμμη ἡ ἁμαρτία τοῦ λαοῦ δὲν ἄφινε.

55 Λοιπὸν ἦτανε ἀποκλεισμένη ἡ Πόλις μὲ μία ἄλλυσο χοντρού, ὅπου τὴν ἔβαλε ὁ βασιλέας ἀπὸ τὴν μίαν μερέα τοῦ γαλοῦ ἕως εἰς τὴν ἄλλη, καὶ ἔκλεισε τὸ λιμῶνα διὰ νὰ μὴν ἐμπῆ μέσα ἡ ἀρμάδα, τὰ κάτεργα τοῦ σουλιτὰν Μεχεμέτη. Τότε ἤρθανε τὰ κάτεργα τὰ τούρκικα ἀπὸ τὴν Ἀνατολή καὶ ἀπὸ ἄλλους τόπους καὶ ἀπὸ τὴν Δύσι, καὶ φοῦστες καλὰ ἀρματωμένα, τὸ ὅποιο ἦτανε

60 κάτεργα καὶ φοῦστες ἕως ἑκατὸν εἴκοσι, καὶ ἐσύρνανε καὶ πολλές βάρκες καὶ ἄλλα πλεούμενα φορτωμένα ἀνθρώπους τοξότες, καὶ ὠρμήσανε νὰ ἐμποῦνε μέσα ἔς τὸ λιμῶνα, ἔς τὸ Γαλατᾶ. Ἄμμη ὡσὰν τὸν ἤθρανε κλεισμένο μὲ τὴν ἄλλυσο καὶ τὴν μέσα μερέα ἦτανε καράβια κάτεργα χριστιανικὰ ἀραμένα· καὶ ἦτανε τὰ καραβία ἀρματωμένα καὶ τὰ ἐδιώχνανε ἀπὸ

65 μακρέα καὶ δὲν ἀφίνασι νὰ ἐμπῆ ἡ τούρκικη ἀρμάδα. Καὶ ἐγύρῃσε ὁπίσω εἰς τὸ πέλαγο.

52r Καὶ οἱ Τούρκοι τὴν στερέα ἐπολεμοῦσανε τὰ τειχία τῆς Πόλης καὶ τὰ ἐρρίχνασι μὲ τὰ μάγγανα, ὅπου ἐξέρασι τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, καὶ τὰ ἐρρίξανε τρεῖς βολές καὶ ἐκάμανε τόπον διὰ νὰ ἐμποῦνε. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι πάλι τὰ

70 ἐφειάνασι. Καὶ ἰδόντας οὕτω ὁ σουλιτὰν Μεχεμέτης, ἀπολίσιτη πὼς δὲν ἠπορεῖ νὰ τὴν ἐπάρῃ.

Τότε εὐρέθη ἕνας ἀρμιγάδος, ὅπου ἦτονε πρῶτα χριστιανός, ὅπου ἦτονε Ταλιάνος, καὶ εἶχε ξέρει ἀπὸ τὸν ποταμόν, τὸ λέγονσι Πό, ὅπου ἀπερνοῦσι τὰ πλεούμενα, καὶ ἐδιάβη καὶ εἶπε τοῦ σουλιτὰν Μεχεμέτη ὅτι :

75 «Ἐγὼ ξέρω νὰ μπάσω τὴν ἀρμάδα εἰς τὸν λιμῶνα εἰς τὸν Γαλατᾶ τῆς Πόλης». Καὶ ἐπῆρε θέλημα καὶ τὸ ἔκαμε ὅτι ἀπέρασε τὰ κάτεργα ὅλα ἀπὸ τὸ πλάγι τῆς στερέα, ὅλα γλυκά, ὅπου δὲν ἐβλάβη μηδὲ ἕνα². Καί, ὡσὰν τὰ εἶδανε οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ βασιλέας πὼς ἐμπῆκε ἡ ἀρμάδα τοῦ Τούρκου μέσα εἰς τὸ λιμῶνα, ἐφοβήθησαν πολὺ καὶ ἐβάλανε εἰς τὸ

68 ἐξάρασι

¹ Περί τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἰδεολογικῶν ρευμάτων ἐν Βυζαντίῳ ὡς καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν διαμορφωθεισῶν κατευθύνσεων βλ. Δ. Ζακυθηνόυ, Ἰδεολογικαὶ συγκρούσεις εἰς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν, Ἀθήναι 1950. Γ. Ζώρα, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ μετ' αὐτὴν διαμορφωθείσαι ἔθνικαὶ καὶ πολιτικαὶ κατευθύνσεις, Ἐνθ' ἂν., τοῦ αὐτοῦ, Πόνοι καὶ ἐλπίδες τῶν ὑποδούλων, Ἐνθ' ἂν.

² Εἶναι γνωστὸν ὅτι 14 ἔτη πρὸ τῆς διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς τοῦ τουρκικοῦ στόλου, εἶχεν ἐπιχειρηθῆ ἐπιτυχῶς εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀνάλογος ὑπερνεώλκῃσις εἰς τὴν λίμνην τῆς Γάρδας τῷ 1439. Γεννᾶται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα μήπως ὁ Μωάμεθ εἶχε λάβει γνώσιν τοῦ γεγονότος καὶ ἐμμήθη αὐτό, ἢ μήπως τις τῶν πρωτοεργατῶν ἢ ἄλ-

80 νοῦ τοὺς νὰ κάμουνε τρόπον νὰ τὰ χαλάσουνε μὲ φωτίες ἢ μὲ πέτρες ἢ μὲ ἄλλα τίβοτες, διατὶ ἐπολεμοῦσανε καὶ αὐτὰ τὴν χώρα ἀπὸ πᾶσα μερέα, καὶ ἐχαλάσανε καὶ τὴν ἄλυσσο.

Τότε ἦτονε χρεία νὰ πάνε οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὰ τειχία νὰ ἀντιστέκουνε εἰς τὸ μέρος τοῦ γιалоῦ· καὶ ἐδιάβησαν πολλοὶ πολεμιστᾶδες καὶ ἐπολεμοῦσανε μὲ τοὺς Τούρκους, ὅπου ἐβάλανε σκάλες νὰ ἀνεβοῦσι καὶ δὲν τοὺς ἀφίνασι.

85 Τότε ἐκάμανε μία τζάταρα ἢ σκάλα - ταράτζα ξύλινη οἱ Τούρκοι, μακροῦ τέσσαρες χιλιάδες ὄργυιες καὶ πλατεῖα πεντακόσες ὄργυιες, καὶ τὴν ἐκαρφώσανε καλὰ ἀπάνω εἰς τὴν θάλασσα καὶ τὴν ἐτραβήξανε κοντὰ εἰς τὰ τειχία τῆς Πόλης· καὶ ἐβάλανε ἀπάνω εἰς τὸ αὐτὸ ποῦντε πολλοὺς Τούρκους καὶ ἐπολεμοῦσανε, διατὶ ἀπὸ κάτω τοῦ αὐτοῦ πόντε ἔβαλε πολλὰ βουτζία ἄδεια

90 καὶ τὴν ἐκράτειε ἀπάνω. Καὶ ἐπολεμοῦσανε μέρα καὶ νύκτα. Καὶ ἔστειλε τὰ πλεούμενα καὶ ἠφέρανε φουσοῦα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ τὴ Δύσι,

52ν τόσο οὐ ἀπερνούσανε ἀπὸ τὸ ποῦντε καὶ ἐρχόντησανε καὶ ἀπερνούσανε ἀπὸ τὸ ποῦντε. Καὶ ἔκαμανε δύο δουλεῖτες, ὅπου ἔπαιρνε τοὺς πολεμιστᾶδες καὶ ἐπήγαινε κοντὰ εἰς τὰ τειχία καὶ ἐπολεμοῦσανε· ἀκόμη ἔκαμανε καὶ ἄλλο, οὐ

95 ἐμπόδιζε καὶ πλεούμενα νὰ μὴν ἐρθοῦνε νὰ δώσουνε βοήθειαν τῆς Πόλης.

Καὶ εἰς αὐτὸ ἤρθανε τρία καράβια Γενουβήσικα μὲ ἓνα τοῦ βασιλέως φορτωμένα σάρι, παξιμάδια καὶ ἄλλες τροφές διὰ βοήθειαν τῆς Πόλης ἀπὸ τὴν Χίο· ὁμοίως καὶ ἄρματα καὶ ἀνθρώπους εἰς βοήθειαν· καὶ τὸ καράβι τοῦ βασιλέως ἐρχέτονε ἀπὸ τὴν Τζιτζιλια φορτωμένο. Καὶ ὡς ἤρθανε κοντὰ

100 εἰς τὴν χώρα, τὰ εἶδανε οἱ Τούρκοι, ὅπου ἐφυλάγανε τὸ ἔμπα, ἐβγήκανε τὰ κάτεργα καὶ οἱ φουσίτες καὶ ἐδιάβησαν ἀπάνω εἰς τὰ καράβια καὶ ἐπολεμοῦσανε. Καὶ ὁ σουλτᾶν Μεχεμέτης ἐκαβαλλίκεψε καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν τόπον ψηλὸ τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἐκοίταζε τὸν πόλεμον. Ὅμοίως τὰ ἐκοιτάζανε καὶ ἀπὸ τὴν Πόλι.

105 Τότε ἐδιάβησαν τὰ κάτεργα πρῶτα ἀπάνω εἰς τὸ καράβι τοῦ βασιλέως καὶ ἐπολεμοῦσανε ἀνδρειωμένα, εἰς τὸ ὁποῖο ἦτονε καρaboκῶρις Φιλίππος

102 ὁ add. σουτᾶν

λος ναυτικός ἢ ἐργάτης ἐπώλησεν εἰς αὐτὸν τὸ μυστικὸν τῆς μεταφορᾶς. Ὁ Βερναρδάκης (Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως) ὑποστηρίζει ὅτι τὸ κατόρθωμα τῆς λίμνης Γάρδας ἀνεκινώθη εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὑπὸ τινος χριστιανοῦ, ὁ δὲ σύγχρονος τῆς ἀλώσεως λατίνος ἀρχιεπίσκοπος Μυτιλήνης Λεονάρδος ὁ Χῖος λέγει ὅτι ὁ μηχανικός ὁ βοηθήσας τὸ ἔργον τοῦ Μωάμεθ ἦτο ἀκριβῶς ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ κατόρθωμα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἀλώσεως οὐδεμίαν σχετικὴν παρέχουν πληροφορίαν, ὥστε ἡ μαρτυρία τοῦ χρονογράφου μας εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας, ὡς μνημονεύουσα τὸ πρῶτον τὸ γεγονός. Βλ. καὶ Κ. Καίροφύλα, Μεταφορὰ πλοίων διὰ ξηρᾶς. Σόρβολος καὶ Μωάμεθ Β΄, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶ Σπουδῶν, Ζ΄, 46 - 51.

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Ἔτος ΚΒ΄

16

καὶ Ντομνέγος. Καὶ ἐγινόντησαν πολλὲς φωνές καὶ μεγάλη ταραχὴ τοῦ πολέμου καὶ ἐτξάκιζανε τὰ κουπία τῶν κατέργων μὲ λουμπάρδες καὶ ἐσκοτώνασι πολλοὺς Τούρκους. Καὶ ὁ σουλτάνος, ὁποῦ ἔστειλε ψηλὰ καὶ ἐκοίταζε πὼς τὴν ἐχαλοῦσανε, ἐβλαστήμα καὶ ἔκαμε τὸ ἄλογό του νὰ πάγη κατὰ τὸν
 110 γιαιλό· καὶ δὲν εἶχε τί κάμη καὶ ἐξέσκισε τὰ ροῦχά του, ὁποῦ ἐφόρειε.

Τότε πάλι ἄναψε ὁ πόλεμος δυναμώτερα, καὶ τὴν ἀρμάδα τὴν ἐχαλοῦσανε δυναμώτερα παρὰ πρῶτα· καὶ τόσο τὰ ἐχαλάσανε, ὅτι δὲν ἐδυνόντησάνε νὰ συρθοῦνε μὲ τὰ κουπία, νὰ ῥοθοῦνε εἰς τὴν γῆ. Τὸ ὁποῖο λέγουσι πὼς ἐσκοτώθησαν πλέο παρὰ δέκα χιλιάδες Τούρκοι, ὁποῦ ἦτανε κάτεργα καὶ
 115 φουστεις ἕως διακόσες. Τότε εἶπε ὁ σουλτάνος ὅτι : « Ἡ δύναμί μου ἐνα
 53r ὀλίγη εἰς τὴν θάλασσα, ἐπειδὴ εἶχα τόσα κάτεργα καὶ τόση ἀρμάδα καὶ δὲν ἠπορούσανε τρεῖς καράβια, μηδὲ ἕνα ». Τότε ἐγλυτώσανε ὅλα αὐτὰ τὰ καράβια καὶ ἐμπήκασι μέσα εἰς τὴν Πόλι καλὰ τὴ νύκτα, χωρὶς νὰ βλαφτοῦσι ποσῶς· καὶ ἀποθάνασι ὀλίγοι λαβωμένοι.

120 Καὶ ὁ σουλτάνος ἤθελε νὰ φουρκίση τὸν καπετὰν πασᾶ, ὁποῦ ἦτονε εἰς τὴν ἀρμάδα· καὶ τὸν ἐπαρακαλέσανε οἱ ἄλλοι πασᾶδες καὶ ἐχάρισε τὴν ζωὴν του, ἀλήθεια τὸν ἐξώρισε. Καὶ τότε ἔβαλε ὅτι νὰ χαλάση τὰ καράβια τῶν χριστιανῶν, ὁποῦ ἦτανε εἰς τὸν λιμνῶνα, ὁποῦ ἦτανε εἰς τὸ μέρος τοῦ Γαλατᾶ, τὸ μέρος τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ὁποῖα καράβια εἶχανε μέσα ἀνδρειωμένους

125 κουρσάρους. Λοιπὸν ἔβαλε ὁ σουλτάνος λουμπάρδες εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἕνας Ρωμαῖος, ὁποῦ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλι καὶ ἔγινε ἀρμυγάδος, ἦτονε πολλὰ τεχνίτης λουμπαρδάρης, ἔβαλε μία λουμπάρδα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἔσυρε μία λουμπαρδέα καὶ ἤνυρε τὸ καράβι τοῦ καπετάνιου καὶ τὸ ἔσπασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ φουντος, ὁποῦ ἦτονε φορτωμένο πολλὰ πράματα

130 χρειαζόμενα τοῦ βασιλέως. Καὶ τὰ ἄλλα καράβια ἐσηκώθησαν καὶ ἐδιάβησαν ἀπὸ κάτω εἰς τὰ τειχία τοῦ Γαλατᾶ, διὰ νὰ μὴν πάθουνε τὰ ὅμοια.

Ἀμμή ὑσιτέρου ἐπετάξανε πλέο παρὰ 150 λουμπαρδές καὶ δὲν ἔβλαψε μηδὲ ἕνα· καὶ τὸ εἶχανε διὰ θαῦμα τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ ἦτανε τριάντα καράβια καὶ δὲν ἔβλαψε μηδὲ ἕνα. Καὶ ἦτανε καὶ τρεῖς κάτεργα χοντρά βενέτικα καὶ δύο
 135 λιανά, τὰ ὁποῖα ἐστάθησαν διὰ νὰ βοηθήσουν τῆς Πόλης.

Τότε ἐμαλώσανε μὲ τὰ λόγια οἱ Βενετζᾶνοι μὲ τοὺς Γενουβήσους καὶ ὑβριζόντησαν, λέγοντας πὼς : « Ἔσεῖς οἱ Βενετζᾶνοι δὲν βοηθάτε τῶν χριστιανῶν » Τότε ἔδωσε ἀπιλογία ὁ βασιλεὺς τῶν Βενετζᾶνων, ὅτι νὰ φύγουν ἀπὸ κεῖ.

140 Λοιπὸν καθημερούσιος ἐπερίσσευε ὁ πόλεμος, ὁποῦ ἐπολεμούσανε οἱ Τούρκοι, καὶ ἐκάμανε τρόπον νὰ κάψουνε τὶς φουστεις τῶν Τούρκων, ὁποῦ ἦτανε μέσα ῆς τὸ λιμνῶνα. Τότε ἔδωσε ὁ βασιλεὺς τὴν αὐτὴν ἔννοια τοῦ Ἰωάν-

111 δυναμώτερα ex δηναμώμέτερα 114 ἐσκοτόθη-θησαν 123 χριστιανῶν : χρειά-
 ρὸν cod. 133 τριάντα

53v νη Γιουστινιανῷ, ὁποῦ ἦτονε καπετάνιος, καὶ τοῦ μισῆρ Γιάκομου Κόκου, τζιντιλόμου βενετζιάνου, καὶ ἐτοιμάστησαν εἰς τὴν αὐτὴν δουλείαν. Καὶ οἱ
 145 Τοῦρκοι ἐμάθανε ἐκεῖνο ὁποῦ θὲ νὰ κάμουννε οἱ χριστιανοὶ καὶ ἐτοιμάστησαν ὀγληγορήτερα καὶ ἐφυλασόντησαν ἀπὸ τὶς λουμπάρδες, καὶ ἐφουντάρανε καμπόσα ξύλα, μὲ ζημία τῶν χριστιανῶν. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐδιάβησαν πολλοὶ χριστιανοὶ καὶ ἐχαλοῦσανε τὰ πλεούμενα τῶν Τουρκῶν, ἐπίασανε οἱ Τοῦρκοι πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ τοὺς ἐδιαβάσανε ὀμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν χριστιανῶν
 150 εἰς τὰ τειχία καὶ τοὺς ἐκόψανε. Καὶ ὡς τὰ εἶδανε αὐτὰ οἱ Πολῖτες, εἶχανε καμπόσους Τούρκους πιασμένους, καὶ τὶς ἐπήρανε ὀμπρὸς εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐκόψανε ὄλους, τάχα διὰ ἐξεδίκησι.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τοῦτα ἐκαμώθη ὁ σουλτάν Μεχεμέτης τάχα πὼς θέλει νὰ κάμη ἀγάπην μὲ τὸν βασιλέα, καὶ ἔστειλε μαντατοφόρον, λέγοντας πὼς :
 155 «Ἐγὼ ἐμετανόησα νὰ πολεμῶ μὲ τὸν βασιλέα, μὲ τοὺς Ρωμαίους, ὁποῦ ἐπαραινῆθηκα καὶ τὸ ἔκαμα διὰ ἐπιμονὴ τῶν Οὐγγάρων. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ βασιλεὺς ἐγνωρίσανε τὰ αὐτὰ λόγια ὅτι ἦτανε ψεύτικα καὶ δὲν τὰ ἐπιστέψανε ποσῶς, διὰ κανέναν τρόπον, διατὶ τὸν ἠξέσανε ὅτι ποτέ του δὲν ἔστεικε εἰς τὸν λόγο του ἀλλὰ μὴδὲ εἰς τὸν ὄρκον του καὶ μὴδὲ εἰσὲ σύβασι
 160 καμμίαν. Καὶ δὲν ἦτανε τὰ λόγια του ἀληθινὰ, μόνε τοὺς τὰ ἔστειλε διὰ νὰ τοὺς ἀναμπαίξῃ. Καὶ δὲν εἶχανε τί κάμη, μόνε ἐβάλανε τὴν ὀλπίδα τοὺς εἰς τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἐπαρακαλοῦσανε ἡμέρα καὶ νύκτα νὰ τοὺσε συμπαθήσῃ τὰ ἁμαρτήματά τοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐγλυτώσῃ καὶ ἀπὸ τὸ κίνδυνον τοῦ πολέμου καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τὸνε πολεμήσῃ Αὐτὸς ὁποῦ ἔχει
 165 τὴν δύναμιν.

Καὶ καθημέρα καὶ νύκτα ἦτανε οἱ ἐλεεινοὶ χριστιανοὶ ἀπάνω εἰς τὰ τειχία, ἀρματωμένοι μὲ τ' ἄρματά τοὺς καὶ μὲ τὰ σκουτάρια τοὺς, καὶ ἐπο-
 54r λεμούσανε ἀνδρειωμένα καὶ ἐσκοτώνανε τοὺς ἐχθροὺς. Καὶ τοῦτο τί ἀξίζει, ὁποῦ ἂν ἐσκοτώνανε δέκα, αὐτοὶ ἐρχόντησανε ἑκατό, ὁποῦ ἦτονε πλῆθος
 170 πολὺ Ἀγαρηνοί, καὶ οἱ πολεμιστᾶδες οἱ χριστιανοὶ ἦτανε ὄλοι—ὄλοι Ρωμαῖοι ἕξι χιλιάδες καὶ Φράγκοι ἦτανε, μὲ τοὺς ξένους, ἄλλες τρεῖς χιλιάδες καὶ ἦτονε καὶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μὲ δύο χιλιάδες ὄλοι—ὄλοι οἱ πολεμιστᾶδες τῆς Πόλης οἱ χριστιανοί. Ἀμμή τί ἠθέλαν κάμει αὐτοὶ εἰς τὸ στόμα τοῦ λεονταρίου ἢ τί νὰ κάμη μία ψίχα ψωμί εἰς τὸ στόμα τοῦ ἄρκου-
 175 δίου ἢ τί ἠμπορεῖ νὰ κάμη ἓνας ἀνθρώπος μοναχὸς εἰσὲ χίλιους ;

Ἦ Ρωμαῖοι φιλόγυρροι, δημηγέρες, τραδιόφοι, ὁποῦ ἐτραδίσετε τὴν παιρίδα σας, ὁποῦ ὁ βασιλέας σας ἦτονε πτωχὸς καὶ σᾶς ἐπαρακάλειε μὲ τὰ δάκρυα ἔς τὰ μάτια νὰ τὸν δανείσετε φλωρία διὰ νὰ δώσῃ νὰ μαζώξῃ πολεμιστᾶδες ἀνθρώπους νὰ βοηθήσωνε καὶ νὰ πολεμήσουνε, καὶ ἐσεῖς ἀρνεῖ-

145 ὁ-ὁπου 151 κα-καμπόσους 156 ἐπρημι 167 σκουτάρι 170 πολεμιστᾶδες

180 στε μεθ' ὄρκου πῶς δὲν ἔχετε καὶ εἰστε πτωχοί! Ἄμμη ὑστέρον, ὅπου σὰς ἐπῆρε ὁ Τοῦρκος, εὐρέθητε πλούσιοι, καὶ σὰς τὸ πῆρε ὁ Τοῦρκος καὶ ἔκοψε καὶ τὸ κεφάλι σας, ὡς θέλει τὸ φανερώσει ἡ ἱστορία ὁμπρός.

Ἄμμη κάποιοι φοβούμενοι τὸν Θεὸ τοῦ ἐδανείσανε ὀλίγα, καὶ ὁ Γαρδενάλης, ὅπου εὐρέθη ἐκεῖ καὶ ἔκαμε καὶ ἐδυναμώνασι τὴν χώρα, διατι ὁ
185 βασιλεὺς εἶχε μεγάλην σύχνοι καὶ δὲν ἤξερε πλέο τὸ τί νὰ κάμη καί, ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἐδίδανε φλωρία οἱ πλούσιοι, δὲν εἶχε τί κάμη, καὶ ἐπῆρε ἀπὸ τίς ἐκκλησίες καὶ ἀπὸ τὰ μοναστήρια τὰ ὑσημικά τους καὶ τὰ ἔκαμνε μονέδα, ὡς καθὼς τὸ ἔκάμασι παλαιὰ οἱ Ρωμᾶνοι εἰς τὴν Ρώμα, καὶ ἐπλήρωνε τοὺς δουλεντᾶδες, ὅπου ἐδουλεύαν εἰς τὰ τειχία.

190 Τότε ἔβαλε καὶ ἐμέρασε τοὺς πολεμιστᾶδες εἰς τὰ τειχία, εἰς τοὺς πύργους, ὡς καθὼς ἔκαμνε χρεῖαν καὶ ἔβαλε τὸν Ἰωάννη τὸν Γιουσιτιανὸ
54v πρῶτον καπετάνιο, καὶ καλὰ ἐφύλαγε, ἃ δὲν τὸν ἠθέλωνε σκοτώσει. Λοιπὸν ἔδωσέ του τριακόσους συντροφους καὶ ἐστεκέτονε καὶ φύλαγε εἰς τὴν πόρτα τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἀπάνω ᾗς τὰ τειχία. Ἀκόμη ἔδωσέ του καὶ ἄλλους
195 καμπόσους ἀρματωμένους νὰ ἀντιστέκονται τῶν Τουρκῶν, διατι ἐκεῖ ἦτονε τὸ πλέο κίνδυνο. Καὶ τὸ Μαυρίκιον Γενουβῆζο τὸν ἔβαλε νὰ φυλάγη κοντὰ εἰς τὴν Μαυρέα πόρτα μὲ καλὴ συντροφία Ρωμαίους μὲ μπαλαίστρες καὶ ἦτονε ἀνάντια τοῦ κασιτέλλιου, ὅπου ἔκάμανε οἱ Τοῦρκοι, καὶ τὸ ἐπολέμα ἀνδρείως. Τὸ ὁποῖο κασιτέλλι ἦτονε ξύλινο, ὡς τὸ εἶπαμε, καὶ τὸ εὐδρνανε
200 μὲ τοὺς τροχούς ὅπου ἠθέλαν. Καὶ τὸν Παῦλο, Τρώιλο καὶ τὸν Ἀντώνιον Πακκιάρδι ἐφυλάγανε τὸ μέρος τοῦ Μυλιάνδρου, εἰς τὸ ὁποῖο Μυλιάνδρο ἦτονε τὸ πλέο κίνδυνο τῆς χώρας. Καὶ ἐπολεμούσανε μέρα καὶ νύκτα, πότε μὲ φωτίες, πότε μὲ τίς μπαλαίστρες, μὲ ἀνδρεία καὶ θάρσος πολὺ. Καὶ καμμία βολὰ ἀνεβαίνασι οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰ τειχία καὶ αὐτοὶ τοὺς ἐκαταδιώχνασι
205 καὶ τοὺς ἐρρίχνασι κάτω καὶ τοὺς ἐσκοτώνασι. Καὶ ἔκάμασι ὡσὰν Ἀχιλλέοι καὶ δὲν ἐφοβούντησαν τοὺς Ἀγαρηνοὺς μηδὲ διὰ τίποτε.

Καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Καρσινηνὸς ἦτονε γέροντας, ἀμμή ἦτονε πολλὰ ἀνδρειωμένος εἰς τὸ δοξάρι, καὶ ὁ Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος, σοφὸς ἄνθρωπος καὶ ἄρχων, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀλαμᾶνος ἐφυλάγασι τὴν πόρτα τῆς Καλι-
210 γαρέας, καὶ ὁ Κονταρίνης Κονταρίνι, τζιντιλόμος Βενετζᾶνος, καὶ αὐτὸς μὲ τὴν συντροφία του ἐφύλαγε τὴν πόρτα τὴν Ἀβρέα, εἰς τὸν λιμιῶνα. Καὶ τοὺς ἐπίλοιπους Ρωμαίους τοὺς ἐδιαμέρασε εἰς πολλοὺς τόπους τῆς χώρας, εἰς τὰ τειχία. Καὶ τὸ παλάτι τὸ βασιλικὸ τὸ ἐπαράδωσε τοῦ Γερόλυμον Μινότου, τζιντιλόμου Βενετζᾶνου, μὲ τὴν συντροφία του, ὅπου ἦτονε μπάι-
215 λος. Καὶ τὸν Γαρδενάλε τὸν ἔβαλε καὶ ἐφύλαγε τὴν μερέα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὴν μερέα τοῦ γιαλοῦ. Καὶ τὸν κόνσολο τῶν Κατελάνων ἐφύλαγε τὸν

183 πατηράρχης primum γαρδενάλης post scripsit 201 τον μέρος 209 ὄρχο
214 βενετζάρου 215-216 post Δημητρίου καὶ deleuit cod.

πύργο, ὅπου ἔναι ἀνάγνια τοῦ Ἱπποδρομίου. Καὶ τὸν κῆρ Λούκα τὸν ἔβαλε
 καὶ ἐφύλαγε τὸν λιμνῶνα μὲ τὸ μέρος ὄλο τοῦ γαλοῦ. Καὶ τὸν Γερόλυμον
 55r Ἴταλιᾶνο καὶ τὸν Δινάρδο Γενουβήσο τὸν ἔβαλε νὰ φυλάγῃ ἀντάμα μὲ
 220 πολλοὺς συντρόφους τὴν ξυλόπορτα καὶ τὶς πύργους, ὅπου τὶς κραζοῦνε
 Ἀβενιάδους, ὅπου ἦτανε μετακαμωμένοι καὶ τὶς ἐμπαλώσανε μὲ ἔξοδο τοῦ
 Γαρθενάλε. Καὶ οἱ καλογέροι καὶ οἱ παπᾶδες τοὺς ἔβαλε ἀπάνω, καὶ τοὺς
 ἐμέρασε εἰσὲ πολλοὺς τόπους ἀπάνω εἰς τὰ τειχία, διὰ νὰ βιγλίζουνε, διὰ νὰ
 εἶναι ξαγρυπνοί. Καὶ τὸν Γαμπριέλ, τζιντιλόμο Τριβιζάν, ὅπου ἦτονε καπε-
 225 τάνιος τῶν κατέργων τῶν βενέτικων, τὸν ἔβαλε μὲ σαράντα ἀνθρώπους νὰ
 φυλάγουνε τὸν πύργο τοῦ Ἄμου, ὅπου ἔναι κοντὰ εἰς τὸ βασιλικὸ παλάτι.
 Καὶ τὸν Ἀντώνιον Ντιέδο, τζιντιλόμο Βενετζᾶνο, ὅπου ἦτονε καπετάνιος
 τῶν χοντροῦ κατέργων, τὸν ἔβαλε νὰ φυλάγῃ τὰ κάτεργα καὶ ὅλα τὰ πλεού-
 μενα, ὅπου ἦτανε εἰς τὸν λιμνῶνα, καὶ ἐβάρειε τὶς τρομπέτες καὶ ἐκάλειε
 230 τοὺς ἐχθροὺς εἰσὲ πόλεμον. Καὶ τὸν κῆρ Δημήτριο τὸν Παλαιολόγον, υἱὸν
 τοῦ κῆρ Νικολάου, καὶ τὸν Νικολὸ τὸν Γουδέλο τὸν γαμπρό του τοὺς ἔβαλε
 μὲ ἄλλους πολλοὺς συντρόφους, καὶ ἐστεκόντησαν ἔτοιμοι, ὅτι ὅποτε τοὺς
 δώσωνε λόγο νὰ δράμουνε νὰ βοηθήσουνε ἐκεῖ ὅπου κάμει χρεῖα¹.

Καὶ ἀκαριτεροῦσανε τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου μὲ φόβον πολύ. Καὶ κά-
 235 ποιοὶ ἐκοιτάζανε νὰ φύγουνε, νὰ πάνε ὄξω, εἰς τὰ χωριά ἢ νὰ κρυφτοῦσι
 ἄλλοῦ, νὰ γλυτώσουνε. Καὶ εὗρισκανε ἀφορμὴ καὶ ἐλέγανε, ὅτι· «Ἐμεῖς
 εἴμεστανε πτωχοὶ ἀνθρώποι, καὶ πάμε νὰ δουλέψωμε, νὰ ζήσωμε». Καὶ οἱ
 καπετανεοὶ τοὺς ἐκρατούσανε σὺν περὶ στανέο ἀπάνω εἰς τὰ τειχία² καὶ εἰσὲ
 240 τοῦτα ἐχαιρόντησανε οἱ ἐχθροὶ ἀπόξω³. Δοιπὸν ἐτραβούσανε οἱ χριστιανοὶ
 πολλὰ βουτζία καὶ τὰ ἐβάλασι ἀπάνω εἰς τὰ τειχία, διὰ νὰ φυλάγονται ἀπὸ
 τὸ πλῆθος τὶς σαίτιες, ὅπου ἐρρίχνασι οἱ Τοῦρκοι ἀπόξω. Ὅμοίως ἐρρί-
 χνασι καὶ λιθάρια πολλά. Ὡ ντροπὴ μεγάλη νὰ τοὺς πολεμοῦνε οἱ ἐχθροὶ

231 τὸν ιονικολὸ 238 πάσ 242 ἐχθῆ

¹ Ὁ συγγραφεὺς παρέχει λεπτομερεῖς, οὐχὶ ὁμως πάντοτε καὶ ἀκριβεῖς, πληρο-
 φορίας περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγωνιζομένων, περὶ τῆς ὀργα-
 νώσεως τῆς ὅλης ἀμύνης, περὶ τῆς διατάξεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων ἀρχηγῶν, ὡς
 καὶ περὶ τῆς κατανομῆς τῶν δυνάμεων, ἀκολουθῶν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν αὐτὴν
 σειρὰν μὲ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Σφραγτζῆ (σ. 252 - 258).

² Ὁ χρονογράφος, καίτοι κατὰ κανόνα ἐξυμνεῖ καὶ ἐκθειάζει τὰς ἀρετὰς καὶ
 τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν, καταδικάζει ὁμως ἀστηρότατα ὄσους ἐξ
 αὐτῶν ἐδείχθησαν ἀνάγνητοι κατὰ τὰς κρισίμους ἐκείνας στιγμὰς, ἀποφεύγοντες τὸν
 ἀγῶνα ἢ ἀποκρύπτοντες τὰ ὕλικά αὐτῶν ἀγαθὰ. Βλ. Ἄ. Ἄ δ α μ α ν τ ῖ ο υ, Ἡ τε-
 λευταία νύξ τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἱστορίᾳ, ἐκδ. Πρωίας, μέρος
 Β', σ. 32.

με τὰ λιθάρια! Καὶ ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ Ρωμαῖοι οἱ ἀνδρειωμένοι, ἐκεῖνοι οἱ θαβαστοί, ὅπου ὠρίζανε ὄλον τὸν κόσμον μετὰ τὸ σπαθὶ τους;

245 Τότε ἔκαμε ὁ βασιλεὺς Παλαιολόγος καὶ ἐμάζωξε τὸ ψωμί καὶ τὸ ἐμέ-
55v ραζε εἰσὲ δλην τὴν χώρα εἰς τὶς φαμελίες, διὰ νὰ μὴν εὐθίσκουνε πρόφασιν
νὰ λέγουνε, ὅτι «ψωμί δὲν ἔχομε σίτια μας καὶ πάμε νὰ δουλέψουμε». Καὶ
κάποιοι ἄρχοντες, ἄβαροι, ἀδιάκριτοι, ἐκρύβανε τὰ σιτία, διὰ νὰ τὰ που-
λήσουνε ἀκριβά, νὰ μαζώξουνε φλωρία καὶ δὲν ἐβάλανε εἰς τὸ νοῦ τους
250 πὼς θέλουν τὰ πάρει οἱ ἐχθροὶ μαζί μετὰ τὴν ζωὴν τους. Καὶ ἄλλοι τὰ ἐκρύ-
βανε. Τότε οἱ πολεμιστᾶδες δὲν ἀκούανε, μηδὲ ὑποτασσόντησάνε τῶν καπε-
τανέων τους μηδὲ μετὰ βροσίες, μηδὲ μετὰ παρακάλειες, μηδὲ μετὰ ραβδές,
μηδὲ μετὰ ἄλλο μόνον ἔκαμνε καθεὶς ὅ,τι ἤθελε. Ἀλλὰ μηδὲ διὰ τὸν βασιλέα
δὲν ἐκάμασι, καὶ τότε ὑβρίζανε ὀμπρός του καὶ αὐτὸς ἐκαμόνετο πὼς δὲν
255 τὰ ἠκούει.

Καὶ ὁ πρῶτος καπετάνιος τῶν πολεμιστᾶδων, ὅπου ἦτονε, ὡς εἶπαμε,
ὁ Ἰωάννης ὁ Γιουστινιᾶς, ἀκαρτέρειε ἀνδρείως τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου,
ὅπου ἐμελλε νὰ κάμῃ ὁ σουλτᾶν Μεχεμέτης. Καὶ ἔκαμε καὶ ἐφτειάσανε τὸν
τεῖχον, ὅπου ἦτονε μισοχαλασμένος ἀπὸ τὴν λουμπαρδὴς τῆς μεγάλης λουμ-
260 πάρδας, ὅπου εἶχανε οἱ Τοῦρκοι. Τότε ἐζήτησε ὁ ῥηθὴς Γιουστινιᾶς τὸν
κύριον Λούκα, ὅπου ἐκράτειε τὰ ἄρματα τῆς βασιλείας, ὅτι νὰ τοῦ δώσῃ τὴν
λουμπάρδα, νὰ τὴν ἐβάλλῃ ἀπάνω εἰς τὰ τεῖχια νὰ πολεμᾷ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ
ὁ κύριος Λούκας τὴν ἀρνήθη καὶ ὁ Γιουστινιᾶς τοῦ εἶπε «Ἦ τὸν ῥηθὴ καὶ
ἐπίβουλε, ἐδὴ σὲ σκοιῶνω μετὰ τὸ σπαθὶ ὅπου βασίω». Καὶ ὡσὰν ἐγνώ-
265 ρισε τὴν γνώμη του, ἤθελε νὰ ἀφήσῃ νὰ μὴν πολεμᾷ, διὰ τὴν ἐγνώρισε πὼς
τὸν ἐφθονούσανε οἱ Ρωμαῖοι διὰ τὸν αὐτὸς ἦτον Φράγκος καὶ τὸν ἐτίμησε ὁ
βασιλέας καὶ τὸν ἔκαμε πρῶτον καπετάνιον νὰ φυλάγῃ τὸν τόπον, ὅπου τοῦ
ἐπαράδωσε. Καὶ ὡς τὸ ἐμάθανε οἱ ἄρχοντες οἱ Ρωμαῖοι, εἶπανε τοῦ Γιου-
στινιᾶ, ὅτι νὰ μὴν τὸν ξερισιτῇ τὸν κύριον Λούκα καὶ τὸν ἐπαρακάλεσανε πολλὰ,
270 ὅτι νὰ ξετρεγγῇ τὸν πόλεμον. Καὶ μετὰ τούτα ἐφτειάσανε τὸν τεῖχον, ὅπου ἦτονε
55r χαλασμένος¹. Τότε ἐγνώρισαν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι πὼς εἶναι μεγάλος προβλε-

244 τὸν add. 250 θέλον

¹ Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὸ γνωστὸν μεταξὺ Γιουστινιᾶ ('Ιουστινιανοῦ Ἰωάννου Λόγγου) καὶ κύριου Λούκα (Λουκά Νουταρά) ἐπεισόδιον, ὅπερ διηυθετήθη τῇ ἐπεμβάσει ἄλλων Βυζαντινῶν στρατηγῶν. Τὸ αὐτὸ ἐπεισόδιον ἱστορῶν καὶ ὁ Σφραντζῆς (σ. 262 - 263), καταλήγει διὰ τῶν ἐξῆς: «Διὰ ταῦτα μὲν οὖν τὰ αἰτία ἦλθον καὶ εἰς λόγους νεωτερικῶν, καὶ ὕβρεις ἐξέχεον ἐκατέρωθεν τῶν στομάτων εἰς κατὰ τὸ ἕτερον, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν Νουτάρην ἀνωφελῆ καὶ ἀλάστορα καὶ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος ἐκάλεσεν, αὐτὸς δὲ πάλιν αὐτὸν ἐξ ἐναντίας ὕβρεσιν ἐτέρας ἐπέπληνε. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ταῦτα παραλαβὼν αὐτοὺς κατ' ἰδίαν λέγει: «ἄδελφοί,

πῆς καπετάνιος εἰς τὸν τόπον τῆς χαλάστριας καὶ ἐν τῷ ἅμα τις ἐφτειά-
νει'. «Ἄμμῃ ἤθελα νὰ ἦτονε μετὰ μένα ὁ καπετάνιος Γιουσιτιανός, νὰ
τὸν ἔκαμνα μέγαν ἄνθρωπον, νὰ τὸν ἐτίμουνα ὡσὸν ἤθελε». Καὶ τοῦ
275 ἔσειλε πολλὰ ταξίματα διὰ νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Πόλι, νὰ πάγη μὲ δαῦτον.
Ἄμμῃ αὐτὸς δὲν ἠθέλησε νὰ τὰ ἀκούσῃ ποσῶς, νὰ κάμῃ τέτοια δημηγερο-
σίαν· μόνε ἔκαμε ἐκεῖνα ὅσα ἠπόρειε νὰ γλυτώσουνε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῶν
χριστιανῶν. Καὶ ἔκαμνε μεγάλον κόπον καὶ συνδρομή, νὰ κίσῃ τὸν χαλα-
σμένον τεῖχον.

280 Ἄμμῃ ἄλλοι, ὅπου ἐμαζώνασι τὰ εἰσοδήματα τῆς βασιλείας, λέγω ὁ
Μανοῆλ ὁ Δραγάρος καὶ ὁ Ἱερομόναχος, ὅπου ἐουβάστησαν οἱ δύο καὶ ἐκλέ-
βανε τὰ φλωρία τῆς βασιλείας· καὶ τοὺς ἐζητούσανε νὰ κάμουνε ἔξοδο καὶ
ἀρνιόντησαν καὶ ἐλέγανε, ὅτι· «Ἐἴμεσταν πτωχοὶ καὶ δὲν ἔχομε». Ἄμμῃ
ὑστερα, ὅταν τοὺς ἐπῆραν οἱ Τοῦρκοι, εὐρέθησαν πλοῦσιοι μὲ πολλὰ φλωρία.

285 Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχε τί κάμῃ, ὅτι τοῦ ἐλείπανε δύο ἐναγκαῖα πρά-
ματα : καιρὸς καὶ φλωρία. Διὰ τὸ ἂν εἶχε καιρὸ ἤθελε μαζώξῃ φλωρία καὶ
πολεμιστᾶδες νὰ ἀντισταθῇ τῶν ἐχθρῶν. Ἄμμῃ ἀνόλπιστο ἐξαφνικῶς τοῦ
ἦλθε καὶ δὲν εἶχε τί κάμῃ· μόνε ἔβαλε τὴν ὀλπίδα του εἰς τὰ διπλᾶ τεῖχια
καὶ εἰς τὰ χανιάκια, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ εἰς τὸ ὑστερο τὰ ἐχαλάσανε οἱ ἐχθροὶ
290 καὶ ἐμπήκανε μέσα.

Τότε ἐβγήκε λόγος εἰς τὰ φουσοῖα τοῦ Τοῦρκου πῶς ἔρχεται μεγάλη
δύναμι φουσοῖα ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία εἰς βοήθειαν τῆς Πόλης, καὶ ἐβάλανε
βουλή ὅτι νὰ χωρίσουνε εἰς δύο μέρη διὰ νὰ ἀντισταθοῦσι τῶν Οὐγγάρων.
Καὶ ἐλέγανε τοῦ σουλτᾶν Μεχεμέτη ὅτι νὰ ἀφήσουνε τὴν χώρα, νὰ μὴν
295 πολεμοῦνε, μόνε νὰ τὴν ἀφήσουνε νὰ πάνε, «διὰ νὰ μὴν ἐρθοῦνε οἱ χρι-
στιανοὶ καὶ μᾶς ἐξαφνίσουνε». Καὶ ἐστάθησαν τὰ φουσοῖα καὶ δὲν ἐπολε-
μοῦσανε.

Τότε ἦρε ἀδεία καὶ καιρὸ καὶ ἐμίλησε ὁ Ἄλῃ πασᾶς, ὅπου ἦτονε πρῶ-
299 τος βιζύρης τοῦ σουλτᾶν Μεχεμέτη, ὅπου ἦτονε μαθημένος εἰς τοὺς πολέ-
55v μους, ἦτονε καὶ συμβολάτορας· εἰσὲ πᾶσά του βουλή καὶ ἐσυβούλενε τὸν σουλ-
τᾶν Μεχεμέτη, ὅτι νὰ μὴν πολεμᾷ μὲ τὴν Πόλι, ὅπου ἔναι μεγάλο κάστρο

275 τὰ - ταξίματα 288 ὀληπήδα 290 ἐμπή-νε 293 μερα

οὐκ ἔστι καιρὸς ἀναμέσον ἡμῶν τοιοῦτως ποιεῖν καὶ λέγειν καὶ μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς
μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν καὶ τῷ θεῷ δεηθῶμεν ἵνα λυτρωθῶμεν ἐκ τοῦ προφανοῦς
στόματος τοῦ αἰσθητοῦ τούτου δράκοντος». Καὶ ἐτέρους οὐκ ὄλλους λόγους αὐτοῖς εἰπὼν
αἰρηνοποίησεν αὐτούς, καὶ ἕκαστος τούτων ἐν τῷ ἐμπιστευθένει αὐτῷ τόπῳ ἐπανέστρεψε,
τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἐκπληρῶν».

¹ Προφανῶς ὁ γραφεὺς ἐνταῦθα παρέλιπε φράσιν τινά, πιθανῶς : «Καὶ ὁ Μεχε-
μέτης ἔλεγε».

καὶ δυνατὸ καὶ ἔχει πολλοὺς πολεμιστᾶδες καὶ Φράγκους καὶ στέκει εἰσὲ
 δυνατὸν τόπον καὶ ἔχει καὶ πολλὰς τροφάς, καὶ θέλουνε ἔρθει πολλοὶ χρι-
 στιανοὶ νὰ τὶς βοηθήσουνε. Καὶ ἐτοῦτα ὁποῦ ἔλεγε ὁ Ἄλῃ πασᾶς τοῦ σουλ-
 305 τὰν Μεχεμέτη, τοῦ τὰ ἔλεγε διατὶ ἀγάπα τοὺς Ρωμαίους καὶ εἶχε καὶ πολλὴ
 φιλίαν μὲ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο.

Τότε ἐσηκώθη ὁ δεῦτερος βιζύρης πασᾶς, ὀνόματι Τζογᾶνος, καὶ ἐναν-
 τιώθη τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἀπὸ τὸν φθόνου, ὁποῦ εἶχε εἰσὲ δαῦτον. Καὶ ἦτονε
 καὶ ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων, καὶ εἶπε τοῦ σουλτάνου, ὅτι: «Βασιλέα μου, ἡ
 310 δύναμί σου ἔναι πολλὴ καὶ μεγάλη, ὁποῦ καμμία βασιλεία εἰς τὸν κόσμον
 δὲν ἠπορεῖ νὰ σὲ νικήσῃ· καὶ τὴν Πόλι, ὁποῦ τήνε πολεμοῦμε τώρα τόσες
 ἡμέρες μὴν τὴν ἀφήσῃς, ὁποῦ ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων εἶναι τώρα ἀχαμνὴ
 καὶ τὰ τειχία τῆς χώρας τὰ ἔχουμε δαρμμένα καὶ μισοχαλασμένα μὲ τὶς λουμ-
 πάρδες, καὶ τὸ περισσότερο ἠξεύρω ὅτι δὲν ἀκαρτεροῦνε καμμίαν βοήθειαν
 315 ἀπὸ τοὺς Λατίνους ἀπὸ τὴν Ἰτάλιαν».

Τὰ ὅμοια λόγια τοῦ εἶπε καὶ ὁ τρίτος πασᾶς Τουραχάνης, ὁποῦ ἦτονε
 ἀπάνω εἰς τὰ φουσοῦτα τῆς Λύσης. Καὶ πάλι ὁ ρηθὲς Τζογᾶνος τοῦ ἔλεγε:
 «Τώρα ἔναι καιρὸς νὰ πάρωμε τὴν Πόλι, ὁποῦ οἱ βασιλεῖς οἱ χριστιανοὶ
 δὲν ἠποροῦνε νὰ τῆς βοηθήσουνε, καὶ τὸ περισσότερο οἱ Γενοβῆσοι δὲν
 320 ὁμοφωνοῦσι μὲ τοὺς Βενετζάνους, διατὶ καὶ οἱ Βενετζᾶνοι ἔχουσι πόλεμον
 μὲ τὸν δούκα τῆς Μιλάνας».

Τότε ὁ σουλτάν Μεχεμέτης ἐπίασε τὴν βουλή τοῦ Τζογᾶνου, ὁμοίως
 καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῆς Πόριτας. Τότε εἶπε ὁ σουλτάνος ὅτι νὰ μὴν σταθοῦνε,
 μόνε νὰ πολεμοῦσι, καὶ εἶπε, ὅτι: «Τάχα νὰ εἶχε περισσότερη δύναμι ὁ
 325 Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἀπὸ ἐμένα, ὁποῦ ἐπῆρε ὅλον τὸν κόσμον; Λοιπὸν
 θέλω νὰ πολεμῶ καὶ νὰ δοκιμάζω τὴν τύχην, διατὶ ὁ παπποῦς μου καὶ ὁ
 πατέρας μου ἤρθαν καὶ τὴν ἐπολεμήσαν καὶ δὲν εἶχανε τόσο μεγάλο φουσο-
 σᾶτο, ὡσὰν τὸ ἔχω ἐγὼ τώρα, καὶ τὶς λουμπάρδες ὁποῦ ἔχω, ἐκεῖνοι δὲν
 56r τὶς εἶχανε. Καὶ διὰ τοῦτο λέγω σου, ὦ Τζογᾶνο, ἐτοίμασε τὴν ἡμέρα, ὁποῦ
 330 θέλεις νὰ πολεμήσωμε μὲ ὅση δύναμιν καὶ ἂν ἔχωμε, καὶ βάλε τὰ φουσοῦτα
 ὡς θέλεις καὶ ἀπόκλεισε καὶ τὸν Γαλατᾶ, διὰ νὰ μὴν ὑπάνε καὶ δώσουνε
 βοήθειαν τῆς Πόλης, καὶ κάμε εἴτι σοῦ ἀρέσῃ».

Τότε, ὡσὰν εἶδε ὁ Ἄλῃ πασᾶς ὅτι δὲν ἀπέρασε ἡ βουλή του, μόνε τοῦ
 Τζογᾶνου καὶ ἔγινε ἡ ἀπόφασι τοῦ πολέμου, ἔγραψε χαρτὶ καὶ ἔστειλε κρυφά
 335 τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου μέσα εἰς τὴν Πόλι, ὅτι νὰ σταθῇ ἀνδρείως καὶ
 νὰ φυλάγῃ τὴν Πόλι ὅσο δύνεται καὶ νὰ μὴν φοβηθῇ τὴν τρελλάδα τοῦ
 σουλτάνου, ὁποῦ ἔναι νέος. Καὶ ὄχι μία γραφὴ, ἀμμὴ τοῦ ἔστειλε ἄμμη καὶ
 ἄλλη καὶ ἄλλη, ὅτι νὰ πολεμᾷ στερεῶς.

316 εἶπη 317 ἀπάλο 319 ὑπορούνα 337 in margine: 1454 ἐπῆραν οἱ Τοῦρ-
 κοι τὴν Κωνσταντινούπολι 338 ante στερεῶς add. πολεμᾷ

Τότε ὁ σουλτάνος καὶ ὁ Τζογᾶνος ἐβάλανε διαλαλημὸν εἰσὲ ὄλο τὸ φου-
 340 σᾶτο εἰς τὶς 28 τοῦ Μαΐου μηνός, ἡμέρα Τρίτη, εἰς τοὺς 1454¹, καὶ ἐζώ-
 σανε τὸ γῦρο τὰ τειχία τῆς ἐλλεινῆς Πόλης καὶ ἐκάμανε νησιεῖα τρεῖς ἡμέ-
 ρες, καὶ ἀνάψανε φωτερά ὅλη πᾶσα νύκτα· καὶ ἐπαρακαλοῦσανε τὸ Θεὸ νὰ
 τοὺς δώσει χάρι νὰ τὴν ἐπάρουνε.

Καὶ οὕτως ἐτοιμάστησαν. Καὶ ὁ σουλτάνος τοὺς ἔταξε ὅτι ἂν τὴν ἐπά-
 345 ρουνε νὰ εἶναι τρεῖς ἡμέρες χάρισμά τους ὁ διαγонуμᾶς, εἴτι καὶ ἂν παροῦσι.
 Καὶ τοὺς ἔκαμε ὄρκον εἰς τὸν Θεὸ καὶ εἰς τοὺς τέσσαρες χιλιάδες προφῆτες
 καὶ μὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατρός του καὶ εἰς τὰ παιδιά του καὶ εἰς τὸ σπαθὶ
 ὁποῦ ζώνεται, ὅτι ὅσα παροῦνε, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, ροῦχα, εἰς τὶς
 τρεῖς ἡμέρες, νὰ εἶναι ἐδικά τους². Τότε ἐφωνάξανε ὄλοι καὶ ἐκάμανε μεγά-
 350 λον ἀλαλαγμὸν καὶ ἔλεγαν· «Ἰλαλά, Ἰλαλά, Μουχαμέτ ρουσοῦλ Ἰλλά».
 Θέλει νὰ εἰπῇ «Θεός, Θεός, ὁποῦ ἔναι πάντα, καὶ ὁ Μουχαμέτης, ὁποῦ
 ἔναι δοῦλός του». Καὶ ἐδίδανε τὰ χέρια ἕνας τοῦ ἄλλου, καὶ ἐχαιρέτα ἕνας
 τὸν ἄλλον καὶ ἐφιλοῦντησαν καὶ ἀποχαιρέτα ἕνας τὸν ἄλλον, πῶς θέλουσι νὰ
 ἐμποῦσι εἰς τὸν πόλεμον νὰ ἀποθάνουσι.

355 Καὶ οἱ ἐλλεινοὶ Ρωμαῖοι ἐθαμάζαν ἀπὸ τὰ καὶ ἐπαρακαλοῦσανε τὸ Θεὸ
 μετὰ δακρῶν καὶ ἀναστενάζανε κάμνοντας λιτανεῖες ἀπάνω εἰς τὰ τει-
 56v χία καὶ μέσα ἀπὸ τὴν χώρα μὲ τὶς ἀγίες εἰκόνας, μὲ μεγάλην εὐλάβειαν,
 ξυπόλυτοι, καὶ ἀκολουθούσανε πολὺς λαός, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, μικροί,
 μεγάλοι. Καὶ ἐξεμολογούνησαν τὰς ἁμαρτίες αὐτῶν, καὶ ἐπαρακαλοῦσανε
 360 τὸν Κύριον ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, διατὶ ἄλλη δύναμι
 δὲν ἠπόρειε νὰ πολεμήσῃ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Τοῦρκου πάρεξ ὁ Θεός³.
 Καὶ ἀκαρτεροῦσανε τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου.

340 ἡμέρα τριτη in margine add. cod. 341 τρίτη 348 ἄνδρες 356 ἀνα-
 σιενά-σιενάζανε

¹ Παραδόξως ὁ χρονογράφος ἀναφέρει δις ἐσφαλμένην τὴν χρονολογίαν τῆς ἀλώσεως, τὴν ὁποῖαν γράφει γενομένην τῷ 1454.

² Τὰ αὐτὰ περίπου μαρτυρεῖ καὶ ὁ Σφραντζῆς, ὅστις, σὺν τοῖς ἄλλοις, φέρει τὸν Μωάμεθ εἰπόντα καὶ τὰ ἑξῆς πρὸς τοὺς ἀγωνιστάς του: «Καὶ ἐὰν καὶ ἐξ ἡμῶν τινὲς ἀποκτανθῶσιν, ὡς ἔθος ἐστὶν ἐν τοῖς πολέμοις, γεγραμμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καλῶς οἶδατε διὰ τοῦ ἡμετέρου κορᾶν τί φησιν ὁ προφήτης, ὅτι ὁ ἀποθανὼν ἐν καιρῷ τοιοῦτω ὀλόσωμος ἐν τῷ Παράδεισῳ μετὰ τοῦ Μωάμεθ ἀριοιήσει καὶ πιεῖ, καὶ μετὰ παίδων καὶ μετὰ γυναικῶν ὡραίων καὶ παρθένων ἐν τόπῳ χλοερῷ καὶ μεμρισιμένῳ ἀνθεσιν ἀναπαυθῆ, καὶ ἐν λουτροῖς ὡραιότατοις λουσθῆ, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἐκ θεοῦ ἔξει ἰαπτα» (σ. 270).

³ Ἡ ὀργάνωσις προσευχῶν καὶ λιτανειῶν ἀπετέλει, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κοινὴν συνήθειαν εἰς τὸ Βυζάντιον, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι πολλακίς, καὶ διῆ εἰς στιγμὰς κινδύνων ἢ ἄλλων ἀντιξέων περιστάσεων, οἱ πιστοὶ περιέφερον εἰς διαφόρους πόλεις—προηγούμενων τῶν ἱερέων—τὰ ἅγια λείψανα καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας, ψάλλον-

Τότε ἔκραξε ὁ βασιλεὺς ὅλους τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς καπετανεῦς καὶ ὅλους τοὺς ἄνδρες τοῦ πολέμου καὶ τοὺς ἐπίλοιπους τῆς χώρας, καὶ ἄρχισε
 365 εἶπε τοὺς λόγους ἐτούτους, λέγοντας: «Θεοῦ, ἀδελφοί μου, ἄρχοντες καὶ καπετάνιοι, καὶ ἐσεῖς ὁ ἐπίλοιπος λαός, ὅπου ἀκαριεροῦμε τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου, ἐσεῖς ὅπου πάντα ἐπολεμάτε τοὺς ἐχθροὺς τῶν χριστιανῶν ἀνδρειωμένα, σὰς ἔναι παραδομένη ἡ πατρίδα σας ἢ εὐγενική, ὅπου ὁ φθονερός Τούρκος, ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης, ὅπου ἔχει σήμερον πενήντα δύο ἡμέρες, ὅπου
 370 μᾶς πολεμᾷ, μέρα καὶ νύκτα καὶ τὸ περισσότερον ὅπου εἶναι τὰ τείχη μας χαλασμένα καὶ ἐροίχθαι λιθάρια καὶ πλήθος σαίτιες ἀπάνω σας, καὶ ἐσεῖς μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ τίς ἐμποδίζετε καὶ τοὺς ἐροίχνετε κάτω. Λοιπὸν ὀλπίζω εἰς τὸν Θεὸ καὶ εἰς τὰ χέρια σας τὰ ἀνδρειωμένα μὲ τὰ ἄρματα σας, ὅτι ἐκεῖνο τὸ πλήθος τῶν Τούρκων, τῶν ἄγριων καὶ βαρβάρων, ὅπου τρέ-
 375 χοννε μὲ μεγάλες φωνὲς καὶ ἕπετοῦσι ἀμέτρητες σαίτιες, οἱ ὁποῖες δὲν σὰς βλάβουνε ποσῶς, διατὶ ἔχετε ἄρματα σιδηρὰ καὶ καλὰ σκουτιάρια. Καὶ διὰ τοῦτο μὴ δειλιάσετε, ἀδελφοί μου, ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ κάμει χρεῖα νὰ εἴστε θαρσεῖς καὶ ἄνδρεῖοι, διατὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ εἶναι ζῶα καὶ ἕνας ἀνθρωπος διώχνει πολλὰ ζῶα. Οὕτως νὰ τοὺς ἀποδιώχνετε ὡσὰν ζῶα, διατὶ καὶ
 380 ὁ αὐτὸς ὁ σουλτάνος ἔκαμε ὡσὰν ζῶ, ὅπου ἔναι, ὅπου εἴχαμε ἀγάπη μὲ ὄρκον καὶ ἄφησε τὸν ὄρκον του καὶ ἄφησε τὴν ἀγάπη καὶ ἔκαμε ἀμάχη ἀδικη. Καὶ ἔδραμε ἀπὸ τὴν Ἀνδριανούπολι καὶ ἔκαμε ὡσὰν τὸ ζῶ, καὶ ἤρθε

364 ποπολέμου 367 χρῆνόν 368 ἀσάινε

τες ταυτοχρόνως συγκινητικούς ὕμνους καὶ προσευχάς. Τοῦτο ἐγένετο καὶ κατὰ τὰς τελευταίας τραγικὰς ὥρας τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφεραν ἕως τὰ τείχη τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τὴν σεπτὴν Ὁδηγήτριαν, τὴν τοσάκις θαυματουργήσασαν καὶ ἐξ ἀσφαλοῦς καταστροφῆς σώσασαν τὴν Πόλιν, ὡς δὲ προσθέτει ὁ Σφραντζής: «μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθάρρυνον ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς» (σ. 271).

Ὡς παρατηρεῖ ὁ Πέαρς (Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ Β', ἐκδ. Συμμενίδου, ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου 1912, σ. 110): «Θὰ ἦτο σφάλμα μέγα νὰ νομίση τις, ὅτι, ἐπειδὴ αἱ λιτανεῖαι καὶ ἡ πίστις πρὸς τὰ ἅγια λείψανα ξενίζουσιν εἰς τὸν νεώτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, δὲν ἐνεπνέοντο αἱ ἐκδηλώσεις αὗται ὑπὸ πραγματικοῦ χριστιανικοῦ αἰσθήματος ἢ ὅτι ἦσαν ἄσκοποι. Ἐνεθάρρυνον τοὺς μαχητὰς νὰ δεικνύωνται θαρραλέωτεροι καὶ ἐνέπνεον ἐλπίδας εἰς τοὺς ἀόπλους, ὅτι ὁ Θεὸς ἦτο μετ' αὐτῶν. Κατὰ τὴν λιτανεῖαν ταύτην ὁ κληρὸς ὅλος μετὰ κατανύξεως ἰκέτευε τὸν Παντοδύναμον, ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν καταστροφὴν τῆς κληρονομίας του, ὅπως βοηθήσῃ τὸν πιστὸν λαὸν πρὸς σωτηρίαν του καὶ ὅπως ἀποδείξῃ οὕτως, ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος Θεός, ὁ ὑπερασπίζων τοὺς Χριστιανούς κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Οὕτως, ἀφοῦ ἀνέθεσαν εἰς Αὐτὸν ὅλας τὰς ἐλπίδας των, ἀνέμενον μετὰ θάρρους τὴν κρίσιμον στιγμὴν».

57r εἰς τὰ χωρία μας, καὶ ἐκατάσφαξε τοὺς χωριάτες μας, ὅπου ἐκατοικούσανε
 ὄξω, εἰς τὸν καιρὸ ὅπου ἐθριζάνε καὶ ἐσκλάβωσε πολλοὺς. Καὶ τώρα
 385 πολεμᾷ τὴν Πόλι ὅπου τὴν ἔκτισε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἦτονε τέντα
 καὶ σκέπος τῆς πατρίδας καὶ βοήθεια τῶν χριστιανῶν καὶ δύναμι τῶν Ρω-
 μαίων· καὶ τώρα βούλεται νὰ χαλάσῃ τὴν βασιλεία μας καὶ νὰ τζαλοπατήσῃ
 καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, νὰ τὴν ἐκάμῃ σταῦλος τῶν ἀλόγων του. Ὡ
 ἄρχοντες, ὦ καπετάνοι ἀδελφοί μου, ὦ παιδιὰ παλληκάρια τοῦ Χριστοῦ,
 390 πασκίσετε καὶ πολεμήσετε νὰ κληρονομήσετε τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ
 ἔσεῖς, ὦ ἀδελφοί Γενουβήσοι ἀνδρειωμένοι, ὅπου ἐνικήσετε πολλοὺς πολέ-
 μους καὶ εἴστε πάντα σας βοηθοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῆς πόλης, τῆς μητέρας
 σας, εἰς ἑὸς πολλοὺς πολέμους τῶν Τουρκῶν καὶ τοὺς ἐνικάτε. Ὡ Βενετζᾶνοι
 ἀδελφοί, δείξετε τὴν ἀνδρεία σας μὲ τὰ σπαθία σας, ὅπου πολλὰς βολὰς ἐχύ-
 395 σετε τὸ αἷμα τῶν Τουρκῶν, ὅπου θυνοῦμαι ὁ Λουρδᾶνος, τζιντιλόμος Βενε-
 τζᾶνος, ὅπου ἦτονε καπετάνιος τζενεράλες εἰς τὴν ἀρμάδα σας, καὶ ἐπολέ-
 μησε μὲ τὰ κάτεργα τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰ ἐκαταχάλασε. Λοιπὸν καὶ ἔσεῖς,
 ὅπου εὐθρόθητε ἐδῶ, ζωσιῆτε τὰ σπαθία σας εἰς ἐτοῦτον τὸν τιμημένον πόλε-
 μον, διὰ νὰ τιμηθῆτε ἐκ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· καὶ ἔσεῖς ὁ ἐπίλοιπος λαός,
 400 ὅπου μέλλει νὰ πολεμήσετε, νὰ ὑποτάσσετε ἔς τοὺς καπετανέους σας καὶ
 τοὺς μεγαλύτερους. Καὶ βάλετε καλὰ εἰς τὸ νοῦ σας, ὅτι ἐτούτῃ ἡ μέρα ἔναι
 ὅπου μέλλει νὰ τιμηθῆτε, διατὶ ἂν ἔσεῖς χάσετε μία στάλα αἷμα, θέλετε
 λάβει τὸ στέφανο τοῦ μαρτυρίου, ὅπου εἶναι ἀτελεύτητον». Καὶ ἔσωσε καὶ
 ἐτελείωσε ὁ βασιλεὺς τὴν ὁμιλίαν του. Ἀκόμη εἶπε καὶ τοῦτο «Ἐτοιμα-
 405 στήτε τὴν αὐριον, ὅπου ἔναι ἡ ἡμέρα τοῦ πολέμου»¹.

Καὶ ὡσὰν ἠκούσανε τὰ λόγια τοῦ βασιλέως, ἐπήρανε θάρρος, καὶ ἀφή-
 σανε πᾶσαν ἄλλην ἔννοιαν καὶ ἐτοιμάστησαν. Καὶ ἐδώσανε τόπους νὰ πολε-
 μοῦσι οἱ ζωναράτοι καὶ οἱ τριβοῦνοι καὶ οἱ καπετανέοι. Καὶ ἐκάμανε ὄλην
 409 ἐκεῖνην τὴν νύκτα καλὰς βίγλες, ὅπου ἐξημέρωνε ἡμέρα Τρίτη· καὶ ἦτανε
 57v ὄλοι ἔτοιμοι εἰς τὰ τειχία καὶ εἰς τοὺς πύργους. Καὶ εἶχανε τὶς πόρτες
 κλεισμένες διὰ νὰ μὴν ἠποροῖ τινὰς νὰ ἐβγῆ ἀπὸ τὴν χώρα. Καὶ οἱ Τοῦρ-

395 αἷμα ex ἔμασας 400 σιούς : τοὺς cod. 406 λωλόγια

¹ Οἱ λόγοι τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, τοὺς ὁποίους κατὰ διάφορον τρόπον διέσωσαν καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ (Σφραντζῆς, σ. 272 ἐπ.) ἀπήχησαν βαθύτατα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πολιορκουμένων, παρὰ δὲ τὴν συνειδησιν τῆς χρισιμότητος τῶν στιγμῶν, πάντες ἐπίστευον εἰς τὴν ἄνωθεν προστασίαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὡς βεβαιοὶ ὁ Σφραντζῆς (σ. 279): «Ἀκούσαντες δὲ οἱ ὄντορχεῖς Ρωμαῖοι καρδίαν ὡς λέοντες ἐποίησαν, καὶ ἀλλήλοις συγχωρηθέντες ἦτον εἰς τῷ ἐτέρῳ καταλλαγῆναι, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἐνηγκαλίζοντο, μῆτε φιλιῶν τέκνων μνημονεύοντες οὔτε γυναικῶν ἢ πλούτου φροντίζοντες, εἰ μὴ μόνον τοῦ ἀποθανεῖν ἵνα τὴν πατρίδα φυλάξωσι».

κοι ἐσύρνασι τὰ μάγγανα κοντὰ εἰς τὰ τειχία ὁμοίως ἐσύρνασι καὶ τὰ ἀμάξα
τὰ καστελλάτα καὶ τὶς σκάλες καὶ ἄλλα πράγματα πολεμικά. Ὅμοίως ἠφέ-
ρασι καὶ τὴν ἀρμάδα τοὺς τὰ μέρη τοῦ γιαιοῦ, τὸ γῦρο ἀπὸ τὰ τειχία.
415 Ὅμοίως ἐφέρασι καὶ τὸ γιοφύρι τὸ ξύλινο κοντὰ εἰς τὰ τείχη τοῦ γιαιοῦ,
καὶ ἐβάλασι ὄλους τοὺς γέροντας καὶ ἀχαμνοὺς Τούρκους ὀμπρὸς εἰς τὸν πόλε-
μον καὶ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ πίσω.

Τότε, ὡσὰν ἐτοιμάστησαν, ἀρχίσανε τὸν πόλεμον ἀπὸ τὸ μεσάνυκτο.
Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀντιστέκανε ἀνδρειωμένα εἰς τοὺς Τούρκους, ἕως ὅπου ἐξη-
420 μέρωσε καὶ ἐβγήκε ὁ ἥλιος. Τότε ἐπαίζανε τὰ παιγνίδια τοῦ πολέμου τὰ
μουσικὰ τοῦ σουλτάνου, καὶ ἐκαλοῦσαν τοὺς Ρωμαῖους εἰσὲ πόλεμον, καὶ
ἀφωνάζανε μεγάλες φωνές, ὡς ἔχουσι συνήθειαν. Καὶ ἀφωνάζανε τὸν ἀλα-
λαγμὸν τοὺς.

Τότε ἀνέβησαν ἀπὸ τὸ γιοφύρι τὸ ξύλινο, ἀπὸ τὴν μερῆν τοῦ γιαιοῦ,
425 καὶ ἀπετούσαν τὶς σαῖτιες καὶ ἐρχόντησαν ὡσὰν τὸ σύγροφο. Καὶ οἱ Ρω-
μαῖοι τοὺς ἐροῖξαν κάτω ἀπὸ τὰ τειχία καὶ ἐροῖχνασι ἀπάνω εἰς τοὺς
Τούρκους κοντάρια καὶ μπαλαίστρος, ὅσο ἐδυνάστησαν. Καὶ ἀλαργάραν τοὺς
ἐχθροὺς, καὶ ἐγινόντησαν μεγάλες φωνές καὶ σύχνησες. Καὶ ὅσο πλέο ἐσκο-
τωνόντησαν οἱ Τούρκοι, τόσο πλέο ἐστριμώνανε νὰ ἀνεβοῦνε εἰς τὰ τειχία.
430 Καὶ ἄλλοι ἐκρυβόντησαν ἀπὸ κάτω, νὰ μὴν τὶς ἐσκοτώνουνε μὲ τὶς πέτρες
ἀπὸ πάνω. Καὶ ἐγίνετονε μέγας πόλεμος, τόσο ὅτι ἐλαβωνόντησαν πολλοὶ
χριστιανοί. Καὶ ἀφίνανε τὸν πόλεμον, καὶ ἐπηγαίνανε ἀφορμὴ νὰ γι-
ατρεφτῶνε.

Καὶ ὁ πρῶτος καπετάνιος, ὁ Ἰωάννης ὁ Γιουστινιᾶς, ἐστεκέτονε ἀν-
435 δρεῖως εἰς τὸν τόπον του μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἀνάγκαζε καὶ
τοὺς ἔλεγε· «Σταθῆτε, παιδιά μου, ὡσὰν ἄνδρες». Καὶ ἄλλοι ἐφέρασι βοή-
θειαν εἰς τοὺς πολεμιστᾶδες.

Καὶ ἡ κακὴ τύχη ἠθέλησε καὶ ἐλαβώθη ὁ καπετάνιος Γιουστινιᾶς μὲ
μία σαῖτιττα εἰς τὰ σαγόνια, καὶ ἔτρεχε τὸ αἷμας εἰσὲ ὄλο του τὸ κορμί. Καὶ
440 ἐσκιάχη νὰ μὴν ἀποθάνῃ, καὶ δὲν ἐμίλησε λόγον νὰ βάλῃ ἄλλον εἰς τὸν
58r τόπο του, μόνε ἄφησε τὸν πόλεμον καὶ ἔφυγε κρυφὰ διὰ νὰ μὴν τζακι-
στοῦνε οἱ συντρόφοι του. Καὶ ἐμπήκανε οἱ ἐχθροὶ μέσα, ὅπου ἂν ἤθελε ἀφή-
σει ἄλλον εἰς τὸν τόπο του, δὲν ἠθέλανε ἐμπῆ οἱ ἐχθροί, καὶ ἤθελε κρατεῖ
τὸν πόλεμον καὶ δὲν ἠθέλα χάσει τὴν χώρα, τόσο ὅτι ἀκόμη ἀντιστέκανε οἱ
445 Ρωμαῖοι καὶ πολεμοῦσαν ἀνδρεῖως¹. Καὶ ἐσκήρυνε πολλὰ ὁ πόλεμος.

429 ἐστριμώνανε 432 χροανὶ 444 ὁ - ὅτι

¹ Ὁ συγγραφεὺς ὅστις ἀνωτέρω ἐπαινεῖ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ
Ἰουστινιανοῦ, ἐνταῦθα ἐπιρρίπτει ἐπ' αὐτοῦ ὄλον τὸ βάρος τῆς καταστροφῆς ὡς

Καὶ ὁ βασιλεὺς, ὡσὰν ἔμαθε ὅτι ἐλαβώθη ὁ καπετάνιος καὶ ἔφυγε, τότε ἐπήγαινε μὲ ἀναστενασμόν νὰ τὸν εὕρῃ, καὶ ἐρώτια ποῦ νὰ τὸν εὕρῃ. Καὶ οἱ πολεμιστᾶδες οἱ συντρόφοι του, ἐπολεμοῦσαν χωρὶς καπετάνιο, ἀμμὴ ἀρχίσανε καὶ αὐτοὶ καὶ ἀφίναν τὸν πόλεμον καὶ ἐφεύγανε. Τότε ἐπήρανε οἱ
 450 Τοῦρκοι θύρως πολλὴ καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐδειλιάσανε πολλὰ· καὶ ἐτοῦτα ἐγίνησαν, διατι ἔφυγε ὁ καπετάνιος, ὅπου ἔκαμνε χρεία νὰ στέκη καὶ νὰ πολεμᾷ ἕως νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν τιμὴ του, καὶ ἤθελε δίδει θύρως καὶ τῶν συντρόφων του, διατι ὅλη ἡ δύναμι τοῦ Τοῦρκου ἦτονε εἰς ἐκείνην τὴν μερῆα. Καὶ οἱ ἔλεεινοὶ Ρωμαῖοι ἀμμὴ ἐλιγοστεύανε καὶ δὲν ἠπορούσανε ν' ἀνισταθοῦνε
 455 εἰς τὸ τόσο πλῆθος Τοῦρκων. Καὶ ἦτονε καὶ χαλασμένο τὸ τειχίον ἀπὸ τὶς λουμπάρδες, καλὰ καὶ ἦτονε μεταφτειασμένο.

Ἀπὸ κεῖ ἀνέβη τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐσέβαιναν μέσα ὡσὰν μία θάλασσα φουσκομένη ἀπὸ πολλὴν ἄνεμον, ὡσὰν τὸ μελίσι τὸ ἀμέτροτο, μὲ
 460 μεγάλην χαρὰν καὶ φωνῆς καὶ ἀφωνάζανε· «Νίκη, νίκη!»· Καὶ ἐπολεμοῦσανε δυνατὰ διὰ νὰ καταβάλουσι τοὺς Ρωμαίους. Καὶ ὁ δυστυχησμένος βασιλεὺς ὡσὰν εἶδε ὅτι δὲν εἶχε ὀλπίδα ἀπὸ τὸν καπετάνιο εἶπε μεγάλη τῆ φωνῇ· «ὦ κακόντυχος ἐγὼ! Ἐχάθη ἡ χώρα, ἐχάθη ἡ βασιλεία μου! ὦ τύχης ἐναντία! Σταμάτησε σὲ παρακαλῶ, ὦ καπετάνιο Γιουσιτιάνε! Τὸ
 565 δικό σου φυγίον εἶναι ἡ ἀφορμή, ὅπου ἄφησες τὸν τόπον σου καὶ ἐμπήκανε οἱ Τοῦρκοι καὶ χάνεται ἡ χώρα, ὅπου ἡ λαβωματέα σου δὲν ἦτον θανατίσιμη, καὶ ἀλησμόνησες ἐκεῖνα, ὅπου μοῦ ἔταζες, ὅτι ν' ἀποθάνῃς εἰς τὸ σπαθί σου». Ἀμμὴ ὁ καπετάνιος ἔφυγε καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Γαλατᾶ· καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὴ Χίο λαβωμένος, καὶ ὑστέρον ἀπόθανε μὲ ἐντροπή.

Καὶ ὡσὰν εἶδε ὁ βασιλεὺς ὅτι πλέο δὲν εἶχε ὀλπίδα, εἶπε· «Ὀϊμέ, δὲν
 580 εἶναι τινὰς νὰ μοῦ πάρῃ τὴν ζωὴ μου, νὰ μὴν πιασῶ σκλάβος εἰς τὸν ἐχθρό μου;» Τότε λέγουσι πὼς ἔκραξε τὸν πνευματικὸν καὶ ἐξεμολογήθη αὐτὸς καὶ ἡ βασίλισσά του καὶ τὰ παιδία του. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἔβαλε καὶ ἐκόψαν τὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν του καὶ τῆς βασίλισσας ὀμπρός του¹. Καὶ ἀπὸ κεῖ

573 τεφάλεια

ἐγκαταλείψαντος εἰς κρίσιμον στιγμὴν ἀνεπεράσιστον ἐν τῶν σημαντικωτέρων καὶ στρατηγικωτέρων σημείων τοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ κρίσις ὁμως αὕτη, ἣτις ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς, συμπίπτει πρὸς τὴν τοῦ Σφραντζῆ (σ. 283-294), δὲν φαίνεται καθ' ὅλα ἀκριβῆς καὶ δικαία (βλ. Ν. Τωμαδάκη, Δούκα - Κριτοβούλου - Σφραντζῆ - Χαλκοκονδύλη, Περὶ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), Ἔνθ' ἀν., σ. 158).

¹ Περὶ τῆς τύχης τῶν οἰκειῶν τοῦ αὐτοκράτορος πολλὰ φῆμαι καὶ θρύλοι ἐκυκλοφόρησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὀφειλόμενοι κυρίως εἰς τὴν λαϊκὴν φαντασίαν. Μεταξὺ τῶν θρύλων τούτων περιλαμβάνεται καὶ ὁ τῆς παρουσίας χρονολογίας, καθ' ὃν ὁ

ἐκαβαλλίκευε μὲ τοὺς οἰκειακούς του, καὶ ἐδιάβη καὶ ἐμπῆκε εἰς τὸ πλῆθος
 575 τῶν Τουρκῶν, μαζὶ μὲ τὸν Θεόφιλο τὸν Παλαιολόγο, τὸν ἀνιψιό του, καὶ
 ἐκόπανε πολλοὺς Ἀραβηνοὺς. Λέγουσι ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔκαμε ὡσὰν Ἀχιλλέας,
 διατὶ ἦτονε πολλὰ ἄνδρειωμένος, ὅπου τὸν ἐπαρανομίζανε Δράκο ἀπὸ
 τὴν δύναμι τοῦ κορμίου, ὅπου εἶχε, καὶ εἶπε· «Ἐπειδὴ ἐχάθη ἡ χώρα δὲ
 θέλω πλέο νὰ ζήσω». Καὶ ἐτρόμαξε τοὺς ἐχθρούς. Ἀμμή τί ἠμπόρειε νὰ
 580 κάμη εἰς τὸ μελίσει τὸ ἀμέτροτο; Λέγουσι ὅτι πολλὴ ὥρα τοὺς ἀντίσπεκε

Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὀλίγον πρὸ τῆς θυσίας του, προβλέπων τὸ προσεχές
 τέλος, ἀφοῦ ἐκοινωνήσε μετὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του τῶν ἀχράντων μυστη-
 ρίων, διέταξε τὴν ἐνώπιόν του θανάτωσιν τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του. Τὴν
 πληροφοροῖαν ταύτην, ἥτις εἶναι τελείως ἀνακριβῆς ἀφοῦ, ὡς καὶ ἄλλοι ἰδία δὲ ὁ
 Λάμπρος ἀπέδειξε, ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πολιτορκίας ἦτο χήρος,
 τέκνα δὲ οὐδέποτε εἶχεν ἀποκτήσει, ἐπαναλαμβάνουσι διάφοροι ἐλληνικαὶ καὶ ξένοι
 πηγαί. Οὕτως ὁ περὶ τὸ 1580 ἀκμίαςας μέγας λογοθέτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ
 Ἐκκλησίας Ἰέραξ, ἐν τῷ ἐμμέτρῳ αὐτοῦ χρονικῷ, τῷ ἐπιγραφομένῳ «Διὰ τὴν τῶν
 Τούρκων βασιλείαν» γράφει:

*Ὁ Κωνσταντῖνος κράτωρ δέ, ὁ Δράγατος τοῦπύκην
 ἐν τῷ μεγίστῳ τῷ γαῶ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας,
 τῆς παρ' Ἰουστινιανοῦ ἐκ βάθρων ἐγεροθείσης,
 καταφυγῶν ὁ δυστυχῆς σὺν γυναίκα καὶ τέκνοις
 μεταλαμβάνει τῶν φρικτῶν Κυρίου μυστηρίων,
 αὐτὸς τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ παῖδες ὁμοῦ καὶ δοῦλοι·
 τὴν ὁμεινείν φεῦ! δ' αὐτοῦ κατατομεῖ τὸ πρῶτον
 καὶ παῖδας καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς οἰκείους πάντας
 μὴ ζῆν προκρίνας, θανεῖν δέ, αὐτοῦ ἐπὶ τὸ σέβας.*

Βλ. Κ. Σάφρα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', σ. 266, στ. 669 ἐπ., ὡς καὶ Σπ.
 Λάμπρου, Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὡς σύζυγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τοῖς θρύ-
 λοις, Ἐνθ' ἄν.

Τὰς αὐτὰς πληροφορίας, εἴτε παραλαβὸν ἐκ τοῦ Ἰέρακος, εἴτε ἐξ ἄλλης πη-
 γῆς, ἐπαναλαμβάνει ὀλίγον βραδύτερον ὁ Θεοδόσιος Ζυγομαλάς εἰς ἐπιστολὴν του
 πρὸς τὸν Μαρτῖνον Κρούσιον περὶ τῶν κινδύνων καὶ συμφορῶν τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως, λέγων τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος: «Φέρεται δὲ λόγος ὅτι πρότε-
 ρον μεταδοὺς τῶν θεῶν μυστηρίων τοῖς παισὶν αὐτοῦ, τῇ βασιλείᾳ καὶ πολλοῖς συγγε-
 νέσι καὶ οἰκείοις ἅπαντας ἀποκεφαλίσθηναι προσέταξε τοῦ μὴ αἰχμαλωσίας τυχεῖν» (M.
 G r u s i i, Turcogræcia, σ. 96) προσθέτων ὅτι: «Βασιλείου ὄνομα ὑστάτης οὐκ
 οἶδα. Ἡρώτησα γὰρ πολλοῖς, καὶ οὐδεὶς μοι εἶχε λέγειν ἀληθείας ῥήματα ἢ γραφὴν
 δεῖξαι».

Ὁ Κρούσιος τόσον εἶχε πεισθῆ περὶ τοῦ πράγματος, ὥστε συνέταξε καὶ δύο
 ἐπιγράμματα εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοκρατορικὸν ζεῦγος τοῦ Βυζαντίου (Ἐνθ' ἄν., σ.
 57). Τῆς φήμης ταύτης ἥτις, κυκλοφορήσασα ἱκανὸν χρόνον μετὰ τὴν ἄλωσιν, εὐρέως
 μετεδόθη καὶ εἰς τὴν ξένην, φαίνεται ὅτι πρώτη γραπτὴ ἑλληνικὴ πηγὴ, εἶναι ἡ
 πληροφορία τοῦ ἡμετέρου χρονογράφου. Διὰ πλείονας εἰδήσεις περὶ τοῦ θέματος βλ.
 τὴν ἐν τῇ ἐπομένῃ σημειώσει ἀναφερομένην βιβλιογραφίαν.

καὶ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ μὴν ἐμποῦνε παραμέσα. Καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐτριγύρισε τὸ πλῆθος, τοῦ ἐδώσανε μὲ μία τζάτα καὶ τὸν ἐκόψανε δύο κομμάτια ¹. Τὸ ὄμοιο ἔκαμε καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Νταλμάτας, καὶ ἔκαμε καὶ αὐτὸς ὡσὰν τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἐσκότωσε πολλοὺς ἐχθρούς.

585 Καὶ πολλοὶ χριστιανοί, ὡσὰν εἶδανε ὅτι ἐμπήκανε οἱ Τούρκοι εἰς τὴν χώρα, ἐκοιτάζανε νὰ φεύγουνε ἀπὸ τίς πόρτες τῆς χώρας· καὶ ἀπὸ τὴν τρίμωξι τοῦ φευγίου ἀποθάνασι πολλοί. Καὶ οἱ Τούρκοι, ὡσὰν ἀνέβησαν ἀπὸ τὸν ἕναν τείχος, ἀνέβησαν καὶ εἰς τὸν δεύτερον. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἦταν ἀπὸ κάτω καὶ ἐκεῖνοι ἀποπάνω ἐροῖχγανε λιθάρια καὶ τοὺς ἐθανατώνασι καὶ
590 τοὺς ἐτζακίσατε, καὶ ἐφεύγανε ὡσὰν πρόβατα. Τότε ἐκαβαλλικέγανε πολλοὶ

581 τότε τρηγίρησαι

¹ Αἱ περὶ τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ αὐτοκράτορος εἰδήσεις εἶναι ἐπίσης ἀβέβαιαι, πολλοὶ δὲ θρύλοι ἐκκυκλοφόρησαν μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, περὶ τῶν ὁποίων διὰ μακρῶν ἠσχολήθησαν οἱ Λάμπρος καὶ Βέης. Ἐκ τῶν ιστορικῶν τῆς ἀλώσεως ὁ Σφρατζιτῆς γράφει ὅτι: «Τινὲς μὲν ἐλθόντες, ἔλεγον ὅτι ἔφυγεν, ἄλλοι δὲ ἐν τῇ πόλει εἶναι ἔλεγον κεκρυμμένοι, ἄλλοι δὲ τεθνάναι μαχόμενοι» (σ. 290), ὁ Χαλκοκονδύλης (ἔκδ. Βόννης, σ. 399, ἔκδ. Darkò, Β΄, σ. 163) ἀναφέρει: «Τοῦ μέντοι βασιλέως Ἐλήνων τὴν κεφαλὴν τῶν νεηλῶδων τις μετὰ ταῦτα παρὰ βασιλέα ἐνεγκάμενος δῶρὰ τε ἔλαβε καὶ ἀρχὴν ἐδώρηθη. Ὅτι δὲ τρώπῳ ἀποθάναι, οὐδεὶς ἤσθετο τῶν νεηλῶδων φράσαι. Κατὰ γὰρ τὴν πύλην σὺν πολλοῖς ἄλλοις αὐτοῦ ὡς ὁ τυχὼν ἐτελεύτησε», κατὰ δὲ τὸν Δουκαν: «Ὁ βασιλεὺς σὺν ἀπαγορεύσεως ἐναντιόν, ἰσιτάμενος βασιτάζων σπάθην καὶ ἀσπίδα εἶπε λόγον λιπῆς ἀξίον, οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ; Ἦν γὰρ μονώτατος ἀπολειφθεῖς. Τότε εἰς τῶν Τούρκων δούς αὐτῷ κατὰ πρόσωπον καὶ πλήξας, καὶ αὐτὸς τῷ Τούρκῳ ἐτέραν ἐχαρίσατο. Τῶν ὀπισθεν δ' ἕτερος καιρίαν δούς πληγὴν, ἔπεσε κατὰ γῆς· οὐ γὰρ ἤδεισαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστίν, ἀλλ' ὡς κοινὸν στρατιώτην τοῦτον θανατώσαντες ἀφήκαν» (σ. 286 - 287).

Κατὰ τὸν ἄγνωστον χρονογράφον μας, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε μόνος—ὕταν ἐχάθη πᾶσα ἐλπίς διασώσεως—νὰ ἀποθάνῃ καὶ ριφθεὶς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἐφονεύθῃ διὰ τζάτας, ἥτις καὶ διεμέλισεν αὐτόν.

Περὶ τῆς τύχης τοῦ Παλαιολόγου ὑπάρχει πλουσία βιβλιογραφία βλ. ἰδίᾳ Σπ. Λάμπρου, Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὡς σύζυγος ἐν τῇ ἰστορίᾳ καὶ τοῖς θρύλοις, Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. Δ' (1907), σ. 417 - 466. Ν. Βέη, Περὶ τοῦ ἱστορημένου χρησιμολογίου τῆς κρατικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου (codex Graecus, fol 62 - 297) καὶ τοῦ θρύλου τοῦ Μαρμαρωμένου βασιλιᾶ, Byzantinische Neugriechische Jahrbücher, τόμ. ΙΓ', 1936 - 1937 καὶ ἀνάτυπον ἐν Ἀθήναις 1938, ὡς καὶ τὴν ἐκεῖ ἀναφερομένην πλουσίαν βιβλιογραφίαν. Ε. Σιδερίδου, Περὶ τοῦ τάφου, τοῦ θανάτου καὶ τῆς σπάθης Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἐν τῷ βιβλίῳ Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453 συγγραφεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ διασήμου καὶ σοφοῦ ἀρχαιολόγου Α. Δ. Μόρτζμαν (πατρός), μεταφρασθεῖσα δὲ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Α. Βαφειάδου Λεσβίου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1909, σ. 174 - 209. Γ. Ζώρα, Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Ἐνθ' ἄν.

Ρωμαῖοι καὶ ἐδιάβησαν ἢ ἀμποδίσουνε τοὺς Τούρκους, καὶ ἐτζακίσανε τοὺς Τούρκους, λέγοντας ὅτι οἱ Ρωμαῖοι εἶναι πολλοί, ἀμμή αὐτοὶ ἦτανε ὀλίγοι. Καὶ οἱ Τούρκοι ἀπάνω ἀπὸ τὰ τείχια ἐρρίχνασι τὰ λιθάρια καὶ τοὺς ἐτζακίσανε, διατὶ ἐλαβώσανε τὸν πρῶτο καπετάνιο τῶν χριστιανῶν, ὀνόματι Παῦλο, 595 καὶ ἔφυγε.

59r Ὡ, μέγα κακὸ εἰς τὴν δυστυχησμένην Κωνσταντινούπολι! Ἀκόμη ὁ ἥλιος δὲν ἦτονε καλὰ σηκωμένος ἀπὸ τὴν ἀνατολή, ὅπου δὲν ἦτονε δύο ὥρες τῆς ἡμέρας, καὶ οἱ Τούρκοι ἐπεριλάβανε τὴν ἐλεεινὴ πόλι. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐμπήκανε εἰς τὴν χώρα, ὅσοι χριστιανοὶ ἀντιστέκανε μὲ τὰ ἄρματά τους, 600 ὄλους τοὺς ἐκόφτανε, καὶ ὅσοι ἐπροσκυνοῦσανε, τοὺς ἐκάμνανε σκλάβους, καὶ τοὺς γέροντες τοὺς ἀχαμνοὺς τοὺς ἐκόφτανε.

Τότε ἐδράμανε εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τὴν περιβόητην, καὶ τὴν ἐκουρσέψανε καὶ ἐπήρανε τὶς ἀγίες εἰκόνες καὶ τὶς ἐτζακίζανε καὶ τὶς ἐτζαλοπατούσανε, καὶ τοὺς ἀγίους τοὺς ζωγραφισμένους τοὺς ἐβγάλανε τὰ ὀμμάτιά 605 τους. Ὅμοίως ἐδιάβησαν καὶ εἰς τὶς ἄλλες ἐκκλησίες καὶ εἰς τὰ μοναστήρια καὶ τὰ κουρσεύανε καὶ ἐπαίρνασι τὰ σκευῆ, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ δυσκοπότητα καὶ ἂν ἄλλα ἔν' τῶν ἱερῶν. Καὶ ἐκαταγδύσανε καὶ ἐκουρσέψανε ὅλην τὴν χώρα. Καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐκλαίγανε καὶ ἀφωνάζανε φωνές εἰς τὸν οὐρανό. Καὶ ἐτζακίζανε τὰ σεντούκια τῶν ἀρχόντων μὲ τὰ τζεκούρια καὶ εὐρίσκανε 610 πολλὰ φλωρία, νέα καὶ παλαιά, βίον πολὺ. Καὶ τόσο βίον ἠῦρναν ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τὰ ὀσπίτια, ὅτι ἐθάβμασε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης τὸ πολὺ βίον, ὅπου εἶχανε κρυμμένο καὶ ἐδιάβη εἰς τὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ὡ Ρωμαῖοι ἀκριβοί, μίξεροι καὶ κακότυχοι, ὅπου ἐφάνη εἰς τὸ φῶς τόσον βίον, ὅπου σᾶς ἐζήτα ὁ βασιλέας σας δανεικὰ καὶ δὲν τὰ δώσετε νὰ βοηθήσῃ τὴν χώρα 615 σας, μόνε τὸ ἀρνεῖστέ καὶ ἐλέγετε, ὅτι δὲν ἔχομε καὶ εἰμῶσταν πτωχοί, καὶ τῶρα τὰ ἐπήρανε οἱ Τούρκοι.

Λοιπὸν τότε ἔκραξε ὁ σουλιάνος καὶ ἠφέρανε ὅλα τὰ κούρση καὶ τὶς σκλάβους ὀμπρός του, ὄξω ἀπὸ κείνα ὅπου ἐπήρανε τὶς τρεῖς ἡμέρες, ὅπου 59v τοὺς ἔταξε. Καὶ ἠφέρανε ὀμπρός του ἐξήντα χιλιάδες σκλαβία χριστιανούς, 620 τὶς ὁποίους, λέγουνε, τὶς ἐδιαμέρασε εἰς τὸ φουσοῦτο τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ τὶς ἐδιαβάσανε ἐκεῖ διὰ νὰ φθαρθοῦνε, νὰ μὴν γυρίσουνε εἰς τὴν Πόλι. Τότε ὄρισε καὶ ἐκατεβάσανε καὶ τὶς σταυροὺς ἀπάνω ἀπὸ τὰ μοναστήρια καὶ ἀπὸ ὄλες τὶς ἐκκλησίες καὶ τοὺς ἐκαταπατούσανε. Καὶ ἐφθείρνανε τὶς παρθένες καὶ ἐκάμανε μεγάλη πορνεία καὶ καταδίκη. Ὡ Θεέ μου, συμπάθησέ μου, 625 ὅπου γράφω τὰ κακὰ καὶ τὶς ντροπές, ὅπου ἐκάμανε εἰς τὸ γένος τῶν χριστιανῶν. Ἄς σωπάσω! μεγάλη ὑπομονὴ τοῦ Θεοῦ! Ἀμμή τὰ ἁμαρτήματά μας εἶναι καὶ ἐγίνη ἢ παραχώρησις τοῦ Θεοῦ! Λοιπὸν, ὥσᾶν ἐκάμανε τὴ

νίκη, ὥρισε ὁ σουλτάνος καὶ ἐκάμανε χαρὰς μεγάλες τρεῖς ἡμέρες, καὶ ἐδοξάστη πολλά, ὅπου ἐκέρδισε μίαν βασιλείαν μεγάλην τῶν δυστυχησμένων 630 Ρωμαίων.

Τότε ἔβαλε καὶ ἐκράξανε τὸν κὺρ Λούκα, ὅπου ἦτονε πρῶτος ἄρχος, ὅπου ἐκράτειε τὰ σκευὴ τῆς βασιλείας καὶ ἦρθε ὀμπρός του· ὁμοίως καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντες. Τότε τοὺς εἶπε : « Διαιτί δὲν ἐπαρκαλέσετε τὸν βασιλέα σας νὰ μοῦ δώσῃ τὴν χώρα καὶ νὰ κάμῃ ἀγάπη ; » Τότε ἀποκρίθη ὁ κὺρ Λούκας, 635 τάχα νὰ ἐξῆ τὴν φιλία του, καὶ εἶπέ του : « Ἀφέντη, οἱ Γαλατιανοὶ καὶ οἱ Βενετζᾶνοι δὲν τὸν ἀφήσανε, διαιτί τοῦ ἐδώσανε φλωρία καὶ ἄρματα καὶ σολδάτους πολεμιστᾶδες, καὶ τοῦ εἶπανε : « Κράτειε, καὶ ἐμεῖς σοῦ βοηθοῦμε· μόνε μὴν παραδοθῆς εἰς τὸν Τοῦρκον ». Ὡ, τὸν κακόντοχο, ὅπου ἤθελε νὰ κάμῃ φιλίαν μὲ τὰ ψέματα εἰς τὸν σουλτάνο, ὅπου αὐτὸς ὁ κὺρ Λούκας ὄλην 640 του τὴν ζωὴ ἦτονε διαστρεμμένος ἄνθρωπος, καὶ τὸ περισσότερο ὅπου ἐκατάδωσε καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, τὸν πρῶτόν του βεζύρη, καὶ εἶπε : « Ἀφέντη, ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἦτονε πολλὰ φίλος τοῦ βασιλέου μας καὶ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ 60ῦ ἔστειλε συχρὰ γραφεῖς, ὅτι νὰ στέκῃ δυνατὸς νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ μὴν παραδοθῆ. Καὶ ἰδὲς τὴν ἀλήθειαν, ὅπου λέγω : ἐγὼ ἔχω ἐδῶ καὶ τὰ χαρτία, ὅπου 645 ἔστειλε μὲ τὴν βούλλα του, ὅπου τὰ ἐφύλαγα ». Καὶ ὡς τὸ ἤκουσε ὁ σουλτάνος, ἐθυμώθη κατὰ πολλὰ καὶ ὥρισε νὰ χαλάσουνε τὸν Γαλατᾶ καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶ ὥρισε καὶ τὸν ἐβάλασι ἔς τὸν πύργο δεμένον, καὶ ἔκαμε ἀφεντικά τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὸ βίο του. Καὶ ὅταν ἐδιάβῃ ὁ σουλτάνος εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι, ὥρισε καὶ ἐκόψαν τὸ κεφάλι του. Καὶ πολὺ τὸν ἐκλά- 650 ψανε οἱ ἀνθρώποι του καὶ ὄλο τὸ φουσοᾶτο, διότις τὸν ἀγαπούσανε πολὺ ἀπὸ τὴν καλωσύνη του.

Καὶ τὸν κὺρ Λούκα τὸν ἐπλήρωσε κατὰ τὰ ἔργα του. Καὶ τί ἔκαμε ; Αὐτὸς εἶχε τέσσαρους υἱούς, καὶ τὶς δύο τοὺς ἐσκοτώσανε εἰς τὸν πόλεμο, καὶ τοῦ τρίτου ἔκοψε τὸ κεφάλι του ὁ σουλτάνος καὶ τὸν μικρότερον τὸν ἐπῆρε 655 ὁ σουλτάνος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν του· καὶ τὸν κὺρ Λούκα ἔκοψε τὸ κεφάλι του¹. Ὅμοίως καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντες τῆς Πόλης. Ὅμοίως ὥρισε καὶ

628 μεγάλε 637 σολτάνους 638 τὸ 647-648 ἀφετικά

¹ Ὁ χρονογράφος, συμφωνῶν εἰς τοῦτο μὲ τὸν Σφραντζῆν, παρουσιάζει τὸν κὺρ Λούκαν (Λουκᾶν Νοταρᾶν) ὑπὸ τὴν πλέον σκοτεινὴν ὄψιν, λέγων ὅτι : « Ὁ κὺρ Λούκας ὄλην τὸν ζωὴν ἦτονε διαστραμμένος ἄνθρωπος ». Ἐκτὸς τοῦ γνωστοῦ ἐπεισοδίου Ἰουστινιανοῦ - Νοταρᾶ, κατηγορεῖ τοῦτον ὡς προδῶσαντα εἰς τὸν Μωάμεθ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, κατηγορία ἣτις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ὑπὸ τοῦ Δούκα (σ. 299 - 300) : « Ὁ δὲ δούξ (δηλ. ὁ Νοταρᾶς) ἀπεκρίνατο (ἐνν. πρὸς τὸν Μωάμεθ) : "κύριε, οὐκ εἶχμεν τόσην ἡμεῖς ἐξουσίαν τοῦ διδόναι σε τὴν πόλιν, οὐδὲ βασιλεὺς αὐτὸς, ἄλλως ὅτι καὶ τινες τῶν σῶν ἐδυνάμουν τὸν βασιλέα ἐν λόγοις γράφοντες μὴ φοβοῦ, οὐ γὰρ ἰσχύει

ἐκόψανε τὸ κεφάλι τοῦ μπάϊλου τῶν Βενετζάνω ἀντάμα μὲ ἕνα του υἱόν.
 Ὅμοίως ἔκοψε καὶ ὅλους τοὺς Βενετζάνους, τοὺς τζιντιλόμους, ὅπου ηῦρέ-
 θησαν ἐκεῖ ἔς τὴν Πόλι. Ἐκοψε καὶ τὸν μπάϊλον τῶν Ταρακονέζων μὲ τοὺς
 660 δύο του υἱούς. Ἦθελε νὰ κόψῃ καὶ τὸν Κονταρίνι, Βενετζᾶνο, μὲ ἄλλους
 ἕξι τζιντιλόμους, ἀμμὴ διατὶ εἶχανε πιαστῆ σκλάβοι καὶ ἐξαγοράστησαν διὰ
 ἕξι χιλιάδες φλωρία, τοὺς ἄφησε.

Τότε ἐτελείωσε ὅλες τὶς χαρῆς, ὅπου ἔκαμε εἰς τὴν κακομοίρα Πόλι.
 Ὅμοίως εἶχε στείλει καὶ εἰσὲ ὄλην τὴν βασιλεία καὶ ἔκαμαν χαρῆς. Καὶ
 665 τότε ἔδωσε θέλημα τοῦ φουσσάτου καὶ ἐδιάβη πασαεῖς εἰς τὸν τόπον του
 χαρούμενος. Ὁ μεγάλη καταδίκη, ὅπου ἐγίνη εἰς τὴν Βασίλισσα τῶν πόλεων
 τοῦ κόσμου ὄλου, ὅπου ποτὲ δὲν ἐγίνη εἰσὲ καμμίαν χώρα ὡσὰν ἐγίνη εἰς
 τὴν ἐλεεινὴ Πόλι! Καὶ λέγουσιν κάποιοι ὅτι ὁ Τοῦρκος ἔκαμε τὴν ἀντιμοιβὴν
 τῆς Τρωάδας, ὅπου ἐκάμανε οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐπειδὴ ὁ Τοῦρκος κρατεῖ ἀπὸ
 670 τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἀνατολῆς ἐξεγδικιώθη εἰς τὴν Πόλι. Τότε ἔκαμε ὁ
 σουλτὰν Μεχεμέτης νὰ τὸν ἐλέγουνε Χογκιάρ, ἦγουν αὐτοκράτωρ καίσαρα.
 680 Τὸν Ἀλῆ πασᾶ ἤθελε νὰ τοῦ κόψῃ τὸ κεφάλι του πρωτύτερα, ἀμμὴ διὰ
 τοὺς γιαννιτζάρους δὲν ἠμπόρειε, διατὶ τὸν ἀγαπούσανε πολλὰ.

* * *

Λοιπὸν ἡ ἀνάλωσις τῆς ἐλεεινῆς Πόλης ἐδιάβησαν τὰ θλιβερὰ μαντᾶτα
 675 εἰσὲ ὄλην τὴν οἰκουμένην. Καὶ ὡσὰν ἐμάθανε οἱ ἄρχοντες οἱ ἀφεντάδες, ὅπου
 ἦτανε ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου, ἐτοιμάστησαν νὰ φύγουνε νὰ
 πάνε εἰς τὴν Φραγκία. Ἀμμὴ ὁ σουλτάνος ἔστειλε νὰ ἔχουνε ἀγάπη μετ'
 αὐτοὺς, καὶ ἐοτάθησαν πολλὰ πικραμένοι καὶ λυπημένοι. Καὶ οἱ Ἀλβανίτες
 ὁπρὸ ἦτανε ἔς τὸ Μορέα, ὡς ἐμάθανε, πῶς οἱ ἀφεντάδες θέλουνε ν' ἀφή-
 680 σουν τὸν τόπον νὰ πάνε εἰς τὴν Φραγκία, ἀπιστήσανε καὶ ἐσηκώσανε κεφάλι,

667 ποτὲ : τὲ cod. 673 ὑπόρηδ

καθ' ἑμῶν». Τοῦτο γοῦν ὑπέλαβεν ὁ τύραννος διὰ τὸν Χαλίλ πασίαν». Παρ' ὅλα ταῦτα
 προσεκάλεσε τὴν ἀντιπάθειαν τοῦ Μωάμεθ, ὅστις καὶ αὐτὸν ἀπεκεφάλισε καὶ τὸν τρί-
 τον υἱὸν παρέλαβεν εἰς τὴν «ὕπηρεσίαν» του καὶ τὸν νεώτερον υἱὸν ἐφόνευσε (βλ.
 Ν. Τ. Ὁ μ α δ α κ η, Δούκα - Κριτοβούλου - Σφραντζῆ - Χαλκοκονδύλη, Περὶ ἀλώσεως
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), Ἔνθ' ἄν., σ. 160).

* Τὸ αὐτὸ ὑποστηρίζει καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης (σ. 166 - 167) γράφων: «Δοκεῖ δὲ
 ἡ ξυμφορὰ αὐτῆ μεγίστη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην γενομένων ὑπερβαλέσθαι τῷ πάθει, καὶ
 τῇ τῶν Ἰλλίου παραπλησίαν γεγονέναι, δίκην γενέσθαι τοῦ Ἰλλίου ὑπὸ τῶν βαρβάρων τοῖς
 Ἕλλησι (πασσινδι) ἀπολουμένοις, καὶ οὕτω τοὺς Ῥωμαίους οἶσθαι ξυμβῆναι, τὴν ἴσιν
 ἀφίχθαι τοῖς Ἕλλησι τῆς πάλαι ποτὲ γενομένης Ἰλλίου ξυμφορᾶς».

καὶ ἐκάμανε πρῶτον καπετάνιον τὸν Πέτρο Κλάδο, κακοποιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐθυμήθη νὰ ἀφεντέψη τὸν Μορέα. Ἀμμὴ τὸν ἀφήσανε αὐτὸν καὶ ἐκάμανε τὸν κύρ Μανοῆλ τὸν Κατακουζηνό.

Τότε ἀρχίσανε καὶ ἐδιαγουμίζαν τὸν Μορέα. Τότε ἐστείλανε καὶ εἰς τὸν
685 σουλτάν Μεχεμέτ, ὅτι νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ὀρίζουνε τὸν Μορέα καὶ νὰ τοῦ
δίνουνε χαράτζι. Εἰς τὴν αὐτὴ βουλὴ ἦτονε καὶ ὁ Ζαχαρίας ὁ Τζεντουριώ-
νης καὶ ὁ κύρ Λούκας, οἱ πρῶτοι ἄρχοντες τοῦ Μορέως. Καὶ ἐγινέτονε
εἰσοῦτο. Ἀμμὴ ὁ δεσπότης Δημήτριος καὶ δεσπότης κύρ Θωμᾶς, οἱ δύο ἀδελ-
φοί, ἦτανε κοντὰ εἰς τὸν σουλτάνο, ὅπου ἦτανε ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως Παλαιο-
690 λόγου, ὅπου ἐσκοτώθη εἰς τὴν ἀνάλωσι τῆς Πόλης καὶ εἶπανε καὶ ἐπαραιο-
νέθησαν εἰς τὸν σουλτάνο διὰ τοὺς Ἀλβανῖτες, πὼς ἐσηκώσανε κεφάλι. Καὶ
τότε τοὺς ἔδωσε τὸν Τουραχάνη, μὲ καμπόσο φουσοῦτο, καὶ ἐπηγαίνανε
ἀντάμα μὲ τοὺς δεσπότες εἰς τὸν Μορέα. Καὶ ὡς τὸ ἔμαθαν οἱ Ἀλβανῖτες,
ἐμαζώκησαν καὶ ἐβάλανε τίς γυναῖκές τους καὶ τὰ παιδιά τους εἰσὲ δυνα-
695 τοὺς τόπους. Καὶ αὐτοὶ ἐδιάβησαν καὶ ἐκρατούσανε τὸν τεῖχο τοῦ Ἐξαμι-
λίου, νὰ μὴν τοὺς ἀφήσουνε νὰ ἐμποῦσι εἰς τὸν Μορέα.

61r Καὶ τότε ἔσωσε καὶ ὁ Τουραχάνης μὲ τοὺς δεσπότες καὶ ἐκάμανε πόλε-
μον καὶ ἐτζακίσανε τοὺς Ἀλβανῖτες. Καὶ τὴν δευτερονύκτια ἐφύγανε καὶ ὁ
Τουραχάνης ἐμπῆκε εἰς τὸν Μορέα μὲ τοὺς δεσπότες. Ἐσώσανε καὶ ἐπιά-
700 σανε Ἀρβανῖτες, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά ἕως δέκα χιλιάδες ψυχές, καὶ
ἄλλους ἐκόψυνε καὶ ἄλλους ἐκάμανε σκλάβους. Καὶ ἐγυρίσανε ὀπίσω ὁ Του-
ραχάνης μὲ τίς δεσπότες καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὴν Αἶνο καὶ ἠθέλανε νὰ τὴν
ἐπολεμήσουνε. Ἀμμὴ ἐπαρადόθη μὲ ἀγάπη νὰ δίδῃ χαράτζι.

Καὶ τότε ἐστείλανε οἱ Ἀλβανῖτες ἀπὸ τὸν Μορέα, ὅτι νὰ κάμουνε ἀγάπη
705 μὲ τοὺς δεσπότες καὶ νὰ τοὺς ἐπιστρέφουνε εἴτι καὶ ἂν ἐπῆραν ἀπὸ τὸν
Μορέα. Καὶ ἐμπῆκε εἰς τὴν μέση ὁ Τουραχάνης καὶ τοὺς ἔκαμε τὴν ἀγάπην
μὲ τοὺς δεσπότες. Καὶ ὁ Τουραχάνης ἐγύρισε εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι εἰς τὸ
σπίτι του καὶ οἱ δεσπότες ἐγυρίσανε εἰς τὸν Μορέα, εἰς τὴν Μεσηθρᾶ, εἰς
τὴν ἀφεντία τους.

710 Καὶ ὁ σουλτάν Μεχεμέτης ἐσήκωσε πόλεμον καταπάνω τῶν Βουλγάρων
διὰ νὰ πολεμήσῃ νὰ πάρῃ τὸ κάστρο τὸ Νόβο Γράδο, ὅπου ἔναι κοντὰ εἰς
τὸν Ντούναβι ποταμόν. Καὶ ἐδιάβη καὶ τὸ ἀπόκλεισε μὲ πολὺ φουσοῦτο.
Καὶ δὲν εἶχε τί κάμη, καὶ ἐπαρადόθη νὰ δίδῃ χαράτζι πᾶσα χρόνο καὶ νὰ
δουλεύουνε καὶ τὸ ἀσημοκοπεῖο, ὅπου ἔναι ἐκεῖ.

715 Καὶ καμπόσοι χριστιανοί, ὡσὰν ἐμάθανε καὶ ἔρχεται ὁ σουλτάνος, ἐφύ-
γανε πρῶύτερα καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὴν Σιδεροβία. Καὶ τότε ὁ σουλτάνος
ἐδιάβη καταπάνω τοῦ δεσπότη Γεωργίου τῶν Σερβίων. Ἀμμὴ, ὡς τὸ

683 κατακουζηνό 684 ἄρσανε 699-700 ἐπήσανε semper in cod. 715 χροῖανι
717 σηδερωβηᾶ

ἔμαθε ὁ δεσπότης, ἐπῆρε τοὺς ἀνθρώπους του καὶ ἐδιάβη καὶ ἐμίλησε μὲ
 τὸν Δουνιάδη, τὸν ρῆγα τῆς Οὐγγαρίας, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε, ὥσάν γενεά
 720 ὁποῦ τὸν εἶχε, ὅτι νὰ τοῦ βοηθήσῃ, ὁποῦ ἔρχεται ὁ σουλτάνος ἀπάνω εἰς τὶς
 χῶρες του μὲ πολὺ φουσοῦτο. Καὶ ὁ Δουνιάδης ἤρρε πρόφρασι ὅτι : « Ἐγὼ
 δὲν ἠμπορῶ νὰ σοῦ βοηθήσω, ὅτι ἔχω ἄλλα νὰ κάμω ». Καὶ ὥσάν τὸν ἀπη-
 61ν λόγιασε, δὲν εἶχε τί κάμη καὶ ἐγύρισε εἰς τὸν σουλτάνο καὶ ἔκαμε ἀγάπη
 μὲ δαῦτον καὶ νὰ τοῦ δίδῃ κάθε χρόνο εἴκοσι χιλιάδες φλωρία, καὶ ἔκαμε
 725 τὴν ἀγάπη. Καὶ περάσσοντας ὀλίγος καιρὸς, ἀπόθανε ὁ δεσπότης καὶ ἐκά-
 θησε εἰς τὴν ἀφεντία ὁ υἱὸς του ὁ Λάζαρος, ὁ ὁποῖος ἦτονε ὁ μικρότερος.
 Καὶ τοῦ μεγαλύτερου ἀδελφοῦ ἔβγαλε τὰ μάτια του καὶ τὸν ἐτύφλωσε· καὶ
 δὲν εἶχε τί κάμη καὶ ἐδιάβη τυφλὸς εἰς τὸν σουλτάνο καὶ ἐπαραπονέθη καὶ
 ἐγκάλεσε τὸν ἀδελφό του. Καὶ ὡς εἶδε οὕτως, ἔστειλε καὶ τοὺς ἐπῆρε τὴν
 730 ἀφεντία τοὺς καὶ μόνε ὀλίγο τοὺς ἄφησε, ὅσο μόνον διὰ νὰ ζοῦνε.

Καὶ τὸν δεῦτερον χρόνον ἐσήκωσε φουσοῦτα ὁ σουλτάνος νὰ πάγῃ κατα-
 πάνω τῆς Οὐγγαρίας, νὰ πάρῃ τὸ Μπελιγράδι. Καὶ ἔστειλε ὀμπρὸς τὸν
 Ἄλῃ πασᾶ μὲ καμπόσο φουσοῦτο καὶ ἀρμάτωσε καμπόσα κάτεργα. Καὶ
 ἔβαλε τὸν Κερίμ καπετὰν πασᾶ νὰ πάγῃ καταπάνω τοῦ βασιλέως τοῦ Τρα-
 735 πεζόντος. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐβγήκε μὲ τὰ φουσοῦτά του καὶ μὲ τοὺς γιαν-
 νιτζάρους καὶ ἐπήγαινε τὸ μέρος τῆς Βουλγαρίας. Καὶ ἐδιάβη ὁ πρίντζιπος
 τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν ἐσυναπάντησε· καὶ ἔδωσέ του πολλὰ
 χαρίσματα μὲ χαρά, καὶ τοῦτο διατὶ ἐφοβάτονε εἰς τὸ γύρισμα ἀπὸ τὸ Μπε-
 λιγράδι, μήπως καὶ τοῦ πάρῃ τὴν ἀφεντία του.

740 Λοιπὸν ἐδιάβη ὁ σουλτάνος εἰς τὸ Μπελιγράδι καὶ ἔβαλε νὰ πολεμοῦνε
 τὰ τευχία. Καὶ εἶχε εἰς τὸν ποταμό, τὸν Ντούναβι, ἕως διακόσια πλεοῦμενα
 σαῖκες, ὁ ὁποῖος ποταμὸς τρέχει σιμὰ εἰς τὰ θεμέλια τοῦ κάστρου. Καὶ τὰ
 εἶχε ἀρματωμένα διὰ νὰ μὴν ἐρθῇ βοήθεια ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία ἀπὸ πάνω
 καὶ τὸν ἐμποδίζῃ. Τότε ἄρχισε καὶ ἐπολέμα τὸ κάστρο, τὴν μερέα τῆς στε-
 745 ρέας. Καὶ ὁ ρῆγας τῆς Οὐγγαρίας Μαθαῖος ετοίμασε καὶ αὐτὸς τὰ φουσοῦ-
 σᾶτά του καὶ ἐπήγαινε τὸ μέρος τοῦ χείλου τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἔσυρνε καὶ
 62ν πολλὰ πλεοῦμενα, ὁποῦ εἶχε εἰς τὸ Μπουδούνη, καὶ ἐρχόντησαν ἀπὸ τὸν
 ποταμὸν τὸν Ντούναβι, διὰ νὰ ἀβιστήρῃ τὶς σαῖκες τοῦ σουλτάνου, ὁποῦ εἶχε
 καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ποταμόν. Καὶ τότε ἔσωσαν καὶ ἀβιστήρανε. Καὶ πολέμου
 750 γενομένου, ἐνίκησε ὁ Οὐγγαρος ὁ ρῆγας τὴν ἀρμάδα τοῦ Τούρκου καὶ ἐπῆρέ
 του καὶ εἴκοσι πλεοῦμενα καὶ ἐφουντάρησε καὶ ἐβούλιαξε τὰ περισσότερα
 καὶ ἐσκότωσε πολλοὺς Τούρκους· καὶ ἐπνίγησαν καὶ πολλοὶ καὶ οἱ ἐπίλοιποι
 ἀβιστηρήσανε εἰς τὴν γῆ καὶ ἐγλυτώσανε. Καὶ ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης, ὥσάν

719 γενεά 722 ὁπορὸ 736 πρήντζη-τζηπος 742 ὁ add. 744 - 745 σερέας
 750 οὔγγαρος

εἶδε τὸν ἱζακισμό τῆς ἀρμάδας του, ἐμάζωξε ὅσα πλεούμενα ἐγλυτώσανε καὶ
755 ἔβαλε φωτιά καὶ τὰ ἔκαψε διὰ τὰ μὴν τὰ πάρουνε οἱ Οὕγγαροι καὶ τὰ
ἀρματώσουνε.

Καὶ ὁ Λουνιάδης ἔκαμε συντροφίαν μὲ τὸν Καπεστράνο, τὸν ἀδελφὸ
τοῦ ἀγίου Φραντζέσκου, τὸν ὁποῖον τὸν ἔστειλε ὁ Πάπας εἰς τὴν Οὕγγαρία
διὰ τὰ καταπάγη τοὺς αἰρετικούς. Καὶ ἦτονε εἰς βοήθειαν τῶν χριστιανῶν,
760 ὁποῦ τοὺς ἔβαλε καὶ ὁμονοίασανε τὰ πάνε καταπάνω τῶν Τούρκων, τὸ
ὁποῖο μὲ τίς διδαχάς, ὁποῦ ἔκαμνε, ἐδιάβη καὶ εἰς τὸ Μπελιγράδι καὶ τοὺς
ἔλεγε ὅτι τὰ σταθοῦνε ἀνδρεῖοι καταπάνω τοῦ Τούρκου. Καὶ τοῦτο ἦτονε
πρὶν τὰ ἄλθῃ ὁ σουλτάνος εἰς τὸ Μπελιγράδι.

Λοιπὸν ὁ Καραγιὸς πασᾶς τῆς Ρούμελης, ἐκεῖ ὁποῦ ἐπολεμούσανε τὸ
765 Μπελιγράδι τὸν ἐσκοτώσανε μὲ τὴν λουμπάρδα. Καὶ ἐπικράθη πολὺ ὁ σουλ-
τάνος καὶ εἶπε, ὅτι : « Ἐτοῦτος ὁ πόλεμος δὲν μοῦ ἀρέσει, διατὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ
δὲν εἶδα καλὸ σημάδι ». Ἀμμὴ ὡσὰν ἦρθε ἡ μέρα ὁποῦ ἤθελε τὰ πολεμήσῃ
τὸ κάστρο, εἶδε τοὺς γιαννιτζάρους καὶ ἀνεβαίνανε ἀπὸ τὰ τειχία μὲ
τίς σκάλες καὶ ἐμπαίνανε μέσα, θαρρῶντας πὼς τὸ παίρουνσι. Καὶ ἀρχί-
770 σανε τὰ διαγουμίζουνε διατὶ ἐθαρούσανε ὅτι ἐφύγανε οἱ Οὕγγαροι καὶ
ἀφήσανε τὸ κάστρο. Ἀμμὴ ὁ Λουνιάδης, ὁποῦ ἦτονε κρυμμένος μέσα
μὲ τοὺς ἀνθρώπους του εἰσὲ κρυφὸν τόπον τῆς χώρας, ἐβγήκε καὶ ἐλάλησε
62ν τὴν τρομπέτια καὶ ἐδράμανε ὅλοι καταπάνω τῶν Τουρκῶν καὶ τῶν γιαν-
νιτζάρων. Καὶ ὡσὰν τοὺς εἶδανε ἀφνίδια, ἐνεκρώθησαν. Τότε ἐφεύγανε.
775 Καὶ ὄσους ἐσώνανε, ἐσκοτώνανε καὶ οἱ ἐπίλοιποι, ἐγκρεμιζόντησαν ἀπὸ τὰ
τειχία καὶ ἐγλυτώσανε ὀλίγοι. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐβγήκανε ὄξω ἀπὸ τὸ κάστρο ὁ
Λουνιάδης μὲ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ ἐδιάβη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς
ἐπάτησε καὶ ἐπῆρε τίς λουμπάρδες τοὺς ὅλες διατὶ ἐφεύγανε οἱ Τούρκοι.
Τότε ἀνέμεινε πικραμένος ὁ σουλτάνος, ὁποῦ ἀνέμεινε χωρὶς λουμπάρδες,
780 καὶ δὲν εἶχε μὲ τί τὰ πολεμήσῃ τὸ κάστρο.

Τότε ἐσηκώθη καὶ ἔφυγε ἀπὸ κεῖ. Καὶ οἱ Οὕγγαροι ἐτρέχανε ἀπὸ πίσω
του διὰ τὰ διαγουμίσουν τίς τέντες του. Καὶ ὡς εἶδε ὁ σουλτάνος ταῦτα
ἐμανιώθη καὶ εἶπε ὅτι τὰ γυρίσουνε ὀπίσω, τὰ σταθοῦνε τὰ πολεμήσουνε.
Καὶ εἰσὲ τούτην τὴν ἀνακάτωσι, ὁποῦ ἦρθαν οἱ Οὕγγαροι τὰ διαγουμίσουνε,
785 λέγουσιν ὅτι ἐσκότωσε ἀπὸς του ἕναν Οὕγγαρο ὁ ὁποῖος Οὕγγαρος τὸν ἐλά-
βωσε εἰς τὸ σιῆθος, ἀμμὴ δὲν τὸν ἔβλαψε. Καὶ ἐπολεμούσανε ἀνδρειωμένα
μία μερῆα καὶ ἄλλη διὰ τὰ γλυτώσουνε τίς λουμπάρδες. Καὶ πάλι ἐτζάκισαν
οἱ Οὕγγαροι τοὺς Τούρκους. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐμανιώνετόνε εἰς τὸ φουσοῦτό
του, ὁποῦ οἱ γιαννιτζάρου δὲν ἐμπαίνασι εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐφοβέριζε τὸν
790 γιαννιτζάραγα τὰ τοῦ πάρη τὴν ζωὴν του. Ἀμμὴ ὁ γιαννιτζάραγας τοῦ εἶπε :

778 τῆς 776 πηκρὰ - πικραμένος 783 γιρῆσήσουνε 789 ἐφοβόρηξ»

«Οἱ γιαννιτζάρου εἶναι λαβωμένοι καὶ ἄρρωστοὶ ἀπὸ τὶς λαβωματὲς καὶ ἔμειναν ὀλίγοι, καὶ δὲν ἠθέλωνε νὰ ἐμποῦσι ἔς τὸν πόλεμον». Καὶ διὰ τοῦτον τὸν φοβερισμόν ἐμπῆκε εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὸν ἐσκοτώσανε πολεμῶντας, καὶ ὁ Δουνιάδης διώχοντάς Τούρκους· ὁμοίως καὶ οἱ Οὐγγαροὶ.

795 Καὶ ἐκεῖ ἤρθανε ἕξι χιλιάδες Τούρκοι ἐξαποστιαμένοι, ὅπου τὶς ἔστειλε ὁ σουλτάνος, καβελλάρους διαλεκτούς, καὶ ἐβάλανε εἰς τὴν μέση τοὺς Οὐγγάρους, καὶ δὲν τοὺς ἀφίνασι νὰ ἐβγοῦσι ἀπὸ τὶς βάρκες, ὅπου ἐρχόντησαν εἰς βοήθειαν τοῦ Δουνιάδη, καὶ ἐσκοτώσανε πολλοὺς διὰ νὰ γλυτώσουνε τὶς
799 τέντες καὶ τὶς λουμπάρδες. Τότε πάλι ἐδυναμώσανε οἱ Τούρκοι καὶ ἐγυρί-
63v σανε εἰς τὶς τέντες τοὺς καὶ τὶς λουμπάρδες τὶς ἐπήρανε οἱ Οὐγγαροὶ.

Καὶ ὡσὸν εἶδε ὁ σουλτάνος ἔτοιμας λογῆς, τὴν δευτερονύκτια ἐσηκώθη, διατι εἶδε τὸ φουσοῦτό του καταλαβωμένο καὶ κακὰ γεναμένο. Ἐσηκώθη καὶ ἔφυγε ἀπὸ κεῖ καὶ ἐφοβάτονε μήπως καὶ θέλων ἐρθῆ οἱ Οὐγγαροὶ ἀπὸ πίσω του καὶ τὸ κάμουνε ὡσὸν καὶ πρῶτα. Καὶ ἃ δὲν ἠθέλε λαβωθῆ ὁ Δουνιάδης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λαβωματέα ἀπόθανε εἰς ὀλίγες ἡμέρας, πάλι ἐκνήγα
805 τὸν σουλτάνο ἀπὸ πίσω. Καὶ τὸ περισσότερο ὅτι ἔπιασε πολὺ θανατικὸ εἰς τὴν Οὐγγαρία καὶ ἀποθάνασιν πολλοί. Καὶ ἄφησε ὁ Δουνιάδης μεγαλώτατο ὄνομα. Τότε ἐκάθησε εἰς τὸ ρηγάτο ὁ υἱὸς του ὁ Μαθαῖος, καὶ αὐτὸς ἀνδρειωμένος. Τότε ὡσὸν ἐγύρισε ὁ σουλτάνος εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι καὶ ἐσυνάντησε
810 τὰ παιδιά του, καὶ ἔκαμε μεγάλες χαρὰς καὶ ἐκάλεσε καὶ ἐδιάβησαν ἀπὸ πᾶσαν τόπον ἀφεντάδες Τούρκοι καὶ Χριστιανοί. Καὶ ἐδιάβησαν πολλοὶ καὶ πολλὰ χαρίσματα τὸν ἐδιαβάσανε καὶ ἐκάμανε παιγνίδια καὶ μεγάλες χαρὰς.

Καὶ ὡσὸν ἀπεράσανε οἱ χαρὰς, ἔστειλε εἰς τοὺς δεσπότες τοῦ Μορέως, ὅτι νὰ τοῦ στείλωνε τὸ χαράτζι, καὶ τοὺς ἐγύρευε ἀφορμὴ διὰ νὰ σηκώση
815 πόλεμον, νὰ πάγη καταπάνω τοὺς. Καὶ ἔστειλε μαντατοφόρους εἰς αὐτούς. Καὶ ὁ μαντατοφόρος τοὺς ἤρξε εἰς ἑσὲ σκάνταλα καὶ δὲν τοῦ δώσανε ἀπόκρισι, λέγοντας: «Δῶσε ἐσύ, δῶσε καὶ ἐσύ», ἕνας τὸν ἄλλον μὲ τοὺς Ἀλβανῖτες. Τότε ἐγύρισε ὁ μαντατοφόρος εἰς τὸν σουλτάνο καὶ εἶπέ του τὴν ὑπόθεσι. Καὶ πάλι ἐμετάστειλε ὅτι νὰ τοῦ δώσουνε τριῶν χρονῶν χαράτζι, καὶ τοῦτο
820 διὰ νὰ τοὺς κάμη νὰ σκανταλίζονται περισσότερο καὶ νὰ πολεμοῦσι ἕνας τὸν ἄλλον. Τότε δὲν ἐστέρεξανε νὰ δώσουνε χαράτζι μηδὲ ἕνα, μηδὲ τρίτο, μόνε ἐμαλώσανε ἀνάμεσόν τοὺς. Ἐμάζωξε φουσοῦτο καὶ ἔδωσέ το τοῦ Με-
825 χεμὲτ πασᾶ καὶ ἐδιάβη εἰς τὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας μὲ ὀγδοήντα χιλιάδες φουσοῦτο διὰ νὰ κρατῆ καὶ νὰ φυλάγῃ, νὰ μὴν κατεβοῦνε οἱ Οὐγγαροὶ. Καὶ
63v ὡσὸν ἐδιάβη ἐκεῖ, ἡ Οὐγγαρία ἤτονε εἰρηνεμένη. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὴν
Πόσινα καὶ ἐπολέμησε καὶ ἐπῆρε ὀλίγα καστέλλια. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὸν Ντιούναβι, νὰ φυλάγῃ ἕνα κάστρο ἐδικὸ τοὺς τούρκικο μήπως καὶ ἐρθοῦνε οἱ Οὐγγαροὶ καὶ τὸ κουρσέψουν.

Τότε ὁ σουλτάνος ἐτοιμάσθη καὶ ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του καὶ ἐδιάβη
 830 εἰς τὸν Μορέα καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Κόρινθο, νὰ πολεμήσῃ νὰ πάρῃ καὶ τὰ
 ἄρματα τῆς, ὅπου εἶχε πολλὰ καὶ ὁμορφα. Ἄμμη δὲν τὴν ἐπῆρε τότε. Καὶ
 ἀπὸ κεῖ ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὰ Βασιλικά. Ἄμμη ἐγύρισε καὶ ἔβαλε ἅπάνω
 εἰς τὸ Φλιούρι, ψηλὸν τόπον, καὶ ἀποκλείσανε τὴν Κόρινθο τάχα διὰ νὰ
 παραδοθῆ. Καὶ οἱ Κορινθῆται δὲν εἶχασιν τροφὸς νὰ φάνε, διατὶ ξάφνου
 835 ἤρθε ὁ Τοῦρκος. Καὶ ἦτονε ἀφέντης μέσα εἰς τὴν Κόρινθο, ὅπου τὴν ἐκυ-
 βέρνα, ὁ κύριος Λούκας καὶ ὁ Ἀσάνης, ὁ ὁποῖος δὲν ἠγρόθη ἐκεῖ μέσα. Ἄμμη
 ὡς τὸ ἔμαθε, ἐδιάβη εἰς τὸ Ἀνάπλι, ὅπου ἦτονε τῶν Βενετιζάνω, καὶ ἐπῆρε
 πλεούμενα καὶ τὰ ἐφόρτωσε φαγητά, παξιμάδια καὶ ἄλλα καὶ πολεμοσῆδες,
 καὶ ἐδιάβη διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κεχρὲς, ὅπου τὴν ἐλέγανε παλαιὰ Οὐτικα.
 840 Καὶ ἐβγήκανε καὶ ἐδιάβησαν διὰ νυκτὸς μέσα εἰς τὴν Κόρινθο, κρυφὰ ἀπὸ
 τὴν Τοῦρκους.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἐδιάβη μέσα εἰς τὸν Μορέα καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Ταρσό,
 καὶ ἄφησε καὶ ἐπολεμούσανε τὴν Κόρινθο καὶ ὁ Τόκκος, ἕνας ἀπὸ τοὺς
 Μοραῖτες, καὶ ἐμάζωξε πολλοὺς Μοραῖτες, λέγοντας νὰ ἀντισταθῆ τοῦ σουλ-
 845 τὰν Μεχεμέτ. Καὶ ἐδιάβη καὶ ἐστάθη ἅπάνω εἰς τόπον λεγόμενον Φλιούρι,
 εἰς ὃν δυνατὸν τόπον. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐδιάβη καὶ ἐπῆρε τὸν Ταρσό. Καὶ
 ἐπῆρε τριακόσια παιδιά καὶ ἐπῆρε τοὺς Ρωμαίους ὄλους καὶ ἔβαλε Τοῦρκους
 φυλάκτορες.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη καὶ ἐπῆρε ἄλλον ἕνα καστέλλι, τὸ λέγουνε Ροῦμ-
 850 πηδα, καὶ ἄλλον ἕνα καστέλλι, τὸ λέγαν Ἀκρίβα. Καὶ εἶχανε φυλάξει τὰ
 παιδιά τους καὶ τὴν γυναῖκές τους καὶ αὐτοὶ ἀντιστάθησαν καὶ ἐπολεμού-
 σανε τρεῖς ἡμέρες καὶ ἐσκοτώθησαν πολλοὶ Τοῦρκοι. Καὶ ὡσὰν εἶδανε οὕτως
 64r ἠθέλανε νὰ πάνε, νὰ τὸ ἀφήσουνε. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ μέσα ἐστεῖλαν
 μαντατοφόρους, οὗ νὰ παραδοθῶνε καὶ νὰ κάμουναι ἀγάπη καὶ μὲ τοιοῦτο
 855 ὅτι νὰ τοὺς φυλάξῃ ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν γιαννιτζάρων, ὅπου ἐλαβώθησαν
 πολλοὶ εἰς τὸν πόλεμον. Καὶ οὕτω ἔστερεξε, ἄμμη νὰ ἐβγοῦνε ὄλοι οἱ χρι-
 στιανοὶ νὰ σταθοῦνε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι. Καὶ οἱ χριστιανοί, ὡς ἠκού-
 σανε αὐτὰ, ἐφύγανε οἱ περισσότεροι. Ἄμμη ἐπῆρε τὰ παιδιά τους, καὶ ὅσους
 ἐπίασε ἔκοψε τὰ χέρια τους καὶ τὰ πόδια τους. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη μέσα εἰς
 860 τὴν Μαντίνεια, τὰ μέρη τῆς Καλαμάτας καὶ εἰς τὴν χώρα τὴν Πατζανίκα.
 Καὶ ἐκράξανε τὸν κύριον Μανοῆλ τὸν Κατακουζηνό, ὅπου ἦτονε καπετάνιος τῶν
 Μοραῖτῶν καὶ τῶν Ἀλβανιτῶν, καὶ ἦτονε εἰς βοήθειαν τοῦ σουλτάνου, καὶ
 ἠνάγκαζε νὰ παραδίδονται τὰ κάστρη τοῦ Μορέος εἰς τὸν σουλτάνο. Ἄμμη
 κάποιοι χριστιανοὶ Μοραῖτες δημηγέρες, εἶπανε τοῦ σουλτάνου ὅτι : «Ὁ κύριος

836 - 837 ἀμίσιος 838 παξιμάδι 847 ante Τοῦρκους rom cod. delevit
 854 μαντοφόρους 860 μαντήγια in margine 861 κατακουζηνῶ 863 μωρέους

865 Μανούηλ ὁ Κατακουζηνὸς ἔλεγε ὅτι νὰ κρατοῦμε δυνατὰ νὰ μὴν παραδιδοῦμεσταν εἰς τὴν ἀφεντία σου». Καὶ ὡς τὸ ἤκουσε ὁ σουλτάνος, τοῦ ἔκακοφάνη πολλὰ καὶ τὸν ἐδίωξε ἀπὸ τὸ φουσοῦτό του καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθῆ, ἀλλὰ μὴδὲ τὰ λόγια του, μὴδὲ τὴ βουλή του δὲν τὴν ἤθελε.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη ὁ σουλτάνος καὶ ἐπολέμα τὴν Μαντίνεια. Ἄμμη
870 ἦτονε δυνατὸ κάστρο καὶ δὲν ἠμπόρειε νὰ τὸ πάρῃ. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ βουνὸ τοῦ ἁγίου Ἡλίας, ὅπου ἔναι τὸ μέρος τῆς Μεξηθρᾶς, τὸ ὁποῖο βουνὸ τὸ λέγουσι παλαιὰ Ταγέτο. Ἐκεῖ ἦτανε πολλοὶ Ρωμαῖοι μαζωμένοι καὶ ἦτονε καὶ ὁ δεσπότης Δημήτριος. Καὶ δὲν ἠμπόρειε νὰ πάρῃ ἐκεῖ, καὶ ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Λακωνία, κάτω τὰ μέρη τῆς Μεξηθρᾶς.
875 Καὶ ἐθυμήθη νὰ πάρῃ τὴν Μονοβασία, διατὶ ἔφυγε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ Μορέως, ὅπου ἐκράτειε τὴν Μαντίνεια καὶ δὲν ἄφινε νὰ παραδοθῆ εἰς τὸν σουλτάνο. Ἄμμη ὡσάν τοῦ εἶπανε ὅτι τὸ κάστρο ἢ Μονοβασία ἔναι δυνατὸ κάστρο καὶ δὲν ἔχει παρμό, ἐγύρισε ὀπίσω καὶ ἐδιάβη εἰς
64ν τὸ παλαιὸ Μουχλί, ὅπου ἦτονε εἰσὲ δαῦτο κυβερνήτης ὁ ἀφέντης ὁ Ἀσάνης
880 Δημήτριος. Καὶ ἐδιάβη μὲ ὄλα του τὰ φουσοῦτα καὶ ἐτεντώσαν τὸ γῦρο καὶ ἀπὸ τὸν κάμπο. Τὸ ὁποῖο Μουχλί στέκει ἀπάνω εἰσὲ μία κορφὴ βουνοῦ καλὰ ἀρματωμένο καὶ δυνατὸ, διατὶ εἶχε τὸ γῦρο τρία τεῖχια, καὶ οἱ Τοῦρκοὶ ἐπήρανε τὸ νερό τους, ὅπου ἦτονε ὄξω τοῦ κάστρου.

Τότε ἔστειλε μαντατοφόρον ὁ σουλτάν Μεχεμέτης εἰς τὸν Ἀσάνη, ὅτι
885 νὰ παραδοθῆ. Καὶ ὁ Ἀσάνης ἔδωσε ἀπόκρισι ὅτι : «Κάλλιο νὰ ἀποθάνωμε παρὰ νὰ παραδοθῶμε». Τότε ὤρισε ὁ σουλτάνος καὶ ἠφέρανε τὶς λουμπάρδες καὶ τὶς ἐστήσανε κοντὰ εἰς τὰ τεῖχια καὶ εἰς τὶς πόρτες καὶ ἐβαρούσανε καὶ ἐχαλοῦσανε τὰ τεῖχια. Καὶ εἶδε ὁ Ἀσάνης ὅτι ὁ πρῶτος τεῖχος δὲν θέλει σταθῆ δυνατὸς εἰς τὶς λουμπάρδες καὶ τὸν ἐχαλοῦσανε. Καὶ ὡσάν εἶδανε οἱ
890 Ρωμαῖοι οὕτως ἀρματώθησαν καὶ ἐβγήκανε ὄξω καὶ ἐπολεμούσανε. Ἄμμη δὲν ἠμπορούσανε νὰ ἀντισταθοῦνε καὶ ἐμπήκανε μέσα ἔς τὸ κάστρο.

Τότε ἐμπήκανε οἱ Τοῦρκοὶ εἰς τὸν πρῶτον τεῖχον καὶ οἱ Ρωμαῖοὶ ἐμπήκανε εἰς τὸν δεῦτερον καὶ ἀντιστέκανε. Καὶ πάλι ἐρρίξανε τὶς λουμπάρδες καὶ ἐρρίξανε ἕνα μέρος τοῦ τεῖχου καὶ ἀπὸ τὸν δεῦτερον. Τότε οἱ
895 Ρωμαῖοὶ ἐμπήκανε καὶ εἰς τὸν τρίτον τεῖχον καὶ ἀντιστέκανε. Τότε ἐσώθησαν τὰ φαγητά τους καὶ δὲν εἶχανε τί κάμη, ὅτι τοὺς ἐπολέμα ὀκτὼ ἡμέρες. Καὶ ὁ Ἀσάνης καὶ ὁ κὺρ Λούκας, ὅπου ἦτανε πρῶτοι, ἐβγήκανε καὶ ἐδιὰβήσανε μὲ τὸ θέλημα τοῦ σουλτάνου, καὶ ἐδιὰβήσαν ἐξω, καὶ ἠῦρανε τὸν σουλτάνο εἰς τὴν τέντα του. Καὶ ἐμιλήσανε διὰ νὰ κάμουνσι ἀγάπην. Καὶ ὁ
900 σουλτάνος τοὺς εἶπε ὅτι : «Νὰ μοῦ παραδώσετε τὸ Μουχλί καὶ τὴν Πάτρα

870 ὑπόρη 873 καὶ εἶτονε καὶ ὁ δεσπότης δημήτριος in margine add. cod.
ὑπόρη 888 ε - εἶδε 891 ὑπορούσανε 896 εἰς τους

- καὶ τὴν Ἀχαΐα μὲ τὰ σύνορά τους· καὶ ὅσον τόπον ἐπάτησε τὸ φουσσαῖτό μου ἐδῶ εἰς τὸ Μουχλί νὰ τὸν ἐξαγοράσετε. Τότε νὰ ἔχωμε ἀγάπην». Καὶ ὁ Ἀσάνης τοῦ εἶπε : « Ἀφέντη, ἐγὼ δὲν ὀρίζω τόσα, ἀμμὴ νὰ στείλω λόγο τοῦ ἀφεντός μας, τοῦ δεσπότη Δημητρίου, ὁποῦ ἔναι εἰς τὸ βουνοῦ τοῦ ἀγίου
- 905 Ἥλια, ὁποῦ τὸ ξέρει ἡ ἀρεντία σου, καὶ θέλει γενῆ τὸ θέλημά σου».
- 65r Καὶ τότε ἐδιάβη καὶ ἔστειλε λόγο εἰς τὸν δεσπότη Δημητρίου, ὅπως : « Ἐτζι παγαίνει ὑπόθεσις καὶ δὲν ἠμποροῦμε νὰ κάμουμε ἀλλέως, μόνε νὰ δώσωμε ἐτοῦτα ὁποῦ γυρεύει ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης καὶ νὰ κάμουμε ἀγάπη, εἶτε δὲ ἀλλέως εἶπε ὅτι θέλει τὰ πάρει μὲ τὸ σπαθί του». Καὶ ὁ δεσπότης
- 910 τοῦ ἔστειλε θέλημα ὅτι νὰ τὰ δώκῃ, νὰ γενῆ ἀγάπη, καὶ κάλλιο νὰ δώσῃ τὰ ὀλίγα νὰ γλυτώσῃ τὰ πολλὰ παρὰ νὰ χάσῃ καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῦ Μορέως. Τότε ἤρθε ἡ ἀπόκρισι καὶ ἐπαραδόθησαν εἰς τὸν σουλτὰν Μεχεμέτη. Καὶ ἐπερίλαβε τὰ κάστη καὶ ἔβαλε φυλάκτους εἰς αὐτὰ καὶ ἐξαγοράσανε οἱ ἔλεεινοὶ Μουχλιῶτες τὰ χωράφια τους καὶ τὰ ἀμπέλια τους, καὶ ἐδίδανε
- 915 καὶ δίδουνε χαράτζι. Τότε ὁ σουλτὰνος ἐχάλασε τὸ κάστη τὸ Μουχλί, καὶ πέτρα ἀπάνω εἰς πέτρα, καὶ τοὺς χριστιανούς τοὺς ἔβγαλε ὄξω καὶ ἐκαθήσανε εἰς τὰ χωρία ἕως τὴν σήμερον. Καὶ ἀπὸ κεῖ, ὡσὰν τὰ ἐπερίλαβε ὅλα αὐτὰ, ἐπῆρε τὰ φουσσαῖτά του καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν θρόνον του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, χαρούμενος καὶ νικητής.
- 920 Καὶ περάσοντας ὁ χρόνος, ἐπῆρε τὴν Ἀθήνα, διατὶ ἀπόθανε ὁ Νέριος ὁ Ἀτζιάβολος, Φιορεντῖνος δοῦκας, ὁποῦ ὄριζε τὴν Ἀθήνα μὲ τὰ σύνορά της. Ἀπόθανε καὶ ἄφησε τὴν γυναικά του μ' ἕνα παιδί ἀρσενικό¹. Ἡ ὁποία

906 ὁπὸς 907 ὑποροῦμε 911 περὶ

¹ Εἶναι γνωστὰ τὰ γεγονότα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν τετρατισμὸν τῆς κυριαρχίας τῆς φλωρεντινῆς οἰκογενείας τῶν Ἀντζαγιωλῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὅταν τῷ 1451 ἀπέθανεν ὁ Νέριος Β΄, δούξ τῶν Ἀθηναίων, ἀφῆκε χήραν τὴν ἐκ τῆς μεγάλης ἐπίσης οἰκογενείας τῶν Τζωρτζῆ καταγομένην, ὄφραιοτάτην δὲ καὶ ραδιοῦργον σύζυγον αὐτοῦ Κιάραν, μετὰ τοῦ ἀηλίκου υἱοῦ Φραγκίσκου. Ἡ Κιάρα ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀηλίκου τέκνου της, κατόρθωσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἐπιτυχοῦσα τὴν ἐπικύρωσιν τῆς πράξεώς της καὶ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε πλοῦσια δῶρα. Συνέβη τότε νὰ φθάσῃ εἰς Ἀθήνας δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις νεαρός ἐνετὸς εὐπατρίδης, ὁ Βαρθολομαῖος Κονταρίνης, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Πρίμιος, γνωστός ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρος Ἀλμέριος, εἶχε διατελέσει διοικητὴς τοῦ Ναυπλίου. Ἡ συνάντησις μετὰ τῆς ὄφραϊς δουκίσσης ὑπῆρξε μοιραία δι' ἀμφοτέρους. Ἡ Κιάρα τὸν ἔπεισε νὰ δηλητηριάσῃ τὴν νόμιμον σύζυγόν του εἰς Ἐνετίαν καί, ἐπιστρέψαν, νὰ νυμφεθῆ αὐτήν, ὅπερ ἐκεῖνος καὶ ἔπραξε, γενόμενος κύριος τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Μωάμεθ, πληροφορηθεὶς ταῦτα, ἐκάλεσε τὸν Κονταρίνη, ὅστις ἔσπευσε μετὰ τοῦ προγόνου τοῦ Φραγκίσκου εἰς Ἀνδριανούπολιν, ἵνα παράσχη ἐξηγήσεις. Τῇ συγκατανεύσει τοῦ σουλτάνου, ὁ παρ' αὐτῷ διαμένων υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Νερίου

γυναίκα ἐσιτάθη κυρὰ εἰς τὴν ἀφεντία τοῦ ἀνδρός της, ἕως γὰρ μεγαλώσῃ τὸ
 παίδι· διατὶ ἔστειλεν εἰς τὸν σουλτάνο καὶ πολλὰ χαρίσματα διὰ τὰ στέκη εἰς
 925 τὴν ἀφεντία. Ὁ ὁποῖος Ἀτζιόβολος εἶχε τὸν θεῖό του, καὶ ἔστεκέτονε εἰς
 τὸν σουλτάνο, ὡσὰν μπάιλος. Καὶ περᾶσοντας ὀλίγο, ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀθήνα
 ἕνας τζιντιλόμος Βενετζᾶνος, ὁποῦ ἦτονε κορσεγιέρης μὲ τὸν μπάιλο τοῦ
 Ἀναπλίου, καὶ ἐπῆρε πολλῶ λογίων πραγματεία καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀθήνα,
 ὡς εἶπαμε. Καὶ αὐτὸς δὲν ἐδιάβη τόσο διὰ τὴν πραγματεία, μόνο διὰ τὰ
 930 μιλῆση γὰρ πάρη τὴν γυναίκα τοῦ ἀφεντός του Ἀτζιόβολου διὰ γυναίκα, διὰ
 65τ γὰρ πάρη καὶ τὴν ἀφεντίαν, διότις καὶ αὐτὴ φράγκα ἦτονε καὶ αὐτὸς νέος
 τζιντιλόμος, τὸ γένος του Παλμερῆνος· καὶ πολλὰς βολὰς ἐμιλούσανε οἱ δύο
 φράγκα. Αὐτὸς νέος καὶ ἡ δουκέσσα νέα, ἀγαπήθησαν· καὶ ἐπῆρε τὴν
 διὰ γυναίκα μὲ τοιοῦτο, ὅτι γὰρ χωρίση τὴν γυναίκα του, ὁποῦ εἶχε εἰς τὴν
 935 Βενετία. Καὶ ἔστειξε καὶ ἐπαράδωσέ του τὴν ἀφεντίαν τῆς Ἀθήνας, ἧγουν

925 ὁ add. primum ἀδελφο του scripsit post in θηο του mutavit 928
 ἀθήνας

Β' Ἀντωνίου Φράγκος (Φραγκίσκος) εὔρε τότε ευκαιρίαν, ἵνα διεκδικήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ
 κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ δουκάτου, ἐγκατασταθεὶς δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐφυ-
 λάκισε μὲν κατ' ἀρχὰς εἰς Μέγαρο, ἐφόρευσε δὲ βραδύτερον τὴν θείαν του Κιάραν.
 Τοῦτο ἐξηρέθισε τὸν Μωάμεθ, ὅστις, ἀποφασίσας γὰρ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν φραγκικὴν
 κυριαρχίαν, διέταξε τὸν Ὁμάρ, υἱὸν τοῦ Τουρχάν, ὅπως ἐκδιώξῃ τοὺς Φράγκους ἐξ
 Ἀθηνῶν. Καὶ κατάρθωσε μὲν τοῦτο μετὰ τινος ευκολίας ὁ Ὁμάρ διὰ τὴν πόλιν
 τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ὁ Φράγκος ἀχυρώθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀντιτάσσων ἐπὶ μακρὸν
 χρόνον σθεναρὰν ἀντίστασιν καὶ ἐπιτυχόν, τέλος, ὅπως ἀποχωρήσῃ, λαμβάνων εἰς
 ἀντάλλαγμα τὰς Θήβας, ὅπου μετὰ τῆς οἰκογενείας του θὰ ἀπῆλυε εἰδικῶν προ-
 νομιῶν.

Ὀλίγον μετὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην, ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας ὁ Μωάμεθ, τὰς
 λεπτομερείας δὲ τῆς ἐπισκέψεως αὐτῆς περιγράφουν διὰ μακρῶν οἱ ἱστορικοὶ τῆς
 ἐποχῆς, εἰς τόνον ἐνίοτε μελοδραματικόν. Μετὰ τινὰ χρόνον ὁ Φράγκος, νομίσας ὅτι
 ἠδύνατο γὰρ ἐπανιδρύσῃ ὑπ' αὐτὸν τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν, προσέβη εἰς σχετικὰς
 συνεννοήσεις μετὰ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως, τὰς ὁποίας ὁμως πληροφορηθεὶς ὁ
 σουλτάνος, διέταξε τὴν σύλληψιν δέκα προεστώτων, τοὺς ὁποίους ἐξώρισε μετὰ τῶν
 οἰκογενειῶν των εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκ παραλλήλου διέταξε τὸν Σαγανὸν πα-
 σαῆ, ὅπως φονεύσῃ τὸν Φράγκον, ἐξοντώνων οὕτω τὸν τελευταῖον Ἀντζαγιώλην
 ἄρχοντα τῆς Ἀττικῆς.

Περὶ τῶν γεγονότων βλ. τὰς γνωστὰς περὶ τῶν Ἀθηνῶν μελέτας τῶν Φ.
 Γρηγοροβίου, Ἱστορία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν κλπ. μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σπ.
 Λάμπρου, ἔκδ. Μαρσλῆ, 1904. Φ. Μύλλερ, Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ Ρωμαίων, Φράγκων
 καὶ Τούρκων, μονογραφία μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σπ. Λάμπρου, Ἀθήνα 1926 (τεῦχος
 δέκατον. Αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τοὺς Φλωρεντινοὺς). Δ. Καμπούρογλου, Ἱστορία
 τῶν Ἀθηναίων, Ἀθήνα 1889 - 1900, ὡς καὶ τὴν εἰς αὐτὰς ἀναφερομένην βιβλιο-
 γραφίαν.

τὸ δουκάτο. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὴν Βενετία καὶ ἔκαμε κατασκευὴ καὶ ἀπόθανε ἡ γυναῖκά του διὰ τὴν ἀγάπην τῆς δουκέσσης καὶ διὰ τὸ δουκάδο. Λέγουσι οὖν ἦτονε ἔμορφη κατὰ πολλὰ.

Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς εἶδανε αὐτὰ, τὰ ἐδώσανε γνωστὰ τοῦ σουλτάν
 940 Μεχεμέτη. Καὶ ἡ δουκέσσα ἔλεγε τῶν Ἀθηναίων ὅτι: «Ὁ δοῦκας, ὅταν ἀπό-
 θαινε, ἔκαμε διαθέκην καὶ παραγγελία, ὅτι ἐτοῦτον τὸν τζιντιλόμο νὰ τότε
 κάμω ἐπίτροπον τοῦ παιδίου». Τότε τὸ ἔμαθε καὶ ὁ θεῖος τοῦ ἀποθαμένου
 δουκός, ὀνόματι Φραντζέσκος καὶ τοῦ ἑκακοφάνη πολλά. Καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν
 945 σουλτάνο, ὅπου ἦτονε κοντὰ του μπάϊλος; ὡς εἶπαμε, καὶ εἶπε του τὴν ὑπό-
 θεοῖ καὶ ἔκαμε τρόπον καὶ ἐπῆρε αὐτὸς τὴν ἀφεντία, τὸ δουκάδο καὶ ἐγίνη
 δοῦκας εἰς τὴν Ἀθήνα, μὲ ὀρισμὸ τοῦ σουλτάνου. Καὶ ἔπιασε τὴν δουκέσσα
 καὶ τὴν ἔβαλε ἔς τὴ φυλακὴν εἰς τὰ Μέγαρα. Καὶ περᾶσαντες ὀλίγες ἡμέρας,
 ἔκοψε τὸ κεφάλι τῆς.

Καὶ ὁ τζιντιλόμος, ὡσὺν εἶδε πὼς ἔχασε τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν ἀφεν-
 950 τία, ἐδιάβη εἰς τὸν σουλτάν Μεχεμέτη καὶ ἐγκάλεσε τὸν Φραντζέσκο Ἀτζιά-
 βολο, ὅπου ἔκοψε τὴν γυναῖκά του. Τότε ὁ σουλτάνος ἔδωσε μέρος ἀπὸ τὸ
 φουσοῦτό του τοῦ Ὁμέρο Τζιχαλῆ, καὶ τὸν ἔστειλε εἰς τὴν Ἀθήνα διὰ νὰ
 τὴν ἐπάρῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φραντζέσκου. Καὶ ὁ αὐτός, ὡσὺν τὸ ἔμαθε,
 ἐμπῆκε μέσα ἔς τὸ κάστρο μὲ δλους τοὺς ἄρχοντες καὶ ἀντιστάθη ὀλίγο τοῦ
 955 Ὁμέρο μπέη· τόσο ὅτι ἐμίλησε μαζὺν μὲ τὸν Φραντζέσκο καὶ εὐσβάστησαν ὅτι
 νὰ παραδώσῃ τὴν Ἀθήνα μὲ τὸ κάστρο, ὡς καθὼς εὐρίσκεται καὶ νὰ τοῦ
 δώσῃ τὴ Θήβα. Καὶ οὕτως ἐστέργσανε καὶ ἐπῆρε τὴν Θήβα καὶ ἔδωσε τὴν
 Ἀθήνα.

66r Καὶ ὅταν ἐβγῆκε ὁ σουλτάνος ἀπὸ τὸν Μορέα, ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀθήνα
 960 καὶ ἐστάθη ἐκεῖ. Καὶ ἐδιάβησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ Μορέως καὶ ὁ δεσπότης
 Δημήτριος καὶ εὐσβάστησαν νὰ δίδουνε χαράτζι καὶ ἐκάμανε ἀγάπην μὲ τοὺς
 Τούρκους. Καὶ ἐζήτησε καὶ ἐπῆρε διὰ γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότη
 Δημητρίου.

Ἦτονε ἐκεῖ καὶ ὁ ἀδελφός του ὁ δεσπότης Θωμᾶς, ὅπου ἦτονε ὁ μικρό-
 965 τερος. Δὲν ἠθέλησε τὴν αὐτὴν σύβασιν καὶ ἐκοίταξε νὰ σηκώσῃ φουσοῦα τοῦ

939 γνωστοῦ 956 ἐβροῆσκιετε 962 μέουρκους

¹ Ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης χρονολογίας περιορίζεται ἀπλῶς νὰ ἀναφέρῃ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ σουλτάνου εἰς Ἀθήνας, χωρὶς νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι, ἐνῶ ἄλλοι ἱστορικοὶ περιγράφουν διὰ μακρῶν τὰς ἐντυπώσεις τοῦ Μωάμεθ ὁ Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριος μάλιστα παρατηρεῖ ὅτι ὁ σουλτάνος ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν «ὡς σοφός τε καὶ φιλέλλην (!) καὶ μέγας βασιλεὺς τὰ ἀρχαῖα καὶ ἄγια στοχαζόμενος τε. καὶ τεκμαιρό-μενος».

Μορέως διὰ ν' ἀνυσιταθῆ τοῦ σουλτάνου. Καὶ τὸν ἐσυβούλευε ὁ κῆρ Λού-
 κας, ὅπου ἦτονε ἕνας πρῶτος τοῦ Μορέως. Καὶ τότε τὸ ἔμαθε ὁ σουλτάνος,
 πὼς ὁ Θωμᾶς ἐβγήκε ἀπὸ τὸν συβυσμὸ καὶ ἄρχισε νὰ παίρῃ τὶς χῶρες τοῦ
 Μορέως, ὅπου τὶς εἶχε παρμένες ὁ Τοῦρκος. Ὅμοίως ἐδιάβη καὶ ἐναντίος
 970 τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ δεσπότη Δημητρίου. Καὶ λέγουσι ὅτι ὁ Ὁμέρομπεης
 τὸν ἠγάκασε εἰς αὐτὰ καὶ ἐσῆκωσε κεφάλι. Διὰ τοῦτο ἐδίωξε τὸν Ὁμέρο-
 μπεη καὶ τὸν ἔκαμε μαζίλι.

Τότε ἐσηκώθη ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβη τὰ μέρη τῆς Οὐγγαρίας μὲ τὰ
 φουσοῦτά του, διατὶ εἶχε στειλμένο τὸν πασᾶ, ὡς εἶπαμε, μὲ 80 χιλιάδες
 975 φουσοῦτο καὶ εἶχε ἀπεράσει τὸν Ντούναβι ποταμὸ. Καὶ ἤρθανε οἱ Οὐγγα-
 ροὶ καὶ ἐπολεμήσανε. Καὶ ἐνίκησε ὁ πασᾶς τοὺς Οὐγγαροὺς καὶ ἐπάσε πολ-
 λούς σκλάβους καὶ τὶς ἔστειλε τοῦ σουλτάνου εἰς τὰ Σκούπια.

Καὶ ὥσ᾿ ἐδώουε τὰ μαντᾶτα τοῦ σουλτάνου, πὼς ὁ Θωμᾶς ὁ δεσπό-
 τῆς ἐσῆκωσε κεφάλι καὶ φουσοῦτα εἰς τὸν Μορέα καὶ πὼς παίρῃ τὶς χῶρές
 980 του καὶ σκοτώνει τοὺς γιαννιτζάρους, ὅπου ἐφυλάγαν τὰ κάστρον του, ἐπικράθη
 καὶ ἔστειλε τὸ φουσοῦτο τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Θεσσαλίας μέσα ἔς τὸν Μο-
 ρέα μὲ τὸν μπεγλέρομπεη, ὀνόματι Καμούτζα. Καὶ ἐδιάβη καὶ ἀπέρασε τὸ
 μέρος τῆς Παλαιᾶς Πάτρας καὶ ἀπόκλεισε τὸ Βαρούσι. Καὶ ἐβγήκανε καμ-
 984 πόσοι ἀπὸ τὶς Πατριναίους τοὺς ἄρχοντες καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸ Λιοντάρι
 66 καὶ εἶπανέ του πὼς οἱ Τοῦρκοὶ ἤρθανε ἔς τὴν Πάτρα καὶ πολεμοῦνε.

Καὶ ὡς τὸ ἤκουσε ὁ αὐτὸς δεσπότης Θωμᾶς, ἐμάζωξε τὸ φουσοῦτο,
 ὅπου εἶχε τοὺς Μοραίτες καὶ ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ, ἵνα δοκιμῶσῃ τὴν τύχη.
 Ἀμμὴ ἔμαθε πὼς ἦτανε καὶ ἄλλο φουσοῦτο τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐρχέτονε
 ἀπάνω του. Ἐβουλήθησαν νὰ κατεβοῦνε ἀπὸ τὸ κάστρο τοῦ Λιονταρίου· νὰ
 990 κατεβοῦνε ἔς τὸν κάμπο νὰ πάνε κατὰ τὰ Μουχλία. Ἀμμὴ οἱ Τοῦρκοὶ ἐδρά-
 μανε καὶ ἐτριγυροῖσαν τὸ κάστρο τοῦ Λιονταρίου καὶ ἐπάσανε ἕως διακόσους
 Ρωμαίους καὶ Ἀλβανίτες. Καὶ οἱ ἐπίλοιποι μὲ τὸν κῆρ Θωμᾶ ἐμπήκανε
 ἔς τὸ κάστρο καὶ ἐγλυτώσανε. Τότε οἱ Τοῦρκοὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σταθοῦνε
 διατὶ τοὺς ἔπιασε το θανατικὸ καὶ ἀποθαίνασι καὶ ἀπὸ τὴν πείνα· καὶ εἶχανε
 995 καὶ πολλὴ σκλαβία, ὅπου τὶς ἐπήρανε ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας. Καὶ διὰ
 τοῦτο δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σταθοῦνε καὶ ἐγυροῖσανε ὀπίσω. Τότε ἦρε ἀδεία
 ὁ δεσπότης Θωμᾶς καὶ ἐπῆρε τὸ φουσοῦτό του καὶ τὴν δύναμίν του καὶ ἐπή-
 γαινε καὶ ἐπαιρνε τὶς χῶρες καὶ τὰ κάστρον τοῦ Μορέως, ὅπου τὶς εἶχε παρ-
 μένες πρῶτύτερα ὁ σουλτὰν Μεχεμετ καὶ ἐσκοτώνε τοὺς γιαννιτζάρους.

1000 Καὶ τοῦτα διατὶ ὁ σουλτάνος ἐδιάβη μὲ τὰ φουσοῦτά του ἀπάνω εἰς

966 διὰ ν' ἀνυσιταθῆ 968 εἶχε 970 ὁμέρομπεης 984 λοντάριον 986 post Θωμᾶς
 in cod. scriptum ὁ δεσπότης 988 πὼς iteratum in cod. delevi 989 λονταρίου
 991 λονταρίου 992 ὁ ἐπήλη με 993 ὑπορούσανε ραστούνε 996 ὑπορούσανε 999 σουτὰν

τὴν Οὐγγαρία, εἰς τὸ κάστρο εἰς τὴν Σιδερόβια εἰς τὴν Ρούσια. Καὶ τοῦτο
 διατὶ ἀπόθανε ὁ δεσπότης Λάζαρος καὶ ἔμεινε ἡ γυναῖκά του χήρα μὲ ἕνα
 παιδί θηλυκό, καὶ ἐκράτειε τὴν ἀφεντία καὶ τὸ κάστρο Σιδερόβια. Τὴν ὁποῖαν
 θυγατέρα τὴν ἐπάντροψε καὶ τὴν ἔδωσε τοῦ ἀφεντὸς τῆς Μπόσινας καὶ
 1005 ἔβαλε ὅτι νὰ κάμη τὸ δουκάτο τὸ ἐδικό του καὶ τῆς γυναικὸς του νὰ τὰ
 σμεῖξη καὶ νὰ τὰ κάμη ἕνα.

Καὶ ὁ Τοῦρκος εἶδε τὰ πράματα ποῦ γίνεται οὕτως, ἐπῆγε καταπάνω
 νὰ πολεμήσῃ τὴν Σιδερόβια· καὶ εἶδανε ὅτι δὲν ἤμποροῦνε νὰ ἀντιστα-
 θοῦνε. Τότε ἔδωσε ἡ γυναῖκα τὰ κλειδιά τοῦ κάστρου τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ
 1010 τὰ ἔστειλε τοῦ σουλτάν Μεχεμέτ. Καὶ τὸ ἐπερίλαβε μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ
 χαρίσματα τοὺς ἐχάρισε καὶ ἔδωσε θέλημα τῆς κυρᾶς νὰ πάρῃ ὅ,τι θέλει
 ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς καὶ τὸ βιό της, νὰ πάρῃ ὅπου θέλει. Καὶ οὕτως ἔκαμε,
 καὶ ἐδιάβη μέσα εἰς τὴν Οὐγγαρία. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐπερίλαβε τὸ κάστρο
 67r τὴν Σιδερόβια μὲ τὴν ἀφεντία τῶν Σερβίων καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε εἰς τὴν
 1015 Κωνσταντινούπολι, εἰς τὸν θρόνον του, χαρούμενος.

Καὶ περάσσοντας ἐπῆρε τὰ φουσοῦτά του καὶ ἐδιάβη καὶ ἐτέντωσε εἰς
 τὴν Ἀμάσεια, εἰς τὴν Ἀνατολή· τὴν ὁποῖαν Ἀμάσεια τὴν ὠρίζανε οἱ Γενου-
 βῆσοι. Αἰέγονοι ὅτι οἱ Γενουβῆσοι ἔστειλανε λόγο τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη,
 ὅτι νὰ τοὺς δώσῃ τὸ Γαλατᾶ, ὅπου ἦτονε δικὸς τους : «Ὅπου ἔμεις εἴχαμε
 1020 καὶ ἔχομε ἀγάπη καὶ δὲν σοῦ τὴν ἐδώσαμε». Καὶ ὁ σουλτάνος τοὺς εἶπε, ὅτι :
 «Ἐγὼ δὲν τὴν ἐπῆρα, μόνε οἱ γέροντές σας, ὅπου ἦτανε μέσα, μοῦ τὴν ἐπα-
 ραδώσανε καὶ τὴν ἐπερίλαβαν». Καὶ οἱ Γενουβῆσοι δὲν ἐστεργήθησαν ταῦτα
 τὰ λόγια, μόνε ἐκάμανε ἀμάχη μὲ τὸν σουλτάνο· καὶ διὰ τούτην τὴν ἀφορμὴν
 ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀμάστρο καὶ ἐπολέμα. Καὶ πολεμῶντας δὲν ἠμπόρειε νὰ
 1025 σταθῇ εἰς τὴν δύναμι τοῦ σουλτάνου, καὶ ἐπαραδόθη. Καὶ ἐπῆρε τὰ δύο
 μερικὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τίς ἔστειλε εἰς τὴν Πόλι, καὶ τὸ ἕνα μερικὸ
 τὸ ἄφησε εἰς τὴν χώρα.

Καὶ κάμνοντας ἐτούτα, τότε ἦρθε εἰσὲ δαῦτον ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως
 Λαυδ τῆς Τραπεζόντας μὲ τὸ χαράτζι καὶ ἐβεβαίωσε πάλι τὴν ἀγάπη, ὅπου
 1030 εἴχανε καὶ προῦτα. Ὁ ὁποῖος ἦτονε ἀπὸ γένος βασιλικὸ παλαιὸ τῶν Κομνηνῶ
 τῆς Πόλης, καὶ διὰ τοῦτο ἐκάμνασι συμπεθερίο μὲ τοὺς ἀφεντιάδες, ὅπου
 ἦτανε τὰ μέρη ἐκεῖνα. Καὶ εἶχε κάμει παλαιὸν καιρὸ ὁ πάππος του συμπε-
 θερίο μὲ τὸν Ταμερλᾶνο.

Τότε πάλι ἦρθε μαριῆτο τοῦ σουλτάνου ἀπὸ τὸν Μορέα, πῶς ὁ δεσπό-
 1035 τῆς Θωμᾶς πολεμᾷ τὰ κάστρο τοῦ Μορέως καὶ ἐπῆρε πολλὰ καὶ ἔκοψε πολ-
 λούς Τούρκους. Καὶ ἐδιάβη φουσοῦτο τοῦρκικο νὰ τόνε πιάσῃ· καὶ αὐτὸς

1001 ράοια 1002 λαζάρος 1008 ὑπορούνε 1013 ὁ add. 1020 ὁ add.
 1023 - 1024 ταυτὰ λόγια 1024 ὑπόρηε 1030 ὁ add. 1036 ἐπήσση semper in cod.

ἔφυγε καὶ ἐγλύτωσε μέσα ἔς τὸ Λιοντάρι, ὡς εἶπαμε. Καὶ εἶχε καὶ ὠριζε τὴν Μαντίνεια καὶ ἄλλους τόπους νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει.

Τότε, ὡς ἤκουσε τοὺς πολέμους τοῦ κῆρ Θωμᾶ, καλὰ καὶ εἶχε βουλή
 1040 νὰ πάγῃ εἰς τὴν Ἀνατολή νὰ πολεμήσῃ τὸν Οὐζούν χασῶν, ἀμμὴ ἄλλαξε τὴν
 βουλή του, καὶ ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Κόρινθο νὰ
 67ν τήν πολεμήσῃ, ὅπου ἦτονε ἀπάνω εἰσὲ δαυτὴν ὁ Ἀσάνης ἀφέντης. Ἀμμὴ
 πηγαίνοντας ὁ αὐτὸς Ἀσάνης ἀπάνω εἰς τὴν Κόρινθο, τὸν ἤθρανε οἱ
 Τοῦρκοι καὶ τὸν ἐπίασαν μὲ δλους του τοὺς συντρόφους καὶ τὸν ἐδιαβάσανε
 1045 εἰς τὸν σουλτάνο, καὶ τοὺς ἐφυλάκωσε.

Καὶ ἔστειλε τὸν Μεχεμέτ πασᾶ μὲ φουσοῦτο καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Μεξη-
 θρᾶ. Καὶ ἦτονε μέσα ὁ δεσπότης Δημήτριος καὶ ἤθελε νὰ πολεμήσῃ ἀμμὴ
 ἔμαθε πὼς ἐπίασαν τὸν γαμπρό του τὸν Ἀσάνη καὶ τὸν ἔχει ὁ σουλτάνος
 χάφι. Τότε ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν τένια τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη καὶ
 1050 ἐγονάτισε ὀμπρός του. Καὶ ἐδέκτη τότε μὲ χαρὰ καὶ μὲ ἴλαρὸ πρόσωπο καὶ
 μεγάλη τιμὴ τοῦ ἔκαμε, καὶ τοῦ εἶπε: «Μὴν πικραίνεσαι· μόνε σιάσου
 καλόκαρδος καὶ μὴν φοβᾶσαι ἴβοτα διὰ τὰ περασμένα· καὶ ἐγὼ νὰ σοῦ
 δώσω ἄλλους τόπους, νὰ σὲ ἀναπάψω, νὰ περάσῃς τὴν ζωὴ σου ὡσὰν σοῦ
 πρέπει, ὡσὰν βασιλόπουλλος ὅπου εἶσαι. Ἀντὶς τὸν Μεξηθρᾶ, νὰ σοῦ δώσω
 1055 ἄλλον τόπο». Καὶ ἐπρόσταξε νὰ τοῦ ἔχουνε τὴν ἔννοια του εἴτι τοῦ κάμει
 χρεῖα, καὶ νὰ τὸν ὑπηρετοῦνε μὲ τιμὴ.

Τότε ἐσηκώθη ὁ σουλτάνος ἀπὸ τὸν Μεξηθρᾶ, ἀπότης τὸν ἐπερίλαβε,
 καὶ ἐπῆρε καὶ τὸν δεσπότη Δημήτριον μαζί του, καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ Καστρί
 τὸ κάστρο: Καὶ ἐπῆρε τὸ ἐξώχωρο. Καὶ ἐπαρὰδόθη καὶ τὸ Κάστρο μὲ πόλε-
 1060 μον. Καὶ ἐπῆρε καὶ ἔκοψε τριακόσους Καστριώτες. Καὶ τὸν ἀφέντη τοῦ
 κάστρου τὸν ἐπιριόνισε εἰς τὴν μέση μαζί μ' ἐκεινοὺς, ὅπου ἐπολεμοῦσανε.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβη τὴν μερῆα τῆς Μεγαλόπολης. Καὶ ὡς
 τὸ μάθανε οἱ ἔλεεινοὶ Ρωμαῖοι, ἐφύγανε ἀπὸ κεῖ καὶ ἐδιάβησαν καὶ ἐμπή-
 κανε εἰς τὸ κάστρο τὸ Γαρδίκι, κάστρο δυνατὸ καὶ ἦτονε ἀπάνω εἰσὲ δαῦτο
 1065 ὀνόματι Μπόκας. Καὶ τὸ ἀπόκλεισε μὲ πόλεμο. Καὶ εἶδανε οἱ χριστιανοὶ
 ὅτι δὲν ἤμποροῦσανε νὰ ἀνισταθοῦνε τοῦ σουλτάνου· ἀνοίξανε τὶς πόρτες τῆ
 νύκτα καὶ ἐφύγανε τὰ βουνὰ εἰς τοὺς δρυμῶνες, ὅπου εἶναι ἐκεῖ κοντά.
 Τότε ἐπαρὰδόθη καὶ ἐκόψανε ὅλα τοὺς τὰ ζῶα. Καὶ οἱ χριστιανοὶ, ὅπου
 ἐφύγανε, ἐδιάβησαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τοὺς δρυμῶνες καὶ τοὺς εὗρισκανε καὶ
 1070 τοὺς ἐκάμνανε σκλάβους.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἔβαλε διαλαλημὸ εἰσὲ ὅλο του τὸ φουσοῦτο, ὅτι ὅλους
 68ν τοὺς χριστιανούς, ὅπου ἐπίασαν νὰ τοὺς φέρουνε. Καὶ ὅποιος δὲν τὸν

1037. λοντάρη · 1038. νὰ add. 1055 τὴν καταδήκιν τοῦ μορῆος in margine
 1062 γαρδίκι in margine · 1066 ὑπορούσανε 1072 ὄλοισ χρησιγάνους

ἐφέρει, ὅποιος χριστιανὸς σκοτώσῃ τὸν ἀφέντη του νὰ ἔναι καλὰ σκοτωμέ-
 1075 ρος· καὶ αὐτὸς νὰ ἔναι ἐλεύτερος. Τότε τὶς ἠφέρανε ὄλους, χίλιους τριακό-
 σους, τοὺς ὁποίους ἔβαλε καὶ ἐκόψανε τὰ κεφάλια τοὺς ὀλονόινε τῶν ἔλει-
 νῶν. Καὶ ἔπιασε καὶ τοὺς ἔλεινους Μεγαλοπολίτες, ἕως ἕξι χιλιάδες, καὶ
 ἔβαλε καὶ τοὺς ἔκοψε ὄλους καὶ δὲν ἄφησε μηδὲ ἕναν ζωντανό. Καὶ τότε
 ἐβγήκε ὁ λόγος εἰσὲ ὄλον τὸν Μορέα πὺς κάμει ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης τόση
 1080 θεληματικῶς τὰ ἄλλα κάστη καὶ κάστέλλια καὶ χῶρες καὶ ἐπαραδιδόντησαν
 εἰς τὸν σουλτάνο.

Τότε ἦρθε καὶ ἐπαραδόθη καὶ τὸ κάστρο τὸ Σαλβάρι, ὅπου ἦτονε κοντὰ
 εἰς τὸ Ναυαρίνο. Καὶ ἐμάζωσε ἀπὸ κεῖ τὸ γῦρο δέκα χιλιάδες χριστιανούς
 καὶ τοὺς ἔστειλε ἔς τὴν Κωνσταντινούπολι διὰ νὰ τὴν ἐγεμίσῃ διατὶ δὲν εἶχε
 1085 πολλοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ ὡσὰν εἶχε τὸν δεσπότη Δημήτριον, τὸν ἔκραξε κοντὰ του καὶ ἐμι-
 λήσανε ἀντάμια πολλὴ ὥρα. Καὶ ἐσυβάστησαν ὅτι νὰ πάρῃ ὁ σουλτάνος τὴν
 θυγατέρα τοῦ δεσποῦ Δημητρίου διὰ γυναῖκα. Τότε ἔστειλε ὁ δεσπότης τὸν
 υἱὸν του Ἰσακίον μὲ ὄρισμό εἰς τὶς Μονοβασσιῶτες ὅτι νὰ δώσου τὴν φαμε-
 1090 λία του, ἦγουν τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν θυγατέρα του, ὅπου ἔναι αὐτοῦ.
 Ὅμοίως νὰ δώσουνε καὶ τὸ κάστρο τῆς Μονοβασσίας τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη.
 Ἄμμη οἱ Μονοβασσιῶτες δὲν ἐστέροζανε τὸν ὄρισμόν τοῦ δεσποῦ Δημητρίου,
 μηδὲ τὸν ὄρισμό τοῦ σουλτάνου, μόνε ἐβγάλαν ὄξω ἀπὸ τὸ κάστρο τὴν
 γυναῖκά του καὶ τὴν θυγατέρα του καὶ τὶς ἐπαραδώσανε τοῦ υἱοῦ του, τοῦ
 1095 Ἰσακίου, καὶ τὶς δουλεύτριες. Καὶ ἐδιάβασέ τις εἰς τὸν σουλτάνο καὶ ἔβγαλε
 τὸν προῶτό του μονουῶχο μ' ἄλλους μονουῶχους καὶ συντροφία πολλή, καὶ
 τὶς ἐδιάβασε εἰς τὴν Ἐργίπο.

Λοιπὸν, ὡσὰν ἐπῆρε τὰ κάστη τῶν Ρωμαίων εἰς τὸν Μορέα, ἄρχισε
 νὰ βάλῃ χέρι καὶ εἰς τὰ κάστη, ὅπου ὠρίζαν οἱ Βενετζᾶνοι εἰς τὸ Μορέα.
 1100 Τότε ἐδιάβη τὸ μέρος τῆς Κορώνης. Καὶ ὁ Τζογᾶνος πασᾶς ἐδιάβη μὲ φουσο-
 68ν σᾶτο εἰς τὴν Καλαμάτα καὶ τὴν ἐπῆρε ἀπὸ τὸν πρίντζιπον τὸν Τουντάκη.
 Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὸν Γρεμπενὸ τὸ κάστρο ὅπου ἔναι ἀπάνω εἰσὲ
 βουνό, σκληρὸς τόπος καστέλλι, καὶ δὲν ἠπόρεσε νὰ τὸ πάρῃ.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἐβγήκε ἀπὸ τὴν Κορώνη καὶ ἐδιάβη νὰ δοκιμάσῃ τὸ
 1105 Ναυαρίνο, ὅπου ἦτονε μέσα φενγᾶτος ὁ δεσπότης Θωμᾶς, διατὶ ἐκαρτέρειε
 τὸ τέλος τοῦ Μορέως πὺς θέλει ἀπογενεῖ. Καὶ ὡσὰν εἶδε καὶ ἔμαθε τὰ γενό-
 μενα καὶ τὴν καταδίκην τοῦ ἔλεινοῦ Μορέως, καὶ ἐπῆρε τὴν φαμελία του
 καὶ ἐμπῆκε εἰσὲ καράβι καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ρώμη, εἰς τὸν Πάπα, καὶ εἰτε-

1076 τοὺς : αὐτοὺς cod. 1079 ἐλένοῦς 1088 τον - τον 1095 δουλευτριες. 1101
 καλαμάτα in margine 1102 γρεμπενὸ in margine

λείωσε την ζωή του ειρηνικά. Καί τότε ἤρθανε καράβια βενέτικα εἰς τὸ
 1110 *Ναυαρίνο* μὲ τοὺς ἱμπασσαδόρους τῶν Βενετζάνω, καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸν
 σουλτὰν *Μεχεμέτη* καὶ ἔστρεψαν τὴν ἀγάπην, ὅπου εἶχανε καὶ προωύτερα.
 Ἐτρέχανε οἱ *Τουρκοὶ* εἰς τὰ χωρία τὰ Βενέτικα καὶ ἐπιάσανε πολλοὺς καὶ
 τοὺς ἐκάμνανε σκλάβους.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ *Ναυαρίνο* καὶ ἐπῆγε χαλῶντας τὴν Ἀχαΐα.
 1115 Καὶ τότε ἔστειλε τὸν δεσπότη *Δημήτριον* καὶ ἐπήγαινε τὰ μέρη τῆς *Θήβας*
 μὲ συντροφία. Καὶ ἐπειδὴ ἐπήγαινε ὁ σουλτάνος τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας τῶν
Παιρωτῶν, καὶ ἔσουρνε μαζί του καὶ τὸν Ἀσάνη, τὸν γαμπρὸ τοῦ δεσπότη,
 τότε ἤρθανε χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἁγίας *Μαύρας* καὶ ἀπὸ ἄλλους
 ἀγαπημένους, πὼς ὁ *Τζογᾶνος* μπέης ἔπιασε πολλοὺς ραγιάδες χριστιανούς
 1120 καὶ τοὺς ἔκαμε σκλάβους. Τότε τοὺς ἔδωσε ὄρισμὸ ὅτι νὰ εἶναι ἐλεύθεροὶ
 καὶ τὸν *Τζογᾶνο* τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τιμὴν του καὶ τὸν ἔδιωξε καὶ τὸ φλάμ-
 πουρό του τὸ ἔδωσε τοῦ φλαμπουριάρη τῶν *Σκουπίων*, τὸν ὁποῖον τὸν ἔστειλε
 καὶ ἐδιάβη καὶ ἐπῆρε τὸν *Γρεμπενό*.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἐπήγαινε τὸ μέσος τοῦ *Μορέως* ἀπὸ τὰ χωρία, καὶ
 1125 ἔπιασε τοὺς ἐλεεινοὺς χριστιανούς, καὶ ἄλλους ἐσκότιωνε καὶ ἄλλους ἔκαμε
 σκλάβους. Καὶ οἱ ἐπίλοιποι χριστιανοὶ δὲν εἶχανε τί κάμη διὰ νὰ γλυτώ-
 σουνε. Καὶ ἐμαζώνανε τὸ βίον τους καὶ ἐπηγαίνανε καὶ ἐπροσκυνούσανε
 τὸν σουλτάνο καὶ τοῦ τὸ δίδανε καὶ ἐγλυτώνανε. Καὶ τὸ φουσσαῖο οἱ *Τουρκοὶ*
 69r ἐπηγαίνανε ἀπὸ τὰ χωρία καὶ ἀπὸ τὶς χώρες πὸν ἐδιαλέγανε τοὺς καλύτε-
 1130 ρους καὶ τοὺς ἐκάμνανε σκλάβους καὶ ἐδιαγουμίζανε τὰ ἐλεεινὰ χωρία. Καὶ
 ἔγινε πρόβατο ὁ ἐλεεινὸς *Μορέας* εἰς τὰ δόντια τοῦ λύκου. Καὶ ἀπὸ κεῖ
 ἐδιάβη εἰς τὴν *Πάτρα* μὲ ὄλο του τὸ φουσσαῖο καὶ ἐπερίλαβε τὸ κάστρο, καὶ
 ἔστειλε φουσσαῖο εἰς τὸν *Σαλμενῖκο* ὅτι νὰ παραδοθοῦνε. Καὶ αὐτοὶ ἀπο-
 κρήθησαν καὶ εἶπανε: «*Λὲν ἠξέρομε τί νὰ κάμωμε, διατὶ εἶδαμε τὴν κατα-*
 1135 *δίκην* ὅπου ἔκαμες εἰς τὶς ἄλλες χώρες καὶ εἰς τοὺς *Ρωμαίους*, καὶ ἐπαρα-
 διδόντησαν καὶ ἀπέκει τοὺς ἔκοφτες».

Λοιπὸν τὸ *Σαλμενῖκο* στέκει εἰςὲ μίαν κορφή βουνοῦ δυνατό. Ἐκεῖ
 εἶχανε τὶς γυναικῆς τους καὶ τὰ παιδιά τους, ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα χωρία.
Λοιπὸν τότε ἐδώσανε πόλεμον εἰς τὸ *Βαρούσι*. Καὶ ἐπολεμούσανε ἑπτὰ ἡμέ-
 1140 ρες· καὶ τοὺς ἐπῆραν τὸ νερό, ὅτι δὲν εἶχανε μέσα. Καὶ δὲν εἶχανε τί κάμη
 διψασμένοι, πεινασμένοι, καὶ ἐπαραδόθησαν. Καὶ τοὺς ἐπῆρε καὶ τοὺς ἔκαμε
 ὄλους σκλάβους καὶ τὶς ἐμέρασε τοῦ φουσσαῖτου του. Καὶ ἐπῆρε ἐνιακόσα
 παιδιά ἄρσενικά καὶ τὰ ἔκαμε διὰ *γιαννιτζάρους*· καὶ τοὺς χωριάτες τοὺς
 ἔβγαλε καὶ τοὺς ἐπούλησε σκλάβους.

1116 τῶν : τῆς cod. 1125 ελαῦνος 1129 τὶς : τῆ cod. 1130 ἐδηγαουμίζανε
 τα ε-τα ελευνὰ 1135 ἄλε χώρες 1141 πηγαμένη

1145 Καὶ ὁ Παλαιολόγος ὁποῦ ἦτονε ἀφέντης εἰσὲ δαῦτο, ἦτονε εἰς τὸ δυναμώτερο κασιτέλλι τοῦ Σαλμενίκου, καὶ ἔστειλε λόγο ὅτι ἂν ὄριση νὰ μακρύνῃ ἀπὸ τὸ Σαλμενικό ἕως ἕνα μίλι μὲ ὄλο του τὸ φουσοῦτο, στέργει νὰ παραδώσῃ τὸ κάστρο κατὰ πῶς ἔναι. Καὶ τότε ἔστεργε ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβῃ, ἀμμὴ ἄφησε τὸν Καμουτζὶ πασᾶ νὰ περιλάβῃ τὸ κάστρο. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι δὲν
 1150 ἠθέλανε νὰ ἠκούσουνε τὸν Παλαιολόγον, διατὶ εἶχανε τὰ ροῦχά τους κρυμμένα καὶ εἰς τὰ κάστροι τῶν Βενετζάνω. Μόνε ἀνοίξανε τὶς πόρτες τῆ νύκτα καὶ ἐφύγανε. Καὶ ὁ Καμουτζὶ πασᾶς ὁποῦ ἐφύλαγε ὄξω, τοὺς ἔπιασε καὶ τοὺς ἔκαμε σκλάβους. Καὶ ὡσὰν εἶδανε οἱ ἐπίλοιποι Ρωμαῖοι, ὁποῦ ἐμείνανε, δὲν
 1154 ἠθέλανε νὰ παραδοθοῦνε, μόνε ἔστείλανε εἰς τὸν σουλτάνο : «πὸς ὁ Καμουτζὶ
 69v πασᾶς δὲν ἐστάθη ἔς τὸ λόγο του, μόνε ἔπιασε | τοὺς ἀνθρώπους μας, καὶ τοὺς ἔκαμε σκλάβους· καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπαραδώσαμε τὸ κάστρο». Τότε ἔβγαλε τὸν Καμουτζὶ ἀπὸ τὴν τιμὴ του καὶ ἔβαλε τὸν Τζογᾶνο νὰ κοιτάξῃ τὰ πράματα τοῦ Μορέως.

Τότε ἐδιάβῃ ὁ σουλτάνος τὰ μέρη τοῦ Βασιλικοῦ· καὶ δὲν εἶχε τροφές.
 1160 Καὶ ἤρθε ἀφορμὴ καὶ ἔστειλε καὶ ἔβαλε διαλαλημὸ εἰσὲ ὅλα τὰ χωρία, ὅτι νὰ φέρουνε ψωμία, ἀλεύρια, κριθάρια, χορτάρια, κρίατα νὰ πουλήσῃ ὅσα θέλῃ κάθε ἕνας· καὶ τινὰς νὰ μὴν τοὺς πειράξῃ. Τότε, ὡς τὸ ἠκούσανε, ἐδρόμανε πολλοὶ χριστιανοὶ καὶ ἐπιστέψανε· καὶ ἤρθανε καὶ ἠφέρανε πολλῶν λογίων φαγητά. Καὶ ὡσὰν ἤρθανε, δὲν ἐστάθη εἰς τὸν λόγον του, μόνε ἀπο-
 1165 λύθη τὸ φουσοῦτο καὶ οἱ γιαννιτζάροι καὶ τοὺς ἐπιάσανε καὶ τοὺς ἐκάμανε σκλάβους. Ὡ τῆς καταδίκης ! Τὸ ὁμοιο ἔκαμε καὶ εἰς τὴν Ἑπειρο ὄξω.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Ἀθήνα. Καὶ ἐκεῖ τοῦ εἶπανε οἱ κασιτροφύλακες οἱ Τοῦρκοι οἱ ἀγᾶδες, ὅτι οἱ ἄρχοντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐσ-
 βάστησαν μὲ τὸν Φραντζέσκο Ἀτζιάβολο, ὁποῦ ἦτονε πρῶτα δοῦκας εἰς τὴν
 1170 Ἀθήνα, ὅτι νὰ τότε φέρουνε νὰ παραδώσουνε τὴν Ἀθήνα, νὰ τότε κάμουνε δοῦκα καὶ ἀφέντη τους. Ὡς τὰ ἤκουσε αὐτὰ ὁ σουλτάνος, ἔπιασε δέκα πρῶτους ἄρχοντες καὶ τοὺς ἐσήκωσε καὶ τοὺς ἔστειλε εἰς τὴν φυλακὴ καὶ ἐστάθησαν καμπόσες ἡμέρες, καὶ ἀπὸ κεῖ τοὺς ἔκαμε σεργούνηδες, ἐξώρισε μὲ τὶς φαμελίες τους καὶ τοὺς ἔστειλε εἰς τὴν Πόλι νὰ κάθονται ἐκεῖ. Καὶ
 1175 ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, εἰς τὸ σαράγι του, χαρούμενος καὶ νικητής.

Καὶ ὁ δεσπότης Δημήτριος, ὁποῦ ἐπήγαινε ἀργὰ - ἀργά, καὶ ἀκαρτέρειε τὸν σουλτάν Μεχεμέτη νὰ ἰδῇ νὰ τοῦ δώσῃ τόπον νὰ ζήσῃ, ὡς καθὼς τοῦ
 1179 ἔταξε. Τότε τοῦ ἐπαραδῶσε νὰ παίρῃ τὴν ἐσοδεία τῆς Αἴνος, τὰ ὅσα
 70r ἐμπάζουνε οἱ ἄλλες· καὶ ἔδωσέ του καὶ πολὺ βίον διὰ νὰ ξοδιάξῃ.

1149 ἄλῃσαι 1160 καὶ ἤρθε add. 1168 ἄρχοντε 1171 διὰ τὴν Ἀθήνα
 in margine 1174 τίς ex τὰς

Και ὤρισε ὅτι νὰ πάγη ὁ Φραντζέσκος Ἀτζιάβολος νὰ σμείξη τὸν Τζο-
γᾶν πασᾶ, ὅπου εἶναι φλαμπουριάρης τοῦ Μορέως καὶ τῆς Θεσσαλίας. Καὶ
οὕτως ἔκαμε. Καὶ ἐδιάβη καὶ ἔσμειξέ τονε τὸ βράδυ καὶ ὠμιλῆσαν πολλά.
Τότε ὤρισε ὁ φλαμπουριάρης καὶ ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ Φραντζέσκου Ἀτζιά-
1185 βολου, διατὶ οὕτως ὤρισε ὁ σουλτάνος καὶ ἐτελειώθη ἡ ἀφεντία τῶν Ἀτζιά-
βολων ἀπὸ τὸ δουκάδο τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θήβας¹.

*
* *

Καὶ πηγαίνοντας ὁ σουλτάνος εἰς τὴν Πόλι, τοῦ ἤρθε μαντᾶτο πὼς οἱ
Ὀγγαροὶ ἐκάμανε φουσοῦτο καὶ κατεβαίνουνσι τὰ μέρη τοῦ Ντούναβι. Ἀμμὴ
δὲν ἦτονε βέβια καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι, ἀντάμα μὲ τὸν δεσπότη
1190 Δημήτριον μὲ ὄλην του τὴν φαμελίαν.

Καὶ ὁ Τζογᾶν πασᾶς, ὅπου ἔμεινε εἰς τὸν Μορέα, ἔκαμε νὰ ἡμερώνη
τοὺς τόπους τοῦ Μορέως, καὶ ἐμάζωξε πολὺ πλοῦτον ἀπὸ τοὺς ἐλεεινοὺς
Μοραῖτες καὶ τὸ ἔστειλε εἰς τὴν Θεσσαλία, εἰς τὸ σπιτί του, κρυφὰ ἀπὸ τὸν
σουλτάνο. Ὅμοίως ἔστειλε καὶ πολλοὺς σκλάβους καὶ ἔγινε πολλὰ πλοῦσος
1195 ἀπὸ τοὺς Μοραῖτες. Καὶ πάλι ἐδιάβη εἰς τὸ κάστρο, εἰς τὸ Σαλμενῖκο. Καὶ
ὁ δεσπότης Θωμᾶς ὁ Παλαιολόγος, ὅπου ἦτονε ἐκεῖ μέσα, ἐβγήκε καὶ ἐδιάβη
εἰς τὸ Ναναρίνο. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὴν Φραγκία, ὡς εἶπαμε. Καὶ ἀπὸ
κεῖ ἔστειλε λόγο μαντατοφόρο εἰς τὸν σουλτάνο ὅτι : «Νὰ μοῦ δώσης ὄλα τὰ
1200 σουλτάνος, ἔβαλε τὸν μαντατοφόρο εἰς τὴν φυλακή.

Καὶ περᾶσοντας, ἐσήκωσε πόλεμον ὁ σουλτάνος καταπάνω τοῦ ἀφεντὸς

1182 Θεσσαλίας ἐκ Θεσσαλίας 1196 ἐγίκε καὶ - καὶ

¹ Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ δραματικὸν τέλος τῶν Ἀτζαγιωλῶν, οἱ τελευταῖοι
ἐκπρόσωποι τῶν ὁποίων ἐπλήρωσαν διὰ τοῦ αἵματός των τὰς ἰδίας αὐτῶν σκευωρίας
καὶ δολιότητος. Οὐδεὶς βεβαίως ἔκλαυσε τὴν σκληρὰν μοῖραν των! Δυστυχῶς διὰ
τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπηκολούθησαν δηρώσεις, λεηλασίαι
καὶ φόνοι, ὥστε τὸ κλεινὸν ἄστὸς μετεβλήθη εἰς ἀσήμαντον καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητον
χώρον. Τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς κατὰπτωσιν πικρῶς
ἐθρήνησαν οἱ θαυμασταὶ τῆς ἀρχαίας δόξης, ἐγράφησαν δὲ καὶ «θρήνοι», διετρα-
γυδοῦντες τὴν νέαν κατάστασιν. Μεταξὺ αὐτῶν σημαντικώτερος ὁ ὑπὸ τὸν τίτλον
«Περὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἡ γέγον' ὑπὸ τῶν Περσῶν (=Τούρκων)
εἰς Ἀττικὴν Ἀθήνα», ἐκδοθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ Γαβριήλ Δεστούνη ἐν Πε-
τρούπολει τῷ 1881 καὶ ἀναδημοσιευθεὶς ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου εἰς τὰ «Μνη-
μεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων», τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1889, βλ. καὶ Θ. Φιλα-
δέλφους, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθήναι 1902, τόμ. Α',
σ. 134.

τοῦ Σινώπι, εἰς τὴν Κασταμόνια, ὅπου εἶναι Τοῦρκοι, καὶ τοῦ ἠῦρε ἀφορμῇ,
 70v ὅτι ἐδόσανε βοήθεια τοῦ Οὐζούν Χασάνου ὅταν ἐπολέμα | εἰς τὴν Ἄνα-
 1205 θάλασσα· καὶ ἐπηγαίνανε τὰ δεξιὰ μέρη κατὰ τῆς Ἄνατολῆς εἰς τὸ Σινώπι.
 Καὶ ὁ σουλτάνος ἐπῆρε τὰ φουσοῦτά του καὶ ἐδιάβη στερέας τὰ μέρη τῆς
 Ἄνατολῆς εἰς τὸ Σινώπι τὸ κάστρο, ὅπου ἦτονε ἀφέντης, ὅπου τὸ ὄριζε ὁ
 Ἰσμαΐλης Τοῦρκος· ὁ ὁποῖος ἔστειλε λόγο τοῦ σουλτάνου, ὅτι νὰ τοῦ παρα-
 δώσῃ τὸ Σινώπι καὶ νὰ κάμῃ ἀλλαξία νὰ τοῦ δώσῃ τὴν Φιλιππόπολι. Καὶ
 1210 ἔστειραν καὶ ἐπαράδωσέ του τὸ Σινώπι μὲ ὄλο του τὸ σύνορο, ὅπου ἀπλώ-
 νει ἀπὸ τὴν Ἡρακλεία ἕως εἰς τὴν Πασιαγόγια, οἱ ὁποῖοι τόποι ἐβγαίνουνε
 τὸ χάγκωμα· ἡ ὁποία Πασιαγόγια ἔναι πολλὰ πλούσια. Καὶ εἶχε τὴν γυναικὰ
 του καὶ τὰ παιδία του μέσα, εἰσὲ φύλαξι. Καὶ ὁ Ἰσμαΐλης ἦτονε εἰς τὸ
 1215 καράβια ἦτονε ἓνα πολλὰ μεγάλο, ἕως ἐνιακόσω βουτζῶ, ὅπου τὸν καιρὸν
 ἐκεῖνον δὲν ἐγίνῃ ἄλλο μεγαλύτερο, καὶ διὰ θαῦμα τὸ ἐπῆρε ὁ σουλτάνος καὶ
 τὸ ἔστειλε εἰς τὴν Πόλι. Καὶ ἐπερίλαβε καὶ τὸ Σινώπι. Καὶ ἀπὸ κεῖ
 ἐσηκώθη μὲ τὰ φουσοῦτά του καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ βασιλέως τοῦ Τραπε-
 ζόντος καὶ τοῦ Οὐζούν Χασάνου. Καὶ ἐμπῆκε ὁ σουλτάνος εἰς τοὺς τόπους
 1220 τους, εἰς τὴν Καππαδοκίαν.

Καὶ τότε ἐδιάβη ὁ υἱὸς του ὁ μεγαλύτερος, ὅπου ἦτονε εἰς τὴν Ἄμα-
 σεια, καὶ ἔσμειξε μὲ τὸν πατέρα του τὸν σουλτάν Μεχεμέτη. Ὅμοίως ἤρθε
 καὶ ὁ πενθερός του, ὁ Ταργέτης, καὶ τὸν ἐσυναπάντησε καὶ ἐπηγαίνασι συν-
 τροφία του. Καὶ ὡσὸν ἀπέρασε τὴν Σεβαστίαν, ἐδιάβη καὶ ἐμπῆκε εἰς τοὺς
 1225 τόπους τοῦ Οὐζούν Χασάνου καὶ ἐδιαγούμιζε πολλοὺς τόπους καὶ ἐπῆρέ του
 καὶ τὸ κάστρο τὸ Κορικὸ. Καὶ πηγαίνοντας παραμπρός, ἤρθε ἡ μάσσα τοῦ
 71r Οὐζούν Χασάνου καὶ τὸν ἐσυναπάντησε. Καὶ τὴν ἐδέκτη μετὰ χαρᾶς καὶ
 ὠμιλῆσανε ἀντάμα πολλὴν ὥρα, διατι ἦτανε ὁμόπιστοι καὶ ὁμόγλωσσοι Τοῦρ-
 κοί, καὶ ἔστειραν τὴν ἀγάπην.

1230 Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ Τραπεζόντα, τοῦ βασι-
 λέως Δαυῖδ, καὶ τοῦτο διατι τὸν ἐγκάλεσε ὁ ἀνιψιὸς του μικροπαλληκαρό-
 πουλλο εἰς τὸν σουλτάνο, λέγοντας ὅτι: «Ὁ θεῖός μου μοῦ ἐπῆρε τὴν βασι-
 λείαν μου, ὅπου ὁ πατέρας μου ἦτονε βασιλεὺς καὶ τὴν ὄριζε». Τότε ἠῦρε
 ἀφορμῇ ὁ σουλτάνος καὶ ἐσηκώθη μὲ τὴν ἀρμάδα του ἀπὸ τὸ Σινώπι
 1235 καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Τραπεζόντα καὶ ἐδιαγούμισε τὸ ἐξώχωρο. Καὶ κατόπι
 ἐδιάβη στερέας καὶ ὁ σουλτάνος, καὶ τὸ πολέμα ὁ πασᾶς του τριανταδύ μέρους.

Τότε, ὡσὸν ἔσωσε καὶ ὁ σουλτάνος, τοῦ ἔστειλε λόγο ὁ ἀφέντης τοῦ Τρα-

1208 ὁ add. 1218 ἐσηκώθη—primum οὐζούν κασάνου scripsit post in του
 βασηλέος mutavit—τραπεζόντος 1219 κασάνου 1227 κασάνου 1228 εἰ-εἰταν

- πεζόντος, ὅτι «νά τοῦ παραδώσῃ ὄλην του τήν ἀφεντία καί νά τοῦ δώσῃ τόπον νά ζήσῃ, ὡσάν ἔδωσε καί τοῦ δεσπότη Δημητρίου ἀπό τὸν Μορέα.
- 1240 Καί νά τοῦ δώσῃ καί τήν θυγατέρα του διὰ γυναῖκα, καί νά τοῦ δώσῃ ὅση ἐσοδεία μού μπαίνει ἀπό τὸν τόπον ὀνόματι Κόλκο». Καί ὡσάν ἤκουσε αὐτὰ ὁ σουλτάνος, δὲν ἔστρεξε καί ἐμανιώθη καί ἀποφάσισε νά πολεμήσῃ. Καί πρωτύτερα παρὰ νά σώσῃ ἢ ἀρμάδα νά πολεμήσῃ, ἐδιάβη ἡ γυναῖκα τοῦ βασιλέως Δαυὶδ καί ἔσμειξε τὸν γαμπρό της, τὸν Μαλκία, ὅπου εἶχε μεγάλη
- 1245 ἀγάπη μὲ τὸν σουλτάνο, διὰ νά πάγῃ νά παρακαλέσῃ τὸν σουλτάνο νά κάμῃ ἀγάπη μὲ τὸν βασιλέα Δαυὶδ. Καί τήν ἀγάπην τήν ἔκαμε διατι ἔστρεξαν καί ἐπαραδώσανέ του ὄλην τήν ἀφεντία καί τοὺς τόπους, ὅπου ὄριζε ὁ Δαυὶδ. Καί ἔγινε ἀγάπη καί ἔπαψε ὁ πόλεμος. Καί τὸν βασιλέα Δαυὶδ τὸν
- 1249 ἐπῆρε μὲ ὄλην του τήν φαμελίαν μὲ τιμὴ καί ἀγάπην καί ἔστειλέ τονε 77ν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι διὰ πλέο γρηγορότερα. Καί τὰ φουσσᾶτα τοῦ σουλτάνου ἐδιάβησαν στερέας. Καί ὄρισε ὅτι ὁ βασιλέας Δαυὶδ νά πάγῃ εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι νά καθῆσῃ ἐκεῖ μὲ τὴν φαμελία του¹.

Καί ὁ σουλτάνος, διὰν ἔσωσε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, ἔβαλε καί

1255 ἔκαμε μεγάλες χαρὲς διὰ τὴν νίκην ὅπου ἔκαμε. Καί ἐπῆρε τὴν βασιλείαν τῶν Ρωμαίων καί τὴν βασιλείαν τοῦ Τραπεζούντα καί τὸν Μορέα καί ἄλλους τόπους πολλούς. Καί δὲν ἄφησε ποσῶς ρίζα τῶν ἐλεεινῶν Ρωμαίων. Δόξα τῷ Θεῷ! δίκαια ἡ κρίσι σου, Κύριε!

Καί τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου ἦτανε εἰς τὸ κάστρο, τοὺς ἐπῆρε καί τοὺς

1260 διαμέρασε· καί ἔκαμε μέρος ἀπὸ δαύτους Τούρκους σιλιχτάρηδες καί τὸ ἄλλο μεράδι τοὺς ἔκαμε σπαχογλάνηδες, καί τὸ ἄλλο μέρος τίς ἔκαμε γιαννιτζάρους, νά στέκουνται εἰς τὴν Πόλι. Καί ἐπῆρε 800 παλληκαρόπουλλα καί τὰ ἔβαλε νά γενοῦσι γιαννιτζάροι. Τοιοῦτον τρόπον ἐμοίρασε καί τίς γυναῖκες, καί τίς ἔδωσε τῶν ἀνθρώπων τοῦ σαραγίου.

1240 δώση ὡση ὡση 1242 καί ἀ- καί ἀπόφάσοι 1245 μαλκία ex καλκία
1253 ἀνδρηανώπολη 1257 ἐλεῦνον 1261 τίς : την cod.

¹ Ὡς γνωστόν, τὸ θέμα τῆς παραδόσεως τῆς Τραπεζοῦντος ἀπετέλεσε ἀντικείμενον μακρῶν συζητήσεων μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν, εἰς τοῦτο δὲ συνέβαλον αἱ ὑπὸ τῶν πηγῶν παρεχόμεναι ἀντιφατικαὶ πληροφορίες (βλ. Ο. Λαμπρίδου, Πῶς ἠλώθη ἡ Τραπεζοῦς (ἀναγραφή καί διερεύνησις τῶν πηγῶν), Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 17, Ἀθῆναι 1952). Ὁ ἡμέτερος χρονογράφος οὐδὲν ἀναφέρει περὶ Ἀμιρούτζη, παρέχει δὲ νέαν πληροφορίαν, ὅτι δηλ. ἡ Τραπεζοῦς, ἀφοῦ ἐπὶ τριάκοντα δύο ἡμέρας κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, παρεδόθη κατόπιν συμβάσεως, ἣτις ἐπετεύχθη τῇ μεσολαβήσῃ τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Δαυὶδ καί τοῦ γαμπροῦ αὐτῆς Μαλκία, συνδεομένου διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Μωάμεθ.

- 1265 Τότε ἐστάθη ὄλον τὸν χειμῶνα εἰς τὸ σαράγι τοῦ χαροῦμενος. Καὶ ἔκραξε τὸν Μπλάνιο, πρίντζιπον τῆς Μολδάβιας, ὁ ὁποῖος πρίντζιπος ἐγίνη μεγάλος διὰ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁποῦ ἦτονε μικροπαλληκαρόπουλλο ὁμορφο κατὰ πολλά, καὶ τὸν εἶχε ὁ σουλτάνος εἰς τὸ θέλημά του καὶ εἰς τὴν ὄπηρεσίαν του, καὶ εἶχε μεγάλην ἀγάπην εἰσὲ δαῦτον. Καὶ μίαν ἡμέραν ἤθελε νὰ
- 1270 τόνε δυναστεύῃ καὶ αὐτὸς δὲν ἤθελε, καὶ εἶχε κρυφὰ ἀπὸ κάτω τοῦ ἕνα μαχαίρι καὶ τοῦ ἔδωσε ἕς τὸ στήθος μίαν μαχαίρεα. Ἄμμῃ δὲν ἦτονε θανάτῃσιμη· καὶ τὸ κοπέλλι ἔφυγε. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐγιατρεύτη. Ἄμμῃ τόσο τὸ ἀγάπα, ὅτι ἔκαμε καὶ ἤρθε καὶ τὸν ἐσυμπάθησε. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε τόση πολλὴ παρηγοσίαν εἰς τὸν σουλτάνο, ὅτι ἔκαμε καὶ ἐγίνη πρίντζιπος ὁ ἀδελφός του,
- 1275 ὁ Μπλάδος εἰς τὴν Μολδάβια.
- Καὶ ἐμάζωξε ἀνθρώπους πολλούς, ὡς ἀφέντης ὁποῦ ἐγίνη· ἄμμῃ ἦτονε
- 1278 σκληρὸς ἀνθρώπος. Ὁ ὁποῖος ἐδιάβη καὶ ἐκάθησε εἰς τὴν Μολδάβια, καὶ ἐκάθησε εἰς τὴν ἀφεντία του. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε τὰ θαρρετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁποῦ ἦτονε μὲ τὸν σουλτάνο, ἐκατάβαλε τοὺς ἄρχοντας τῆς Μολδάβιας καὶ
- 1280 ἔπαιρνε τὸ βίον τοὺς καὶ ἐχάλα πολλοὺς καὶ ἔπαιρνε τὴν ζωὴ τοὺς. Καὶ ἐκάμανε λογαριασμό, εἰσὲ ὀλίγον καιρὸν ἐχάλασε 20 χιλιάδες ἀνθρώπους, διατὶ ἦτονε πολλὰ σκληρός. Καὶ ἔπαιρνε τὸ βίον τοὺς καὶ ἐπλούτηνε τὸ φουσοῦτό του καὶ τοὺς ἔπαιρνε πολλὰ χαράτζα καὶ δεκατίες, τόσο ὅτι δὲν ἐδυνόντησαν νὰ τὰ βασιοῦνε. Καὶ ὡσὰν ἐμάζωξε βίον πολὺ, τότε ἐμάζωξε καὶ πολὺ
- 1285 φουσοῦτο καὶ ἐσυβάστη μὲ τοὺς Οὐγγαροὺς, καὶ γίνησαν τὸ ἕνα, νὰ πάγῃ καταπάνω τοῦ σουλιὰν Μεχεμέτη.
- Καὶ ἐτοῦτα τὰ ἔμαθε ὁ σουλτάνος, καὶ ἔστειλε εἰσὲ δαῦτον ἕναν Ρωμαῖον, ὀνόματι Καταπολιανό, χριστιανόν, καὶ τὸν πασαῖ Καμουτζα, νὰ κάμουνε κατασκευὴ νὰ τόνε πιάσουνε νὰ τόνε φέρουνε ζωντανό. Καὶ ἐδιάβη ὁ
- 1290 Καμουτζας πασαῖ μαζί μὲ τὸν Καταπολιανό, καὶ ἐκάμανε μία ἀμποςκάδα, ἣγουν ἐκρύφτησαν εἰσὲ τόπον στενὸ καὶ ἀπηδήσανε νὰ τόνε πιάσουνε. Ἄμμῃ ὁ Μπλάδος ἐναντιοστάθη ἀνδρειωμένα καὶ ἐτζάκισε τοὺς Τούρκους· καὶ φεύγοντας ἔπιασε τὸν Καμουτζα πασαῖ ζωντανό. Ὅμοίως ἔπιασε καὶ ἄλλους πολλοὺς Τούρκους, καὶ ἐκατάκωψε τοὺς περισσότερους· καὶ ἔκωψε τὰ πόδια
- 1295 τοὺς καὶ τὰ χέρια τοὺς καὶ καμπόσους ἐσοῦγλισε. Καὶ τὸν Καμουτζα πασαῖ τὸν ἐφοῦρκισε, τὸν ἐκρέμασε εἰσὲ ψηλότερον τόπον παρὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὡσὰν ἔκαμε τὴ νίκη αὐτήν, ἐμάζωξε καὶ ἄλλο περισσότερο φουσοῦτο καὶ ἐκατέβη καὶ ἀπέρασε τὸν Ντούναβι ποταμὸν καὶ ἐδιάβη καὶ εἰς τοὺς τόπους τοῦ Τούρκου καὶ ἐδιαγούμιζε καὶ ἀφάνιζε τοὺς τόπους ἐκείνους.
- 1300 Καὶ ὡς τὰ ἔμαθε αὐτὰ ὁ σουλτάνος ἐπικράθη πολλὰ διὰ τὸν πασαῖ του

1267 ἀλεφρονὺ 1273 πόλη 1281 ἐκαχάλασαι 1292 ἐανηγοτάθη 1293 καμουτζο
1295 καμουτζο 1299 του

- καὶ διὰ τοὺς ἐπίλοιπους, ὁποῦ τοὺς ἐγάλασε ὁ Μπλάδος καὶ τοὺς ἔδωσε κακὸν θάνατον. Τότε ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του ὁ σουλτάνος καὶ τὰ ἔστειλε εἰς τὴν Μαύρη θάλασσα, εἰς τὸν Ντούναβι τὰ κάτεργά του καὶ τὸ φουσοῦτο στερέας. | Καὶ ὡς τὸ ἐμάθανε οἱ Μολδάβιοι πὼς ἔρχεται ἀπάνω τους
- 72ν 1305 πολὺς πόλεμος, ἐβάλανε τὶς γυναῖκές τους καὶ τὰ παιδιά τους εἰσὲ τόπους δυνατούς, εἰσὲ φύλαξι, εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Πρασσοβοῦ, μαζὶ μὲ τὰ ρουῦχά τους. Καὶ ὁ Μπλάδος ἐχώρισε τὸ φουσοῦτό του εἰς δύο· καὶ τὸ ἓνα μέρος τὸ ἔστειλε καταπάνω τοῦ Νέγρου, ὁποῦ ἦτονε ἐχθρὸς του, ἀφέντης τῆς Ποντολίας, καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἐκράτησε ἀτός του.
- 1310 Εἰς τόσο ἔσωσε καὶ ὁ σουλτάνος καὶ ἐμπῆκε εἰς τὴν Μολδάβια, καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ βουνό, ὁποῦ εἶχανε τὶς γυναῖκές τους καὶ τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ρουῦχά τους καὶ τὰ ἐδιαγούμιζε. Καὶ ὡς τὸ ἔμαθε ὁ Μπλάδος, ἔφυγε καὶ ἐδιάβη τὰ βουνὰ καὶ τοὺς δρυμῶνες, ὅσο νὰ ἰδῆ τί θέλει ἀπογένει. Διὰ εἶδε πὼς δὲν ἔχει βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Οὐγγαροὺς, ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβη μέσα
- 1315 εἰσὲ δυναμώτεροὺς τόπους. Καὶ εἰσὲ τοῦτο ἤρθανε καὶ οἱ Οὐγγαροὶ καὶ τὸν ἤθρανε νὰ τὸν βουθήσουνε. Καὶ ὁ Τοῦρκος ἦτονε τενωμένος εἰσὲ τόπους πλατέους. Καὶ ὁ Μπλάδος, ὡσὰν ἤρθανε οἱ Οὐγγαροὶ, ἐστάθη ἀνδρείως. Καὶ ἐπῆρε ἐφτὰ χιλιάδες φουσοῦτο καὶ ἐδιάβη τὴ νύκτα μέσα ἔς τὸ φουσοῦτο τοῦ σουλτάνου καὶ τοὺς ἀπήδησε καὶ ἐτρομάξε τὸ φουσοῦτό του, θαρρῶντας πὼς εἶναι πολὺ τὸ φουσοῦτο τοῦ Μπλάδου. Καὶ ἐτζάκισε τὸ φουσοῦτο τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἐβουλήθη νὰ πάγη νὰ πατήσῃ καὶ τὴν τέντα τοῦ σουλτάνου. Καὶ ὄρωμσε καὶ ἐπήγαινε, νομίζοντας ὅτι ἔναι ἡ τέντα τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη. Ἄμμη ἐλαθάστη καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν τέντα τῶν ἄλλων πασάδων.
- 1325 Καὶ τότε ἄναψε ὁ πόλεμος καὶ ἐκατακοβόντησαν μία μερέα καὶ ἄλλη. Ἄμμη ἐκατακόφταν τοὺς Τοῦρκους κατὰ πολλά. Καὶ ὡσὰν ἐξημέρωσε ἐγυρίσανε ὀπίσω οἱ Μολδάβιοι καὶ ἐκόπησαν ὀλίγοι ἄμμη τοὺς Τοῦρκους, ἐπειδὴ τοὺς ἐξαφνίσανε τὴ νύκτα, ἐκόψανε πολλοὺς. Τότε ἔστειλε ὁ σουλτάνος τὸν Ἄλῃ πασά μὲ πολὺ φουσοῦτο τὴν ἡμέρα καὶ ἐδιάβη καὶ ἔσωσε τὸν
- 1329 73ν Μπλάδο καὶ ἐκάμανε πόλεμον φρικτόν, τόσο ὅτι ἐσκοτώσανε | χίλιους Μολδάβους καὶ ἄλλους τόσους ἠφέρανε ζωντανούς καὶ τοὺς ἠφέρανε εἰς τὸν Προϊλάβο τοῦ σουλτάνου. Ἐκεῖ ἦτονε τὸ Σκαμνὶ τοῦ Μπλάδου καὶ τοὺς ἔκοψε ὅλους. Τότε εἶδε ὁ σουλτάνος τὸ κάστρο τὸν Προϊλάβο ἀνοικτὲς τὶς πόρτες καὶ ἀνθρώπων τινὰν δὲν ἐβλέπανε, ἐθαυμάζανε. Καὶ παραμπρὸς
- 1335 ἀπὸ τὸ κάστρο εἶδανε ἕως εἴκοσι χιλιάδων ἀνθρώπων κορμιά, ἄλλα κομμένα, ἄλλα παλουκωμένα, ὁποῦ τοὺς ἐσκότωσε ὁ Μπλάδος, τοῦ κάστρου ἐκει-

1323 Μπλάδος ἀφέντης Βλαχίας in margine 1331 ζοντάνους 1333 post σουλτάνος in cod. scriptum εἶδε

νοῦ, γυναικῶν, ἀνδρῶν, παιδίων· καὶ δὲν ἄφησε μηδὲ ἕναν. Τότε εἶδε τὸ
 μεγάλο κακό, ὅπου ἔκαμε ὁ Μπλάδος, ἐθαύμασε ὁ σουλτάνος εἰς τὴν μαρτίαν
 τοῦ Μπλάδου. Καὶ ἐπῆρε τὰ φουσοῦτά του ὁ σουλτάνος καὶ ἐπήγαινε παραμ-
 1340 πρὸς. Ἄμμη ὁ Μπλάδος ἐστεκέτονε εἰσὲ τόπους, ὅπου τοῦ ἐβόλειε, καὶ
 ἐκτύπα εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰ φοριώματα τοῦ σουλτάνου. Καὶ τοὺς
 ἐκούρσευε καὶ ἐσκότιωνε καὶ τοὺς Τούρκους καὶ τὰ κοπέλλια τους, ὅπου ἐσύρ-
 νανε τὰ βαρήματα.

Καὶ ὡς τὸ ἔμαθε ὁ πρίντζιπος τῆς Ποδολίας, ὀνόματι Νέγρας, ἔσμιξε
 1345 μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἐδιάβησαν καὶ ἐπολεμούσανε νὰ πάρουνε τὸ κάστρο,
 τὸ λέγουνε Κιλίημ, ὅπου ἦτονε τοῦ Μπλάδου. Καὶ ὁ Μπλάδος ἐπῆρε ἕξι χι-
 λιάδες καβελάρους καὶ ἐδιάβη ἀπάνω εἰσὲ δαύτους καὶ ἐκάμανε πόλεμον δυ-
 νατὸν καὶ ἐτζακίσαν τὸν Μπλάδο μὲ πολὺ αἷμα μία μερέα καὶ ἄλλη. Καὶ
 ἐσκοτώσανε ἀπὸ τοὺς Μολδάβους ἕως δύο χιλιάδες, καὶ ἐπήρανε τὰ κεφάλια
 1350 τους καὶ τὰ ἐβάλενε εἰς τὰ κοντάρια τους καὶ τὰ διαβάσανε καὶ τὰ ἐδείξανε
 τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη.

Καὶ τότε ἔφυγε ὁ Μπλάδος καὶ ἐδιάβη μέσα εἰς τὴν Οὐγγαρία. Καὶ τὸν
 ἐπιασε ὁ ρήγας Μαθαῖος καὶ τὸν ἔβαλε εἰς τὴν φυλακὴν διατι ἐσκότωσε ἀπὸ
 73ν τοὺς Οὐγγαροὺς τοὺς ἐδικούς του. Καὶ τὸ φουσοῦτο τοῦ Τούρκου ἐδιάβη μέσα
 1355 εἰς τὴν Μολδάβιαν καὶ τὴν ἐδιαγομίσανε· καὶ ἠφέρανε εἰς τὸν Ντουναβί ἕως
 διακόσες χιλιάδες ζῶα, πρόβατα, βούδια· καὶ ἐπήρανε καὶ πολλὴν σκλαβίαν,
 γυναῖκες, ἄνδρες, παιδιά. Καὶ ὁ σουλτάνος, ὅπου ἦτονε εἰς τὸν Ντουναβί ἔκαμε
 ἀφέντη τὸν Δρακούλα καὶ τὸν ἔστειλε εἰς τὴν Μολδάβιαν νὰ ὀρίζη, ὅπου ἦτονε
 Τούρκος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μπλάδου. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐγύρισε εἰς τὴν Ἀνδρια-
 1360 νούπολι. Τότε ὁ Δρακούλας ἔλεγε τῶν ἀρχόντων τῆς Μολδάβιας, πῶς : «Ὁ
 σουλτάνος ἔχει μεγάλη δύναμι, καὶ ἐσεῖς ἠκούσετε τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ Μπλά-
 δου τὴν τρελλάδα καὶ ἐκάματε μάχη μὲ τὸν σουλτάνο». Καὶ λέγοντας ἐτιοῦτα,
 ἐγύρισε ὅλους τοὺς ἀρχοντες καὶ τὸν ἐστέρξανε γιὰ ἀφέντη τους. Καὶ ὁ Μπλά-
 δος, ὡς εἶπαμε, ἐτελείωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν Οὐγγαρία, εἰς τὴν φυλακὴν.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἐσῆκωσε πόλεμον τὸν Ὀκτώβριον μῆνα καὶ ἐδιάβη
 καταπάνω τῆς Μυτιλήνης, ὅπου ἔναι νησί. Παλαιὰ τὴν ἐλέγανε Λέσβο, καὶ
 γυρίζει τὸ γῦρο τριακόσα μίλια· καὶ ἔδιδε χαράτζι τοῦ σουλτάνου δύο χιλιάδες
 φλωρία. Καὶ ἦτονε τότε ὁ πρίντζιπος, ὅπου τὴν ὠρίζε, ὁ Καταλούζιος. Καὶ
 ἔστειλε ὁ σουλτάνος τὸ φλαμπουριόρη τῆς Καλλιπόλης μὲ ἀρμάδα καὶ ἐδιάβη
 1370 εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ ἔβγαλε λαὸ πολὺ καὶ ἐδιαγομίσε τὸ νησί καὶ ἐπῆρε
 πολλὴν σκλαβίαν. Καὶ ἐδιαγομίσε καὶ τὴν χώρα τὴν Γαλένα, πλούσα κατὰ
 πολλὰ.

1341 ἀδελφός του μπλάδου in margine 1347 δαύτος 1363 ὅλους ἀρχοντες
 1363 - 1364 μπάλαδος - post εἶπαμε καὶ delevi 1368 εἰτόνε - πρῆντζηπον 1369 Μι-
 τηλήνη in margine

Τότε ἔστρεψε καὶ τὸ νησί ἢ Χίο νὰ δίδῃ χαράτζι. Καὶ ἐδιάβη καὶ εἰς τὸ ἄλλο κάστρο τῆς Μυτιλήνης, ἔς τὸ Μόλυβο, καὶ τὸ ἀπόκλεισε καὶ τήνε πο-
 1375 λέμα. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀντιστάθησαν καμπόσες ἡμέρες καὶ τὸ ἕστερο ἐπαρα-
 δόθη. Καὶ ἐπερίλαβε καὶ ὅλο τὸ νησί καὶ ἔβαλε φυλάκτορες Τούρκους γιαν-
 74r νιτζάρους· καὶ τὸ ἔχουνε ἕως τὴν σήμερον. Καὶ τὸν ἀφέντη, τὸν Κατελοῦζο
 τὸν ἐπῆρε καὶ τὸν ἐδιάβασε εἰς τὴν Πόλι καὶ τὸν ἔβαλε εἰς τὴν φυλακὴν καὶ
 ἐγίνη Τούρκος καὶ τὸν ἀπόλυσε. Καὶ οἱ Τούρκοι τοῦ σαραγίου τὸν ἐγνωρί-
 1380 σανε, ὅπου εἶχε κάμει πολὺ κακὸ εἰς τὶς Τούρκους. Τότε τὸν ἐπίασανε καὶ
 ἐκόψανε τὸ κεφάλι του καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν κόλασι.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἐσήκωσε ὁ σουλτάνος μάχη κατὰ τοὺς Βενετζάνους. Καὶ
 ἔβαλε εἰς τὸν ἄρσανά καὶ ἔκαμε πολλὰ κάτεργα ὅλον τὸν χειμῶνα, νὰ κάμῃ
 ἄρμάδα χοντρή. Καὶ ἔβαλε καὶ τοῦ ἐκτίσανε καὶ ἕνα σαράγι, παλάτι πολλὰ
 1385 μεγάλο καὶ ὄμορφο. Καὶ ἔβαλε καὶ ἐκτίζανε καὶ ἐδυνάμωνε τὰ κάστρον, ὅπου
 ὦριζε, ὅπου ἦτανε ἀχαμνά. Ἐβαλε καὶ ἐδυναμώσανε τὰ καστέλλια τῆς Καλ-
 λιπολης εἰς τὸ στενὸ, καὶ ἔβαλε πολλὰς λουμπάρδες διὰ φύλαξι τῆς Πόλης.

Καὶ ἐσήκωσε πόλεμον καταπάνω τῆς Μπόσινας· καὶ μιλοῦνε βουργά-
 ρικα, καὶ τὸ πρῶτο κάστρο τὸ λέγουνε Γιάντζα. Οἱ ἀνθρώποι τῆς Μπόσινας
 1390 εἶναι καλοὶ καὶ ἀνδρειωμένοι ἕως τὴν σήμερον. Καὶ τοῦτο διατὶ δὲν ἠθέ-
 λανε νὰ δώσουνε τὸ χαράτζι, ὅπου ἦτανε ὑποτεταγμένοι ἀπὸ χρόνους περα-
 σμένων ἐχρεωτούσανε ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες φλωρία. Καὶ εἶπε ὁ ἀφέν-
 τῆς τῆς Μπόσινας: «Ἐγὼ δὲ δίδω τόσο βίον τοῦ σουλτάνου, διατὶ μὲ τοῦτα
 κάμω φουσοῦτο καὶ ἀντιστέκω τοῦ σουλτάνου. Καὶ ἂν ἐρθῇ ἀπάνω μου καὶ
 1395 μὲ νικήσῃ, ἐγὼ παίρνω αὐτὸ τὸ βίον καὶ ὑπάγω εἰσὲ ἄλλον τόπον καὶ μὲ
 τοῦτα τὰ φλωρία μου βοηθᾷ πᾶσα ἀφέντης».

Τότε ὡς ἤκουσε ὁ σουλτάνος τὴν ἀτὴν ἀπόκρισι, ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτα
 εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι καὶ ἐδιάβη καὶ ἀπέρασε τὸν ποταμὸν Δερομπιτζα,
 1399 ὅπου χωρίζει τὴν Βουλγαρία ἀπὸ τὴν Μπόσινα. Καὶ ἐκεῖ ἀπέρασε 150
 74v χιλιάδες | καβελλάρους, χωρὶς τοὺς γιαννιτζάρους καὶ χωρὶς τοὺς ἀζάπηδες
 καὶ χωρὶς ἐκεινοῦς, ὅπου σύρνασι τὰ καμήλια καὶ τὰ μουλάρια καὶ ἄλλα.
 Τότε ἔσωσε καὶ ἔβαλε καὶ ἐπολέμα τὸ κάστρο, τὸ λέγουσι Τοπίτζα, καὶ ἐπῆρέ
 το καὶ ἔστειλε τὸν Μεχεμέτ πασᾶ μὲ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ φουσοῦτο διαλεκτὸ
 καὶ ἐδιάβη ἐκεῖ ὅπου ἦτονε ὁ ρῆγας τῆς Μπόσινας εἰς τὸ κάστρο, τὸ λέγουσι
 1405 Γαντζία. Καὶ ὁ ρῆγας ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰσὲ ἄλλο κάστρο, τὸ λέγουσι
 Κλήσα, καὶ ἐκεῖ ἐδιάβη καὶ ὁ πασᾶς καὶ ἀπὸ πίσω ἦρθε καὶ ὁ σουλτάνος.
 Καὶ τότε ἐπαρადόθησαν ὅλα τὰ κάστρον τῆς Μπόσινας καὶ ἐπεριλάβανε καὶ
 τὸ κάστρο τὴν Ντόμπριτζα.

Καὶ τότε ἐστέρξανε ὅλα τὰ κάστρον καὶ οἱ χῶρες νὰ δίδουνε χαράτζι μὲ

1377 σήμερον 1385 ἐδη-εδηνάμονε 1400 ἀζάπηπιδες

- 1410 τοιοῦτο ὅτι νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἔχουσι τὰ ζακῶνια τους. Καὶ τότε ἔβαλε φυλάκτιορες εἰσὲ πᾶσα κάστρο, καὶ εἰς τὴν Κλήσα, ὅπου ἦτονε μέσα ὁ ρῆγας τῆς Μπόσινας καὶ ὁ ἀνιψιός του· καὶ ἔναι δυνατὸ κάστρο τὸ γύρω - γύρω χαντάκια καὶ παρᾶξω ὄλο βάλτος, ὄλο νερό, δύσκολο νὰ παρῆῃ. Ἀμμὴ ὁ Τοῦρκος ἔμπαινε εἰς τὸ νερό, ἔς τὸ βάλτο· καὶ ἐκόβασι τὰ καλάμια τοῦ βάλτου
- 1415 καὶ τὰ ἐκάμναι δεμάτια καὶ τὰ ἐβάλανε καὶ ἐγεμίζανε τὰ χαντάκια. Τόσο ἐστενέψανε τὸ κάστρο καὶ δὲν εἶχανε τί νὰ κάμουσι καὶ ἐστείλανε ἀπὸ μέσα χαρτὶ τοῦ Μεχεμέτ πασᾶ σουλτάνου, ὅτι νὰ τοῦσε συμπαθήσῃ εἰς τὸ φταίσιμο, ὅπου ἔφταισε ὁ ρῆγας. Καὶ τότε ἔστειρε καὶ ἐπαρᾶδόθη ἡ Κλήσα καὶ τὸν ρῆγα καὶ τὸν ἀνιψιό του τοὺς ἐπῆρε μαζί του. Καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ ρηγὸς
- 1420 ἦτονε εἰς τὸ Ραούζι μὲ ὄλο του τὸ βίον. Καὶ ὡς τὸ ἔμαθε ὁ σουλτάνος ἔστειλε εἰς τοὺς Ραγουζαῖους ὅτι νὰ τοῦ δώσουνε τὴν ρηγίνα μὲ ὄλο τῆς τὸ βίον. Καὶ οἱ Ραγουζαῖοι εἶπανε ὅτι ἐκείνη ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ρώμα, εἰς τὸν Πάπα καὶ οὕτως ἐσιάθη ἐκεῖ ἕως ζωῆς τῆς.
- 1424 Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ δούκα Σανταλός, ὅπου εἶχε τὸ δουκάδο του καὶ ἐσυνώρευε μὲ τοὺς Ραγουζαῖους μὲ τοὺς ὁποίους εἶχε μάχη πάντα μετ' αὐτοὺς διὰ μία γυναῖκα Φιορεντίνα, ὁμορφη κατὰ πολλὰ. Λοιπὸν ἐμπῆκε ὁ Τοῦρκος εἰς τὸν τόπον του καὶ ἐδιὰγούμιζε καὶ πολλὴ σκλαβίαν ἔκαμε. Καὶ τοῦτο ἦτονε ἡ ἀφορμὴ ὅτι ἐπειδὴ ἐπῆρε ὁ Σανταλός δούκας τὴν Φιορεντίνα καὶ ἀφῆσε τὴν καθολικὴν τοῦ
- 1430 γυναῖκα, ἔφυγε μὲ τὸν υἱὸν τῆς καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ Ραγουζί μὲ τὸ βίον τῆς. Καὶ τότε ἐσηκώθη ὁ υἱὸς τοῦ Σανταλός καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν σουλτάνο καὶ τὸν ἔκαμε καὶ ἐσηκώθη καὶ ἐμπῆκε μέσα ἔς τὸ δουκάδο τοῦ Σανταλός διὰ νὰ τὸνε πιάσῃ. Ἀμμὴ αὐτὸς ἐμπῆκε εἰς τὸ δυνατὸ του κάστρο καὶ ὁ σουλτάνος δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸνε πάρῃ.
- 1435 Καὶ ἐσηκώθη ἀπὸ κεῖ καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ Κωνσταντίνου Καραγούζου Καστριώτου καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀφεντὸς τοῦ Ντούκανου νὰ τοὺς πάρῃ τὴν ἀφεντία τους νὰ τοὺς ἐσηκώσῃ ἀπὸ κεῖ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ ἄλλους τόπους εἰς τὴν Ρούμελι. Καὶ αὐτοὶ ἐγνωρίσανε πῶς δὲν ἠμποροῦνε νὰ κάμουνε ἀλλέως. Ὅπου δὲν ἠμποροῦσανε νὰ κάμουνε ἀλλέως, μηδὲ νὰ ἀντισταθοῦνε τοῦ Τοῦρκου, ἐδιάβησαν εἰς τὸν σουλτάνο νὰ κάμουνε τὴν ἀλλαξία. Καὶ ὡς ἐδιάβησαν ὁμπρὸς εἰς τὸν σουλτάν Μεχεμέτη, τοὺς ἔπιασε ὄλους καὶ τοὺς ἔβαλε εἰς τὴν ἄλυσσο· καὶ πρωτύτερα ἀπὸ τοῦτα ἐφέραν τὸν ρῆγα τῆς Μπόσινας ὁμπρὸς του μὲ τὴν ἄλυσσο καὶ ὄρισε καὶ ἐκόψαν τὸ κεφάλι του. Καὶ ὡς ἤκουσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ σουλτάνου, ἐφώνησε ὅτι : «Ἐδῶ ἔχω τοὺς
- 1445 ὄρισμούς καὶ τὰ χαρτῖα ὅπου μῶδωσες νὰ στέκω εἰσὲ ἕναν τόπον ἕως ζωῆς

1412 ὁ οὐνιγῆος 1426 μεταύτους 1427 τοντόπαν 1434 ὑπόρροισαι 1435 primum σουλτάνου scripsit post κωνσταντινήνου mutavit 1438 ὑποροῦνε 1439 ὑποροῦσανε

μον και ἐσὸν μοῦ κόβεις τὸ κεφάλι. *Αδικο ὁποῦ ἐβγαίνεις ἀπὸ τὸ λόγο σου!». Καὶ ἀποκεφάλισέ τονε.

Καὶ εἰοῦτα τὰ ἠκούσανε ὅλοι οἱ ἀφεντιάδες τῆς Οὐγγαρίας, πὼς ὁ σουλ-
1449 τάνος τάζει τῶν δουκάδων νὰ παραδοθοῦνε και νὰ τοὺς δώση ἄλλους τόπους
75ν μὲ τὰ χαρτία ἔς τὸ χέρι | και αὐτὸς ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ λόγον του και τοὺς κόφτει
τὸ κεφάλι, και ἔβαλαν εἰς τὸ νοῦ τους νὰ προῖδοῦνε τὸ τί ἔχουνε νὰ κάμουνε
εἰς τὴν ἀφεντία τους. Καὶ τὴν ἄλλη μερέα οἱ Βενετζᾶνοι ἦταν ἐγνοιασμένοι
ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοὺς φλαμπουριαρέους, ὁποῦ ἐστέκανε εἰς τὰ σύνορα,
ὁποῦ εἶχανε και ἐμπαίνανε και ἐκάμανε πολὺ κακὸ εἰς τοὺς τόπους τῶν
1455 Βενετζᾶνω.

Τότε πάλι ἐδιάβησαν εἰς τὸν σουλτάνο και ἐμεταεββαιώσανε τὴν ἀγά-
πην τους ἔως νὰ ἀποῖδοῦνε τὸ τί ἤθελε κάμει εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ὁ Ἐσὲς
μπέης, ὁποῦ ἐπῆρε τὸ Ἄργος ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Βενετζᾶνων μὲ τραδιμένο,
ὁποῦ τὸ τραδίρανε οἱ νιοπικοὶ και ὁ Ὁμὲρ πασᾶς μὲ τὸ ἄλλο φουσοῶτο
1460 ἐδιάβη και ἐπολέμα τὴν Ἐπαχιο, ὁποῦ ἦτονε και αὐτὸς τῶν Βενετζᾶνω και
ἔβαλε βουλή ὅτι νὰ περάση και εἰς τὸν Μορέα νὰ πολεμᾷ τὰ κάστηρη τῶν
Βενετζᾶνω, λέγω τὴν Μοθώνη, Κορώνη και ἄλλα.

Καὶ ὡς τὸ ἔμαθαν οἱ Βενετζᾶνοι εἶπανε ὅτι δὲν εἶναι πλέο καιρὸς νὰ
ἔχωμε πομονή και ἐτοιμάστησαν εἰσὲ πόλεμον και ἐστείλανε εἰς τὸν Πάπα
1465 ὅτι νὰ βάλῃ ὁμόνοια εἰς τοὺς Χριστιανοὺς και ἐνωάμα ἐστείλε ἕναν Γαρ-
δενάλε εἰς τὸν ρῆγα Μαθία τῆς Οὐγγαρίας και ἐμάζωξε εἰκοσιπέντε χιλιά-
δες φουσοῶτο και ἐδιάβη και ἀπέρασε τὸν Ντιούναβι ποταμὸν και ἐδιαγοῦ-
μιζε τίς χῶρες τοῦ σουλτάνου.

Καὶ ὁ Σαμπατῖνος ὁποῦ ἔφτειανε τὸ τειχίο τοῦ Μπελιγραδίου, ἐδιάβη
1470 ὁ αὐτὸς ρῆγας και τὸ ἐχάλασε. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἀπέρασε τὸν ποταμὸν Σάβα ὁποῦ
ἔναι ἐκεῖ και ἐδιαγοῦμιζε τοὺς τόπους τοῦ σουλτάνου και ἐπῆρε ἔως εἴκοσι
χιλιάδες σκλαβία. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε εἰς τὸν τόπο του νικητῆς χαρούμενος.

Καὶ οἱ Βενετζᾶνοι τὴν ἄλλη μερέα ἀρματώσανε τὰ κάτεργά τους και
1474 ἐβάλανε τζενεράλε πρῶτον καπετάνιο εἰσὲ δαύτην τὸν μισὲρ Γιάκουμο Λορ-
76r δᾶνο, τζιντιλόμο Βενετζᾶνο· και ἐστείλανε | εἰς τὴν Κρήτη και ἐφέρανε εἰς
τὸν Μορέα τέσσαρες χιλιάδες καλοὺς ἄνδρες πολεμιστᾶδες και ἐμπήκανε εἰς
τὰ κάστηρη τῶν Βενετζᾶνων. Τότε ἔσωσε και ἡ ἀρμάδα τῶν Βενετζᾶνω εἰς
τὸν Μορέα και ἐμαζώσανε σολδάτους και ἄλλους και ἐδιάβησαν εἰς τὸ
Ἐξαμίλιο μὲ τὴν ἀρμάδα. Καὶ οἱ ἀπεζοὶ και οἱ καβελλάρου ἐδιάβησαν εἰς
1480 τὸν τοῖχο τοῦ αὐτοῦ Ἐξαμιλίου και τὸν ἐμετακίτζανε, ὁποῦ ἦτονε χαλασμέ-
νος, μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους και μὲ πολλή βίαν. Καὶ ἀπάνω εἰς τοὺς αὐτοὺς

1458 τὸ ἄργος τὸ ἔπνευ ὁ ἔσαις ἀπὸ τους βενετζᾶνους in margine 1470 τὸν 1478
οολιαδους 1480 ἀποῦ : ὁ cod.

κτιστάδες ἦτονε ὁ Νικόλαος Μοραΐτης καὶ τοὺς ἠνάγκαζε τὸ γληγούτερο. Καὶ ἦτανε μαστόροι καὶ ἔργουχοι ἕως τριάντα χιλιάδες μὲ τις ἐργάτες καὶ ἐκάμνανε διπλᾶ χαντάκια καὶ ἀπάνω εἰσὲ δεκαπέντε ἡμέρες τὸν ἐφτειάσανε.

1485 Καὶ ἐτοῦτα τὰ ἤκουσε ὁ σουλτάνος. Ὅμοίως οἱ Τοῦρκοι ὁποῦ ἦσανε μέσα εἰς τὸ Μορέα, εἰς τὰ κάστρον ὁποῦ ὠρίζανε, ἐσκιάχτησαν καὶ ἐφοβήθησαν κατὰ πολλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ ἦσανε ραγιᾶδες τοῦ Τούρκου καὶ ἐγυρίσανε καὶ ἐδιαβήσανε μὲ τοὺς Βενετζάνους, καὶ ἐσηκώθη ὁ Μορέας. Τότε ἐστεῖλαν οἱ Τοῦρκοι λόγον τοῦ σουλτάνου πὼς ἦρθανε οἱ Βενετζᾶνοι

1490 καὶ ἐκτίσανε τὸν τεῖχον καὶ ἐγύρῃσε ὅλος ὁ Μορέας μὲ τοὺς Βενετζάνους. Τὰ ὁποῖα λόγια τὰ ἔστειλε ὁ φλαμπουριάρης, ὁποῦ ἐκαθέτονε εἰς τὸ Λεοντάρι. Καὶ οἱ γιαννιτζᾶροι καὶ οἱ Τοῦρκοι ὁποῦ ἐφυλάγανε τὰ κάστρον δὲν ἠμπορούσανε νὰ σταθοῦνε καὶ ἐδίδανε τὰ καστέλλια καὶ ἐφεύγανε, καὶ οἱ Βενετζᾶνοι τὰ ἐπαίρνανε καὶ ἐβάλανε μέσα σολδάτους. Καὶ ἐστεῖλανε εἰς τὸ

1495 Ἄργον τὸν Γερόλυμον μὲ καμπόσους σολδάτους νὰ πολεμήσῃ νὰ πάρῃ τὸ Ἄργον.

Καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐμάθανε καὶ ἐδιάβησαν μὲ τοὺς μουσελήμηδες καὶ τοὺς ἀκαριερέφανε εἰσὲ τόπους στενοὺς, ὁποῦ ἐρχόντησαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Τζακωνίας καὶ τοὺς ἀπηθήσανε, διατι τὴν μία μερέα ἔναι θάλασσα καὶ τὴν 1500 ἄλλη βουνὸ ψηλὸ. Καὶ ἐκόψανε διακόσους Φράγκους καὶ ἐπήσανε καὶ ζωντανοὺς ἄλλους διακόσους, καὶ τοῦτο διατι οἱ Βενετζᾶνοι ἐδιαβήσανε εἰσὲ ἄλλο 76ν κάστρον καὶ ἐπολεμούσανε μὲ τις λουμπάρδες ὁποῦ εἴχανε. | Καὶ ἀπὸ τὸ πολὺ κρύον τὸ ἀφήσανε καὶ δὲν τὸ ἐπήσανε.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιαβήσανε εἰς τὸν τεῖχον τοῦ Ἑξαμιλίου. Καὶ ἐκράζανε τὸν 1505 κὺρ Μιχαὴλ τὸν Ράλλη, ὁποῦ ἦτονε πρῶτος ἄρχος τῆς Κορίνθου, ὅτι νὰ κάμῃ τρόπον νὰ τοὺς παραδώσῃ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Ἀχαΐα. Τότε ἐδιάβη ὁ ἐλεεινὸς καὶ εἶπε τῶν ἀγάδων ὅτι νὰ παραδώσουνε τὴν Κόρινθον τῶν Βενετζάνων, καὶ τόμον τὸν ἀκούσανε, τὸν ἐπίασανε καὶ τὸν ἐσκοτώσανε. Τότε ἄλλο κάστρον δὲν ἐπαραδόθη τῶν Βενετζάνων, μόνον ἡ Μεζιθροῖα, ὁποῦ τὴν 1510 ἐπήσανε.

Τότε ἐβγήκε λόγος πὼς ὁ Μεχεμέτ πασαῖς ἔρχεται εἰς τὸν Μορέα μὲ πολὺ φουσοῦατο, καὶ ὁ σουλτάν Μεχεμέτης ἔρχεται ἀπὸ πίσω μὲ ὅλην τὴν δύναμιν. Τότε οἱ Βενετζᾶνοι ἀφήσανε τὸν τεῖχον καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὰ κάστρον τοῦ Μορέως. Τότε ἐσώσανε καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Ἑξαμίλιον καὶ εἶδανε 1515 τὰ κάτεργα τῶν Βενετζάνων ὁποῦ ἀλαργάρανε ἀπὸ τις Κεχρὲς τοῦ Ἑξαμιλίου. Καὶ ἐδιάβησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβησαν εἰς τὸ Ἄργον καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὸ Λιοντάρι, εἰς τὴν μέσῃ τοῦ Μορέως, καὶ ἐκεῖ ἐτέντωσε. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἔστειλε τὸν Τζογᾶνον τὸν φλαμπουριάρη νὰ φυ-

1483 μαστῶρη 1489 ὁ τούρη 1492 ὑπορούσανε 1494 σολτάδους 1495 σολτάδους 1509 primum τουρκο scripsit post in βενιτζᾶνον mutavit 1517 λονιάρη

λάγη με είκοσιπέντε χιλιάδες φουσοῦτο και ἐμάζωξε και ἄλλους ἀνθρώπους.
 1520 Καὶ τὸν Ὁμέρ Μπέη τὸν ἔστειλε και αὐτὸν με 25 χιλιάδες φουσοῦτο και ἐδιάβη καταπάνω εἰς τοὺς τόπους τῶν Βενετζάνω. Καὶ ἀρχὴ ἐδιάβη τὸ μέρος τῆς Μοθώνης και ἐδιαγοῦμισε πολλὰ χωρία και κασιέλλια τῶν Βενετζάνω. Καὶ ἐχαλάσανε και ἐρορίζανε και τὰ τειχία τῆς Λένως οἱ Βενετζᾶνοι, και τὴν Μεζηθρᾶ τὴν ἐπήρανε πάλι οἱ Τοῦρκοι.

1525 Ἄμμῃ οἱ Βενετζᾶνοι ἐπηγαίνασι με τὰ κάτεργά τους και ἠφέρνανε τροφές διὰ τὸ φουσοῦτό τους και ἀπέρασε ὅλος ὁ χειμῶνας εἰς αὐτὰ, εἰς 1464. Καὶ ὡσὰν ἤρθε τὸ καλοκαίρι, τότε ἐστειλάσι τὸν ἀφέντη τῆς Βλαχίας νὰ πάγη εἰς τὸν σουλτάνο νὰ τοῦ μιλήσῃ νὰ κάμουνε ἀγάπη, και ὁ Μεχεμετ πασᾶς τὸν
 77v ἔπιασε και τὸν ἔγδριε ζωντανὸ και ἐπῆρε και τὸν ἀδελφὸ του σκλάβο. Καὶ
 1530 τὸν ἐρχάμενον χρόνο ἐτοίμασε ὁ σουλτάνος τὰ φουσοῦτά του και ἔβαλε και ἔκτισε ἓνα κάστρο δυνατὸ εἰς τὴν Ἐπειρο διὰ νὰ δώσῃ φόβο νὰ φυλλάγῃ τὸν τόπον ἐκεῖνον και ἐτελείωσέ το εἰσὲ ὀλίγον καιρὸ.

Τότε ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του και ἐδιάβη καταπάνω τῶν Σαρακηνῶν, τὰ μέρη τῆς Σουρίας, ὁμοίως και καταπάνω τῶν Ἐγιατίων και ἐβγήκανε εἰσὲ
 1535 πόλεμο και ἐνίκησέ τους και ἐπῆρε τὸ κάστρο τὴν Σκαντερώνα και τὴν Ἀρεντᾶνα και ἔκοψε και ἔκαψε ὅλους ἐκεινοὺς τοὺς ἀνθρώπους και ἄλλους ἔπιασε και τοὺς ἐγκρέμνισε ἀπὸ ψηλοὺς γκρεμνοὺς, και τοὺς ἐσκότowane. Ὁμοίως ἐγκρέμνισε ὅλους τοὺς πρώτους ἀπὸ ψηλοὺς πύργους και τοὺς ἐθανάτωνε. Καὶ τότε ἔκαμε ἀγάπη με τὸν βασιλέα τῆς Ἰνδίας, ὀνόματι Σίμων. Καὶ διὰ
 1540 νὰ δείξῃ καλὴ ἀγάπη ἔβγαλε και ἐδιάλεξε μία ὁμορφή γυναῖκα ἀπὸ τὸ σαράγι του και τοῦ τὴν ἔδωσε διὰ γυναῖκα. Ἐχάρισέ του και ἄλλα χαρίσματα βασιλικά.

Τότε πάλι ἐσῆκωσε πόλεμον κατὰ τοὺς Βενετζάνους—1461—και ἐδιάβη εἰς τὴν Ἐγριπο, ὁποῦ τὴν ὠρίζανε οἱ Βενετζᾶνοι. Καὶ ἡ Ἐγριπο ἔναι κά-
 1545 στρο δυνατὸ και καλὰ ἀρματωμένο, και εἶχε και πολλὸ λαὸν μέσου, Φράγκους και Ρωμαίους, και ἔναι κοντὰ εἰς τὸν γιολό. Καὶ ἐδιάβη ὁ σουλτάν Μεχεμέτης με τὰ φουσοῦτά του ἀπὸ τὴν στερεά και διὰ θαλάσσης ἔστειλε τὸν Ὁμέρ πασᾶ καπετάνιο με τὴν ἀρμάδα του. Καὶ ἐπειδὴ στέκει τὸ κάστρο κοντὰ - κοντὰ εἰς τὴν στερεάν εἰς τὴν Ρούμελη και ἔναι στενὸς ὁ τόπος τὸ διάστημα, ἔφερε
 1550 καρᾶβια χαμηλά και μεγάλες βάρκες και τὰ ἔκαμε ὡσὰν γιοφύρι και ἀπέρασε τὰ φουσοῦτά του μέσα ᾗς τὸ νησί, και ἐτριγυρίσαν τὸ κάστρο και ἐδίδαν πόλεμον μέρα και νύκτα. Καὶ οἱ Ἐγριπιῶτες δὲν ἐθαροῦσανε ὅτι νὰ τοὺς
 77v πολεμᾷ ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος.

Και ἓνας Ρωμαῖος λουμπαρδάρης, καλὸς τεχνίτης, εἶπε τοῦ σουλτάνου

1523 χορῆα iteratum in cod. delevi 1526 1464 in margine 1527 ἦε το καλοκέρη 1531 κάστρο δηνατὸ κάστρο 1534 ἐγίκανε 1543 κατοὺς βενετζάνους—1461 in margine 1546 ὁρομέους 1547 τὸν μέρ 1551 νίση 1554 Ρωμαῖος : ὁμοῖος cod.

1555 ὅτι «Ἀφέντη τὴν δεδεῖνα μερέα νὰ πολεμοῦμε ὁποῦ ἔναι τὸ τειχίο ἀχαμνό-
τερο». Καὶ ἐπολέμα γεμῆατα. Καὶ οἱ Βενετζᾶνοι ἐστείλανε τὴν ἀρμάδα τους
διὰ νὰ δώση βοήθειαν. Ἀπὴ ἐπήγαινε ἔνθε κακεῖθεν καὶ ἔχανε καιρὸ καὶ
ὑστερα ἦρθε κοντὰ εἰς τὸ κάστρο. Καὶ ὡς τὸ μάθανε ἀπὸ μέσα ἔλάβανε με-
γάλην χαρὰ τὸ πὼς ἦρθε βοήθειαν. Ἀμμὴ δὲν ἤμπορέσαν νὰ δώσουνε βοή-
1560 θειαν καμμίαν· καὶ ὁ σουλιάνος ἠνάγκαζε τὰ φουσοῦα νὰ πολεμοῦνε τὸ κά-
στρο μέρα καὶ νύκτα. Καὶ ἐμπήκανε οἱ Τοῦρκοι δυὸ βολές μέσα ἔς τὸ κάστρο
ἀπὸ τὰ τειχία, καὶ τις δυὸ βολές τοὺς ἐρρίζανε ὄξω καὶ τοὺς ἐκρεμίζανε.

Καὶ τὸ ὑστερο ὡσὰν εἶδανε οἱ ἔλεεινοὶ Ἐγριπιῶτες πὼς ἐδιάβη ἡ ἀρ-
μάδα τους καὶ δὲν ἤμπόρεσε νὰ τοὺς δώση βοήθειαν ἐπικράθησαν πολλὰ καὶ
1565 ἦτανε ἀποσταμένοι τοῦ πολέμου ὁποῦ ἐπολεμοῦσανε μέρα - νύκτα. Τότε ἐμα-
ζώκησαν ὄλοι τους εἰς τὴν μέση τοῦ φόρου, ὁποῦ στέκει τὸ παλάτι καὶ ἐμπήκε
μέσα τὸ ἀμέτρητο φουσοῦα τοῦ Τοῦρκου ἀπὸ τις χαλάστριες τῶν λουμπαρ-
δῶν. Καὶ ἐσμείξανε καὶ ἄναψε ὁ πόλεμος εἰς τὸ σπαθί, καὶ ἐγένη μεγάλη
σφαγὴ καὶ πολὺ αἷμα ἔτρεχε ἀπὸ τὴν μίαν μερέαν καὶ τὴν ἄλλην. Καὶ ἐκεῖ
1570 εἰς τοὺς σκοτωμένους εὐρέθησαν καὶ γυναῖκες ἀρματωμένες σκοτωμένες
μέσα εἰς τοὺς ἄνδρες καὶ ἐπολεμοῦσανε καὶ αὐτὲς ὡσὰν παλληκάρια, πανδρε-
μένες καὶ ἀνύπαντρες, καὶ ἐκάμανε ὡσὰν τις ἀμαζῶνες τοῦ παλαιοῦ καιροῦ.

Καὶ ὁ ἀφέντης ὁ μισερ Παῦλος Ἐριτζος, τζιντιλόμος Βενετζᾶνος, μὲ
καμπόσους ἀρχοντες τοῦ κάστρου ἐμπήκανε εἰς τὸ παραμέσα καστέλλι τὸ
1575 δυνατὸ τοῦ κάστρου. Καὶ ὡσὰν ἐπεριλάβανε οἱ Τοῦρκοι τὸ κάστρο ἐπήσανε
78r ὄλους καὶ τις Φράγκους τοὺς ἐσουγλίσανε καὶ καμπόσους τοὺς ἐπιρioniόσανε
ζωντανούς, καὶ τοὺς Ρωμαίους τοὺς ἐκάμανε σκλάβους καὶ τοὺς ἐπουλού-
σανε ἔς τὸ παζάρι. Καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀφεντὸς τοῦ Ἐριτζου τὴν ἐπιά-
σανε καὶ τὴν ἐδώσανε τοῦ σουλιτᾶν Μεχεμέτη. Καὶ ἦτονε ὁμορφη κατὰ πολλὰ.
1580 Καὶ διατὶ δὲν ἤθελε νὰ κάμη τὸ θέλημά του τὴν ἔσφαξε.

Καὶ ὑστέρου ἔταξε τοῦ ἀφεντὸς καὶ τῶν ἀρχόντων ὁποῦ ἦτανε μέσα ἔς
τὸ καστέλλι ὅτι νὰ παραδοθοῦνε καὶ νὰ τοῦ δώσουνε τὰ κλειδιά τοῦ καστελ-
λίου, καὶ αὐτοὺς νὰ μὴν τοὺς κάμη τίβοτα, μόνε νὰ εἶναι ἐλεύθεροι. Καὶ
οὕτως τὸν ἐπιστέψανε καὶ ἐπαραδόθησαν. Ἀμμὴ ὁ σουλιάνος δὲν ἐστάθη εἰς
1585 τὸν λόγο του, μόνε τοὺς ἀποκεφάλισε ὄλους. Καὶ ὡσὰν τὴν ἐπερίλαβε τὴν
ἐλεεινὴ Ἐγριπο καὶ ὁμοίως καὶ ὄλο τὸ νησι ὁποῦ γυρίζει τριακόσα μίλια,
ἔβαλε φυλάκτιορες μέσα καὶ τὰ φυλάγουσι ἕως τὴν σήμερο.

Καὶ τὴν ἄλλη μερέα ὁ φλαμπουριάης τῆς Μπόσινας ἔσοντας νὰ δοράμη
μέσα εἰς τὴν Οὐγγαρία μὲ πολὺ φουσοῦα, ἐδιάβη καὶ ἕως εἰς τὴν Ζογάμπιαν
1590 καὶ ἐπῆρε ἕως δέκα χιλιάδες σκλάβους καὶ ἐδιάβη καὶ εἰς τὴν Νιταμάτζια

1557 ἀ-αὐτὴ 1559 ὑπωρέσαν 7560 ὁ add. 1563 ἐβρηπήωτες 1564 ὑπώρε-
σαι 1575 Ἐγρηπο in margine

ὅπου εἶναι τόποι τῶν Βενετζάνω. Καὶ ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη κοντὰ εἰς τὴν Βενετία, εἰς τὰ σύνορά της μέσα ἔς τὸ Φριούλι στερέας. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβησαν ἀπὸ τὴν Βενετία καὶ ἀπὸ τὴν Ἰτάλιαν καὶ ἐτζάκισαν τὸν φλαμπουριάρη τῆς Μπόσινας τὸν ἄνωθεν, καὶ τὸν ἐδιώξαν κακὰ γεναμένον Καὶ 1595 τὸν φλαμπουριάρη τὸν ἐσκοτώσανε καὶ ἀπὸ τὸ φουσοῦτό του ὀλίγο ἔφυγε καὶ ἐγλύτωσε.

Καὶ τὴν ἄλλην μερῆαν ἐδιάβη ὁ σουλτάνος καταπάνω τοῦ Οὐζζὸν χασά- 179 νου εἰς τὴν Ἀνατολή, | διατι ἔδωκε φουσοῦτα καὶ ἐβοήθη τῶν Βενετζάνω εἰς τὴν ἀρμάδα τους, ὅπου εἶχανε εἰσὲ δαύτην καπετὰν τζενεράλε τὸν μισὲρ 1600 Νικόλαο Τρόνο, τζιντιλόμο Βενετζᾶνο. Οἱ ὅποιοι ἐκάμανε πολλές νῆκες καὶ ἐπήρανε πολλές χῶρες καὶ τόπους τοῦ σουλτάνου. Ὅμοίως καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας τοῦ ἐπῆρε πολλοὺς τόπους ὁ Οὐζζὸν χασᾶνος. Καὶ περᾶσαν- τας ὁ χρόνος, ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του ὁ σουλτὰν Μεχμετίης καὶ ἐμετα- διάβη ἀτός του εἰς τὴν Ἀρμενία, καὶ ἐσμείξανε εἰσὲ πόλεμον καὶ ἐτζάκισε ὁ 1605 Οὐζζὸν χασᾶνος τὸν σουλτάνο καὶ ἐκοπέ του πολλοὺς Τούρκους.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβη μέσα εἰς τὴν Οὐγγαρία καὶ ἐδιαγοῦμιζε τὶς χῶρες, ὅπου ἦτανε κοντὰ εἰς τὸν Ντιούναβι καὶ πάλι ἐγύρισε καταπάνω τοῦ Οὐζζὸν χασᾶνου διὰ πεῖσμα. Τότε ἐπολεμήσανε καὶ ἐτζάκισε ὁ σουλτάνος τὸν Οὐζζὸν χασᾶνο καὶ τοῦ ἐπῆρε σκλάβους 6200 ἀνθρώπους. 1610 Καὶ ὄθεν ἐγύριζε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, εἰσὲ ὅποια χῶρα ἀπέρνα, ἔκοβε ἀπὸ 500, ἕως ὅπου ἤρθε εἰς τὴν Πόλι.

Καὶ τότε ἐπῆρε μεγάλο φόβον ἡ Ἀρμενία ὅλη. Καὶ τὸν ἐρχάμενον χρόνον ἐδράμανε οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Βλαχία καὶ εἰς τὴν Μολδάβιαν. Καὶ τότε ἀρματώθη ὁ ἀφέντης τῆς Μολδάβιας, ὄνόματι Στέφανος Πακίνος καὶ 1615 ἐπῆρε κοντὰ του ἀρματωμένους ἀνθρώπους πολλοὺς καὶ ἐπιασε τέσσαρους φλαμπουριάρηους καὶ ἐσκότωσε πολλοὺς Τούρκους καὶ ἐπῆρέ τους τριαντάξι φλάμπουρα. Καὶ περᾶσαντας ὀλίγο, ἔσοντας νὰ ὀρίζουνε οἱ Γενουβῆσοι τὸν Καφᾶ εἰς τὴν Μαύρη θάλασσα, καὶ εἶχανε μάχη | καὶ ἐπολεμούσανε εἰς τὴν Ἰτάλια μὲ τὸν δούκα τῆς Μιλάνας, δὲν ἤμπορούσανε νὰ κάμουνσι ἀλλῶς καὶ 1620 ἐχαρίσανε τὸν Καφᾶ τοῦ σουλτάνου καὶ ἐκάμανε ἀγάπην.

Καὶ τότε ἀρμάτωσε πλεούμενα ὁ σουλτάνος καὶ ἔστειλε εἰς τὸ νησί τῆς Κύπρου νὰ τῆνε πάρη καὶ ἐδιάβησαν ἐκεῖ. Καὶ ἐβγήκε τὸ φουσοῦτο οἱ Τούρ- κοὶ καὶ ἐδιάβησαν ἀπάνω εἰς τὴν Λευκωσία καὶ ἐπολεμούσανε. Καὶ οἱ Χρι- 1625 στιανοὶ ἀντιστέκανε ἀνδρειωμένα· καὶ ὡσὰν εἶδανε οἱ Τούρκοι πὼς δὲν ἤμπο- ροῦσι νὰ τῆνε πάρουνε, ἐγυρίσανε ὀπίσω. Ὡ τοῦ θαύματος! Καὶ δὲν ἐχόρ-

1591 post ἀπέρασε καὶ iteratum in cod. delevit - κο-κοντὰ 1597 ὁ add. 1602 ὡ ουζουν χάνος 1604 καὶ iteratum in cod. delevit 1619 ὑπορούσανε 1622 ἐγίκε 1623 - 1624 χρῆσθῆνι 1624 ὑπορούση

τασε ποτὲ ὁ σουλτάνος τόσες νῆκες ὅπου ἔκαμε, μόνε ἀκόμη ἐξέτρεχε τίς μάχες.

Ἄμμη ἐθυμήθη νὰ περάσῃ νὰ πάγῃ εἰς τὴν Ἰτάλιαν, εἰς τὴν Φραγκία, νὰ πάρῃ καὶ τὴν Ρώμα λέγει, ὅπου ἦτονε τὸ θρονὶ τῆς μοναρχίας τοῦ Καί-
 1630 σαρος. Καὶ εἰτοίμασε τὸν Μαλεκόκι μὲ φουσοῦτα καὶ τὸν ἔστειλε εἰς τὸν Ἀλλῶνα. Καὶ τὸν ἀπόκλεισε μὲ πόλεμον. Καὶ ἀντίσταναν καὶ ἔσοκωτόνησαν μίᾳ μερεῖα καὶ ἄλλη πολλοί. Καὶ ἐκράτειε ὁ πόλεμος καμπόσους μῆνες. Ἄμμη τὸ ἄλλο κάστρο ὁ Σκούταρις δὲν εἶχανε τροφές καὶ ἐπαρὰδόθησαν μὲ τὴν ἀγάπην.

1635 Τότε καὶ οἱ Βενετζᾶνοι ἐκάμασι ἀγάπην μὲ τὸν σουλτάνο. Καὶ ὡσὸν ἐπαρὰδῶσαν τὸ κάστρο, ἐσηκώθησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὴν ἀρμάδα τῶν Βενετζᾶνω, ὅπου ἦτονε ἐκεῖ κοντὰ καὶ ἐμπήκανε μέσα. Καὶ τὸ κάστρο ἐκεῖνο τὸ ἐπερίλαβε ὁ Τοῦρκος διατι ἔχει καλὸν λιμνῶνα διὰ τὴν ἀρμάδα του καὶ διὰ νὰ φέρῃ καὶ τὰ φουσοῦτά του στερεάς νὰ τὰ περάσῃ εἰς
 1640 τὴν Πούλια, ὅπου στέκει ἀνάντια. Καὶ νὰ περάσῃ νὰ πάγῃ ἔως εἰς τὴν Ρώμα, ὡς τὸ ἔβαλε εἰς τὸ νοῦ του πρωτύτερα.

Καὶ ὡσὸν ἤρθε τὸ καλοκαίρι ἀρμάτωσε πολλὴ ἀρμάδα ὁ σουλτάνος καὶ τὴν ἔστειλε καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Πούλια. Καὶ πηγαίνοντας αὐτὴ ἡ ἀρμάδα ἢ
 79ν τούρκικη ἐπῆρε τὴν Ζάκυθο καὶ τὴν Κεφαλλονία καὶ τὴν Ἄγιαν Μαύρα.
 1645 Καὶ ὁ σουλτάν ἐδιάβη εἰς τὴν Οὐγγαρία καὶ ἐπῆρε πολλὴ σκλαβία. Καὶ τὸν ἐρχάμενον χρόνον εἰτοίμαζε τὰ φουσοῦτα νὰ πάγῃ νὰ πάρῃ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἄμμη δὲν ἤμπούρεσε νὰ τήνε πάρῃ καὶ ἀρμάτωσε ὄλην τὴν ἀρμάδα καὶ εἰτοίμασε καὶ φουσοῦτα τῆς στερεᾶς νὰ πάρῃ τὴν Ρόδο.

Καὶ ἔβαλε εἰς τὴν ἀρμάδα καπετὰν πασᾶ τὸν Παλαιολόγο, πρᾶξικὸν
 1650 ἄνθρωπον Τοῦρκον. Καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸν σουλτάνο ἕνας Δημήτριος Ὀθω- νίας καὶ ὁ Ἀντώνιος Μελιγάμπος, ἐκάμανε ἀθιβολὴ τὴν Ρόδο καὶ τὴν ἐδώ- σανε τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη, ὅτι «ἂν θέλῃς νὰ πάρῃς τὴν Ρόδο ἀπὸ τὸν τάδε τι τόπον παίρνεται». Καὶ ἔστρεξε ὁ σουλτάνος καὶ τοὺς ἐτίμησε τοὺς δημη- γέροντες, οἱ ὅποιοι ἦτανε ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν Ρόδο καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν Ἐγριπον.

1655 Λοιπὸν ὁ σουλτάνος ἔστειλε εἰς τὸν Μέγα Μάστορα τῆς Ρόδου, ὅτι νὰ τοῦ δίδῃ χαράτζι μὲ τοὺς καβελλιέρους, εἴτε δὲ θέλει ἐρθεῖ μὲ τὴν ἀρμάδα του καὶ στερεάς νὰ τήνε πάρῃ. Καὶ ὁ Μέγα - Μάστορας τοῦ ἀποκρίθη : «Ἐδῶ ἤρθανε οἱ πρόγονοί σου μὲ ὄλην τους τὴν δύναμι καὶ δὲν ἤμπορούσανε νὰ μᾶς πάρουνε, καὶ ἐσὺ ἂν ἐρθῆς καλῶς νὰ ὀρθῆς. Ἄμμη δὲν ἤξέρομε πῶς
 1660 θέλεις ἐβγῆς». Τότε ἐμάζωξε ὁ σουλτάνος τὰ φουσοῦτα τῆς Ρούμελις καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐδιάβησαν τὰ φουσοῦτα τὴν μίαν μερεῖα καὶ ἡ ἀρμάδα τὴν ἄλλη καὶ ἔσωσε εἰς τὴν Ρόδο. Καὶ ὁ Μέγας Μάστορας, ὄνοματι Νταμπάν-

1632 καπόσους 1645 σουλτον 1647 ὑπώρεσαι 1653 ἔστρεξε 1655 Ρόδου :
 ρώρον cod. 1658 ὑπορούσανε

σον, Φραντζέζης, έτοιμάστη εἰσὲ πόλεμον καὶ ἔβαλε μέσα εἰς τὸ κάστρο τὰ
1664 χρειαζόμενα τοῦ πολέμου.

80r Τότε ἀπέρασε ὁ σουλτάνος εἰς τὴν Ρόδο τὰ φουσοῦτα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς
Ἀνατολῆς εἰς τὸ νησί ἕως τὴν Ρόδο καὶ ὁ σουλτάνος ἐκεῖ τεντωμένος. Καὶ
ἐδίδανε πόλεμον φρικτὸν μὲ τοφέκια καὶ μὲ λουμπάρδες μὲ μουρτήρια. Καὶ
οἱ καβελλιέροι ἀπὸ μέσα ἀντιστέκανε ἀνδρειωμένα. Καὶ ὁ πασᾶς Παλαιολόγος
ἔστειλε εἰς τὸν Μέγα Μάστορα τάχα ἂν θελήσῃ νὰ κάμῃ ἀγάπη. Τότε ὁ
1670 Μέγα Μάστορας ἐδίωξε τὸν μαντατοφόρο. Καὶ ὡς εἶδανε οὕτως ἐδώσανε
πάλι πόλεμον δυνατὸ καὶ οἱ Τούρκοι ἐμπήκανε μέσα ἕως τὸ πρῶτο τειχίον μὲ
πολλὴ βίαν. Ἀμυγὴ οἱ καβελλιέροι τοὺς ἐδίωξαν ὄξω καὶ τοὺς ἐκρεμίζανε
καὶ τοὺς ἐσκοτώνανε τότε πολλοὺς Τούρκους, ἕως 300 καὶ ἄλλοι ἐφύγανε
καὶ ἐγλυτώσανε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν καβελλιέρων. Καὶ τοὺς ἐκαταδιώξανε ἕως
1675 εἰς τὴν τέντα τους, καὶ τοὺς ἐπήρασι πολλὰ φλάμπουρα καὶ ἐκατασφάζανε
πολλοὺς. Καὶ λέγουσι πὼς ἐσκοιτώθησαν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα πλεονακτὰ 3800
Τούρκους. Καὶ ὅσον καιρὸν τὴν ἐπολεμούσανε ἐκάμανε λογαριασμὸν ὅτι ἐσκο-
τώθησαν 9 χιλιάδες Τούρκοι. Καὶ ἦτανε καὶ λαβωμένοι 15 χιλιάδες. Καὶ
ἦτανε σκιασμένοι ὅπου ἐλέγαν οἱ Τούρκοι ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἐπολεμούσανε εἶδανε
1680 τὴ νύκτα τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἐβοήθηα.

Καὶ ὥσῃν εἶδε ὁ σουλτάνος πὼς δὲν ἤμπορεῖ νὰ τῆνε πάρη ἐμάζωξε τὰ
φουσοῦτά του καὶ τὴν ἀρμάδα του νὰ τῆνε πάρη νὰ δπάγῃ ὀπίσω. Καὶ τὴν
ᾠρα ὅπου ἤθελε νὰ σηκωθῆ ἤρθανε δύο καράβια τοῦ ρηγῶς τοῦ Φερδινάν-
του καλὰ ἀρματωμένα καὶ φορτωμένα χρεῖες τοῦ πολέμου καὶ ἐπολεμήσανε
1685 καὶ ἐγλυτώσανε καὶ ἐμπήκανε μέσα εἰς τὴν Ρόδο καλά. Τότε ἐβγήκε λόγος
πὼς ἐτοιμάσανε οἱ ἀφεντάδες οἱ Χριστιανοὶ ἀρμάδα νὰ στείλουνε βοήθειαν
τῆς Ρόδου, καὶ νὰ πᾶνε καὶ καταπάνω τοῦ σουλτάνου. Καὶ ὡς τὰ ἤκουσε
80v ὁ σουλτάνος καὶ ὁ πασᾶς ἀφήσανε τὴν Ρόδο καὶ ἐγυρίσανε εἰς τὴν Πόλι.

Καὶ περάσοντας ὀλίγος καιρὸς, ἀρμάτωσε φουσοῦτα στερέας καὶ ἐδιάρη-
1690 σαν εἰς τὸν Ἀδλῶνα στερέας. Καὶ ἀρμάτωσε ἑκατὸ καράβια καὶ ἔβαλε μέσα
δεκαπέντε χιλιάδες Τούρκους καὶ τοὺς ἔστειλε καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν Ἀδλῶνα.
Καὶ πηγαίνοντας ἐπήρανε τὴν Ἀγίαν Μαύρα. Τότε ἀπέρασε ὁ Ἄλοματ
πασᾶς μὲ πολὺν φουσοῦτο εἰς τὴν Πούλια καὶ ἐπολέμησε τὸ Ὀτροντο καὶ τὸ
ἐπῆρε καὶ ἐκάθησε μέσα, διατι ὁ δοῦκας τῆς Καλάβριας ὅπου ᾤριζε τοὺς
1695 αὐτοὺς τόπους δὲν ἤτιονε ἐκεῖ.

Καὶ ὁ πασᾶς ἔδωσε μεγάλο φόβον εἰς τὴν Πούλια καὶ εἰς τὴν Καλάβρια
καὶ εἰσὲ ὄλην τὴν Χριστιανωσύνην. Καὶ λέγουσι ὅτι ἂν δὲν ἤθελε ἐρθεῖ ὁ
θάνατος τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη, ἐρχέτιονε νὰ περάσῃ εἰς τὴν Πούλια νὰ πάρη
καὶ τὴν Ἰτάλιαν, νὰ κάμῃ μεγάλο κακὸν εἰς τὴν Χριστιανωσύνην. Διατι ὁ

1666 ὁ : εἰ cod. 1668 ἀνδρομένα 1675 τετυτάς 1681 ὑποπορὴ 1692 ἀχόματ
1704 χρόνους 31 in margine

1700 σουλτάνος ἐπῆρε τριακόσες χιλιάδες φουσοῦτο καὶ ἀπέρασε εἰς τὴν Ἀνατολὴν νὰ πάγη εἰς τὴν Συροίαν νὰ πολεμήσῃ. Καὶ εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἦρθε μία ἀρρωστέα ζάλη διπλῆ καὶ διὰ ὀλίγες ἡμέρας ἀπόθανε κοντὰ εἰς τὴν Νικομηθεΐα τῆς Βιθανίας εἰς τοὺς πενήντα ἑπτὰ χρονῶν ἄνθρωπος. Καὶ ἐβασίλευσε εἰς τὴν βασιλείαν χρόνους 31. Καὶ λέγουσι ὅτι νὰ ἀπόθανε ἀπὸ φαρμάκι καὶ οἱ γιατροὶ τοῦ ἐδώσανε πότιο δυνατὸ νὰ σύρῃ ἀπὸ κάτω. Ἀμμὴ τὸ πότιο ἔσφιξε τὰ ἔντερά του καὶ ἀπόθανε¹.

Δοιπὸν αὐτὸς ἦτονε ἀνδρεῖος καὶ πεισματάρης εἰς τοὺς πολέμους καὶ πονηρὸς καὶ δὲν ἔβαλε ἄλλο εἰς τὸ νοῦ του μόνε πῶς νὰ γελᾷ τοὺς ἀφεντάδες νὰ παίρῃ τὴν ἀφεντία τους, τόσο τοὺς Τούρκους, ὡσὰν καὶ τοὺς Χριστιανούς. Ἦτονε καὶ ἀστρολόγος. | Ἦξερε πέντε γλῶσσες καλά : τούρκικα, ρωμέϊκα, φράγκικα, ἀράπικα, χαλδεϊκά, πέρσικα, καὶ ἀγάπα νὰ διαβάξῃ τίς πράξεις καὶ πολέμους τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοὺς πολέμους ὅπου ἔκαμε ὁ Γιούλιος Καίσαρας τῆς Ρώμας ὁ βασιλεύς. Καὶ ἀγάπα τὴν πορνία περίσσα καὶ ἦτονε μανιώδης πολλὰ καὶ σκληρὸς καὶ ἐχθρὸς τῶν χριστιανῶν καὶ ἦτονε γεννημένος ἀπὸ μάνα χριστιανή.

Καὶ ἄφησε δύο τρεῖς υἱούς. Τὸν Μπαγιαζήτη καὶ τὸν Τζιζίμο καὶ τὸν Μουσταφᾶ, ὁ ὁποῖος Μουσταφᾶς ἦτονε ἀνδρειωμένος καὶ ἐπολέμα μετὰ τὸν Οὐζζὸν χασᾶνο. Ἀγάπα τὰ κυνήγια καὶ ἀπόθανε εἰς τὸ Ἰκόνιο καὶ ἐμείνανε οἱ δύο οἱ ἄνωθε.

1720 Δοιπὸν ὡσὰν ἀπόθανε ὁ σουλτάν Μεχεμέτης, οἱ πασᾶδες ἐκρατούσανε τὸν θάνατό του κρυφά. Ἀμμὴ οἱ γιαννιτζάρου ἐζητούσανε νὰ ἰδοῦνε τὸν βασιλέα τους καὶ ἐμάθανε πῶς ἀπόθανε, ἐδράμανε ὀπίσω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἐδιαγουμίζανε τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Χριστιανούς, ὡς καθὼς ἔχουνε συνήθεια. Καὶ ὁ Μεχεμέτ πασᾶς ἔκραξε τὸν γιαννιτζάραγα καὶ ἐκα-
1725 βαλλικέψανε καὶ ἐκρατήσανε τοὺς γιαννιτζάρους νὰ μὴν διαγουμίζουσι καὶ εἰσὲ τὴν ἀνακάτωσι ἐκαταδιώξανε τὸν Μεχεμέτ πασᾶ ἕως εἰς τὰ Ταχτὰ καλά. Ἐκεῖ ἐσκοτώθη ἀπὸ τὴν τρίμωξι τῶν γιαννιτζάρων. Τὸ ὅμοιο ἐκάμανε καὶ εἰς τὸν Γαλατᾶ καὶ ἐκάμανε μεγάλο κακὸ εἰς τὴν Πόλι καὶ εἰς τὸν Γαλατᾶ.

1730 Καὶ τὸ κορμὶ τοῦ σουλτάνου τὸ ἠφέρανε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὸν ἐθάψανε πρῶτον εἰς τὴν Πόλι καὶ ἐγράφανε ἐπίγραμμα ἀπάνω εἰς τὸ μνημῆμά του καὶ ἔλεγε : «Ρόδο καὶ Ἰντάλια ἐλευτερώθητε».

Τέλος τῆς ζωῆς τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη υἱοῦ τοῦ σουλτάν Μουράτη.

Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ

1716 ὁ add. 1717 κασανο

¹ Αἱ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ πληροφορίαι εἶναι ποικίλαι καὶ ἀντιφατικαί. Κατὰ τὴν παροῦσαν ἀφήγησιν, ὁ σουλτάνος ἀπέθανε ἐξ αἰτίας ὑγροῦ, τὸ ὅποιον τοῦ ἔδωσαν οἱ ἱατροὶ καὶ «ἐπῆρε τὰ ἔντερά του».